

JAAR- VERSLAG 2016

leefmilieu
brussel
.brussels

INHOUDSTAFEL

Een woord van de leidende ambtenaren	4
Onze aanpak voor het jaarverslag van 2016	5
VOORSTELLING VAN LEEFMILIEU BRUSSEL	6
Structuur	7
Middelen	8
DE UITDAGINGEN VOOR 2016	17
Duurzame voeding en circulaire economie centraal in 2016	18
Het themajaar Good Food: de overgang organiseren naar een duurzaam voedingssysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	19
De projectoproep Be Circular 2016	22
De renovatie van de Ketelhoeve en de inrichting van haar directe omgeving in Anderlecht	24
De heraanleg van de moestuinen in het Scheutbospark	26
Beleidsmaatregelen genomen voor en met de gebruikers	28
Collectieve initiatieven van burgers: de participatieve projectoproep ‘Geef je wijk een nieuwe adem’	29
25 jaar deelname van Leefmilieu Brussel aan de overlegcommissies	32
Beter aangelegde groene ruimten en meer natuur in Brussel	36
Het fytosanitair toezicht op de bomen in de parken	37
Allée du Kaai: tijdelijk gebruik in afwachting van de nieuwe inrichtingen op de Materialenkaai	40
Het ecologische beheer van het Engelandplateau	44
Uiteenlopende thematische benaderingen voor een beter transversaal optreden	46
Hernieuwbare energie: een gewestelijke strategie voor 2020	47
Tien jaar bedrijfsvervoerplannen in Brussel	50

De energieaudit van de milieuvergunning als instrument om de CO ₂ -uitstoot terug te dringen	54
De individuele blootstelling aan luchtverontreiniging in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beoordelen	58
De impact van het ultrafijnstof (UFS) afkomstig van de luchthaven van Zaventem meten	62
Een beleid voor dierenwelzijn opzetten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	64
Een voortdurende verbetering van het bestaande beleid	68
Bodem: inspanningen naar aanleiding van de tevredenheidsonderzoeken van 2014-2015	69
Tevredenheidsonderzoek bij professionals uit de bouwsector: wat zijn de noden van onze gebruikers?	72
Het kwaliteitsmanagementsysteem voor de milieu-inspecties verder implementeren	74
Een doeltreffend, modern en duurzaam intern beheer	78
Naar een verhoogde professionalisering van de selectiemethodes: aankoop van selectietests	79
De digitalisering van het subsidiebeheer	81
Het beheer van cartografische gegevens binnen Leefmilieu Brussel	84
De renovatie van de gebouwen en sites onder toezicht van Leefmilieu Brussel: bouw van een mini-zuiveringsinstallatie in het Dudenpark	88
DE ALGEMENE OPDRACHTEN VAN LEEFMILIEU BRUSSEL	91
Bescherming van het leefmilieu ten dienste van levenskwaliteit, sociale cohesie, economie en werkgelegenheid	92
Strategische en thematische plannen	98
Ontwikkeling, behoud en beheer van de groene ruimten en de biodiversiteit	102
Duurzaam beheer van energie en gebouwen	104
Informatie, bewustmaking en vertegenwoordiging	105
Onderzoek en gegevensanalyse	107
Interne administratie	109

EEN WOORD VAN DE LEIDENDE AMBTENAREN

2016 werd gekenmerkt door de opkomst van het populisme en extremisme die teren op het wantrouwen tegenover de overheidsinstellingen en veel van onze zekerheden doen wankelen. Tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen moeten Leefmilieu Brussel en al zijn personeelsleden antwoorden voorstellen op de uitdagingen van onze tijd en hun opdrachten ten dienste van de gemeenschap efficiënt vervullen.

We doen ons best om aan de hand van onze opdrachten deel uit te maken van de oplossing voor de milieu-uitdagingen van onze hoofdstad/ons Gewest en bij uitbreiding van onze planeet. We hebben het geluk te werken voor een instituut dat zich aan de goede kant bevindt, aan de kant waar milieuooplossingen worden aangereikt. Dit geeft ons een bijzondere verantwoordelijkheid, waarvan we het belang onderkennen.

Om onze opdrachten tot een goed einde te brengen, moeten we ook de band versterken, met elkaar en met onze gebruikers, los van onze verschillen in geslacht, godsdienst of cultuur, en ons laten leiden door respect, een van onze belangrijkste waarden.

Bij de projecten die in 2016 werden verwezenlijkt, werd een bijzondere nadruk gelegd op de lancering van de Good Food-strategie. De acties die in de loop van het jaar werden georganiseerd in het kader van ons themajaar, hebben voeding in het hart van de stedelijke dynamiek geplaatst, met aandacht voor alle aspecten (economische, maatschappelijke en milieuaspecten). Daarbij werd de voorkeur gegeven aan samenwerking met talrijke actoren op het terrein en ondersteuning van bestaande initiatieven. Onze strategie wil aanmoedigen en verenigen met een dubbele ambitie:

- milieuvriendelijke voedingswaren lokaal kweken en verwerken;
- gezonde producten en een evenwichtige voeding voor iedereen toegankelijk maken.

Dit actieprogramma staat symbool voor onze wil een coherent en ambitieus overheidsbeleid te voeren ten voordele van duurzame ontwikkeling en ten dienste van iedereen.

Veel leesplezier.

ONZE AANPAK VOOR HET JAARVERSLAG VAN 2016

Dit verslag is opgesplitst in drie grote delen. Eerst stellen we Leefmilieu Brussel, de organisatie en het personeel en de budgettaire middelen kort voor (p. 6-15). Het tweede deel, de hoofdmoot van dit verslag, draait helemaal rond de specifieke uitdagingen waarmee we in 2016 geconfronteerd werden. Daarbij komen zowel toonaangevende en prioritaire dossiers aan bod als projecten die werden voltooid in 2016, stuk voor stuk kenmerkend voor het afgelopen jaar. De uitdagingen zijn opgesplitst in 6 grote activiteitendomeinen, die verduidelijkt worden op pagina 17. Tot slot beschrijven we ook nog beknopt de terugkerende opdrachten van Leefmilieu Brussel, met de nadruk op bepaalde kwantitatieve gegevens die opvielen in 2016 (p. 91-111).

VOORSTELLING VAN LEEFMILIEU BRUSSEL

Leefmilieu Brussel is de administratie voor leefmilieu en energie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het is een Autonome Bestuursinstelling (ABI) van eerste categorie, opgericht bij koninklijk besluit van 8 maart 1989.

6

Om de herkenbaarheid van de administratie bij de burger te vergroten en om deel uit te maken van de gewestelijke Brusselse identiteit, werd de benaming 'Leefmilieu Brussel' ingevoerd. Sinds november 2014 bevindt de administratieve hoofdzetel van Leefmilieu Brussel zich op het terrein van Thurn & Taxis, in een nieuw gebouw dat ook een publiek gedeelte biedt: het [BEL](#), dat de deuren opende in 2015.

STRUCTUUR

Om zijn opdrachten naar behoren te vervullen, koos Leefmilieu Brussel voor een vrij soepele en dynamische interne organisatiestructuur. Die komt in de eerste plaats overeen met de grote instrumenten van de administratieve werking, maar houdt ook rekening met bepaalde grote thema's en de nood aan een evenwichtige verdeling van de verantwoordelijkheden.

Deze benadering vertaalt zich in een organisatie in 8 afdelingen, 19 onderafdelingen en 58 departementen, plus de Algemene directie, de Sociale dienst, de IDPBW en het secretariaat van de Milieuraad. Raadpleeg [hier](#) het organigram van Leefmilieu Brussel.

INSTRUMENTELE BENADERING

SECTORALE BENADERING

MIDDELEN

PERSONEEL

Methodologische voorzorgsmaatregelen

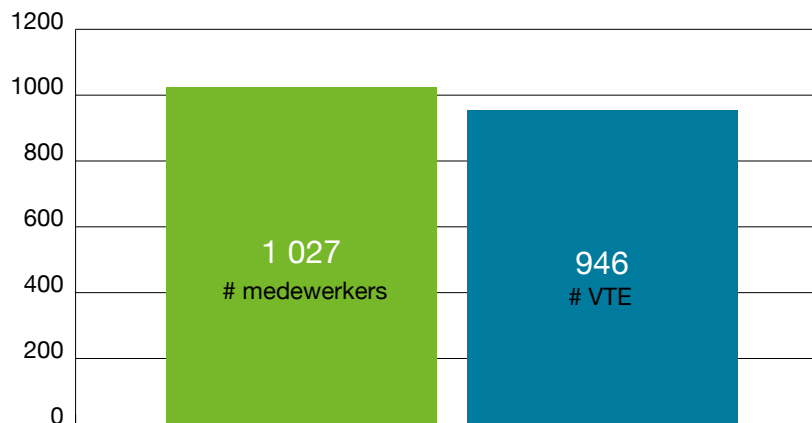
De verschillende statistieken die we hieronder voorstellen, geven de stand van zaken weer bij Leefmilieu Brussel op het vlak van personeel op 31 december 2016. De tijdelijke overplaatsingen, loopbaanonderbrekingen en langdurige ziekten zijn opgenomen in de berekeningen met het oog op een zo getrouw mogelijke voorstelling van de situatie.

Aantal medewerkers en VTE

Leefmilieu Brussel telt 1.027 medewerkers, goed voor 946 VTE (voltijds equivalenten). Dat cijfer is voornamelijk te verklaren door het aantal medewerkers dat deeltijds werkt (4/5, halftijds).

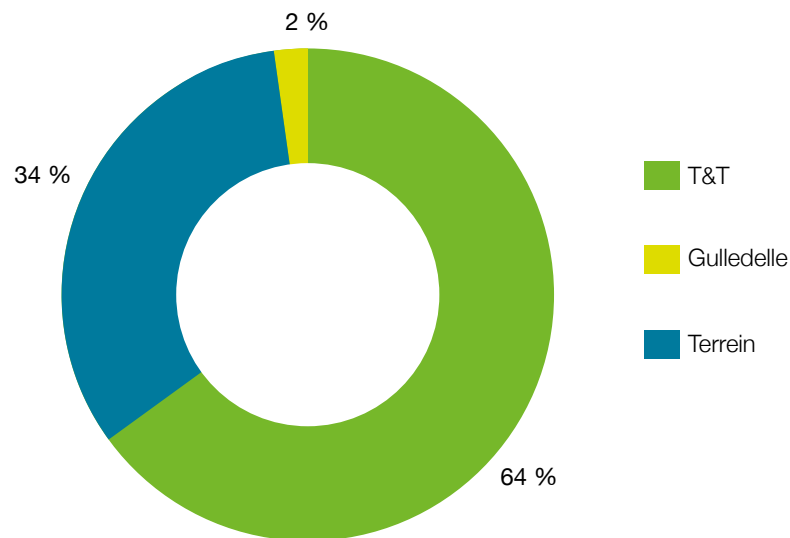
VERGELIJKING TUSSEN HET AANTAL MEDEWERKERS EN HET AANTAL VTE

Verdeling van de medewerkers volgens arbeidsplaats

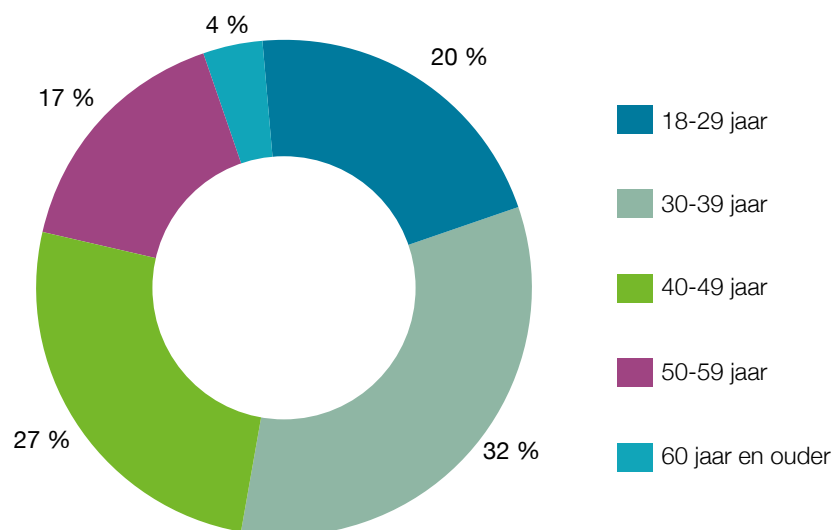
De meeste administratief medewerkers van Leefmilieu Brussel werken in de nieuwe hoofdzetel op Thurn & Taxis. Een groot deel (351 medewerkers) werkt echter elke dag op het terrein. Dit zijn de parkwachters, de tuiniers, de snoeiers, de boswachters of -opzichters en de arbeiders. In 2016 waren enkel nog de laboratoriummedewerkers aanwezig in Gulle-delle, in afwachting van hun verhuizing naar de Massart-tuin die gepland is voor 2018.

VERDELING VAN DE MEDEWERKERS PER WERKPLEK

Kenmerken van de medewerkers van LB

De leeftijds piramide van het personeel van Leefmilieu Brussel is vrij jong. Meer dan 50% van het personeel van Leefmilieu Brussel is immers jonger dan 40 jaar. 80% is zelfs jonger dan 50 jaar. De gemiddelde leeftijd bedraagt 39,8 jaar.

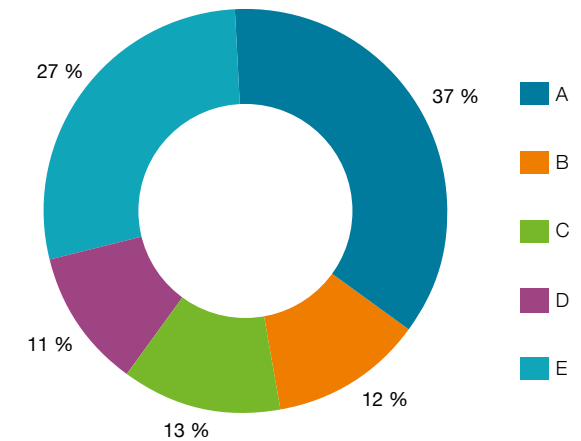

VERDELING MEDEWERKERS VOLGENS LEEFTIJD

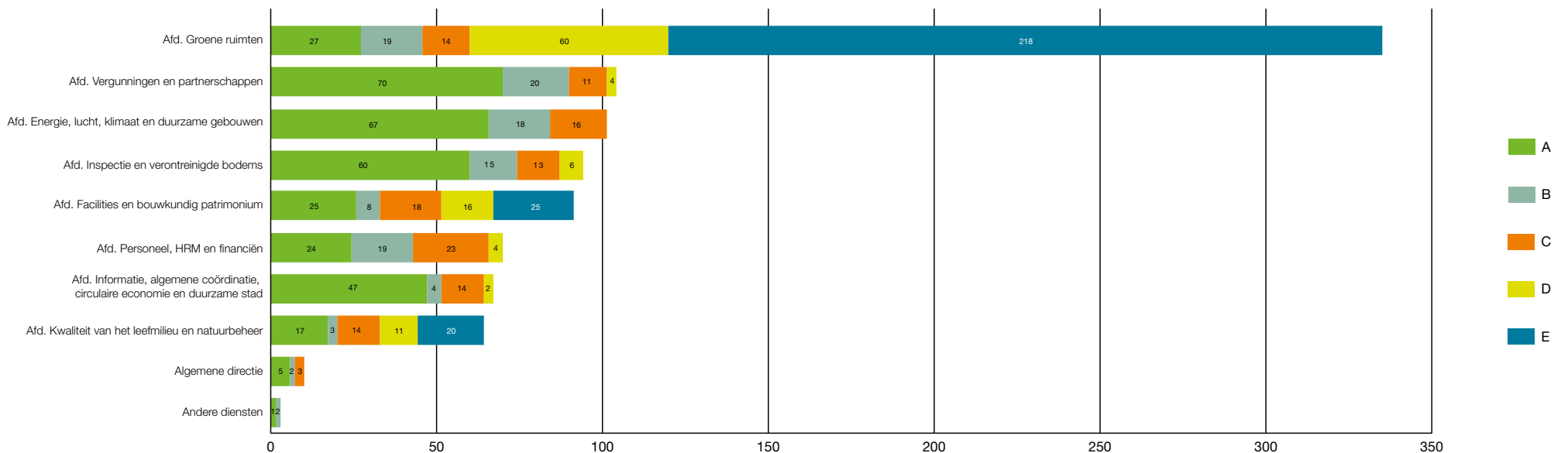
Wat het niveau van het personeel betreft, telt Leefmilieu Brussel een hoog percentage medewerkers van niveau A in zijn rangen. Dit zijn medewerkers die een universitaire opleiding hebben genoten. Dat aandeel kan worden verklaard door het feit dat Leefmilieu Brussel zich heeft ontwikkeld als een administratie van deskundigen in verschillende beroepen en thema's die verband houden met zijn bevoegdheden.

Het personeel van niveau A oefent in veel gevallen ook kaderfuncties uit. Leefmilieu Brussel telt ook een hoog aantal medewerkers van niveau E en een lager percentage medewerkers van niveaus B, C en D. Zoals we hieronder kunnen vaststellen, komt een groot deel van de medewerkers van niveau D en E overeen met terreinmedewerkers (tuiniers, parkwachters, enz.).

VERDELING VAN HET AANTAL MEDEWERKERS PER NIVEAU

VERDELING VAN HET PERSONEEL PER NIVEAU EN PER AFDELING

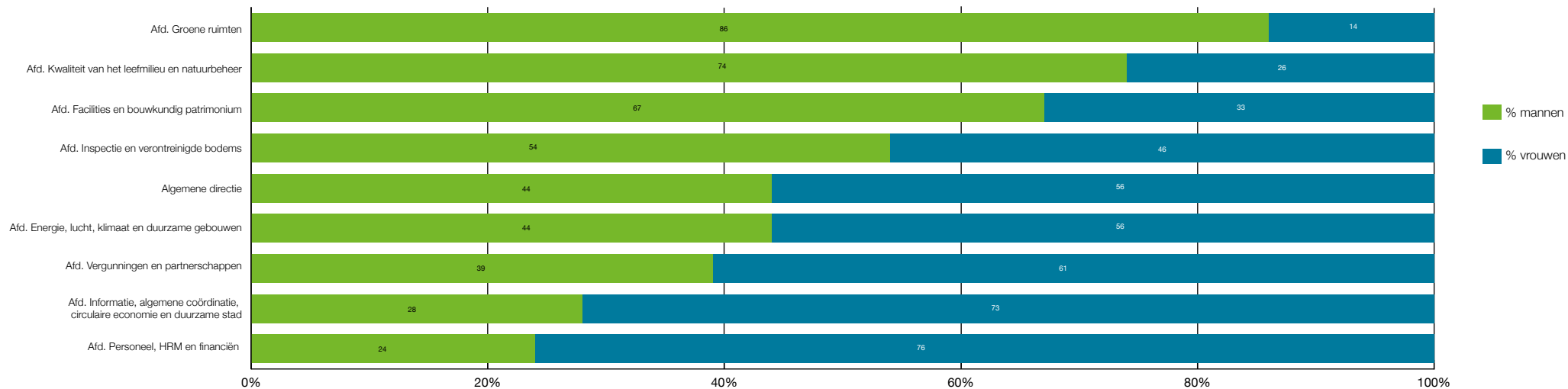

De afdelingen tellen gemiddeld 118 medewerkers, maar er zijn grote verschillen tussen de eenheden. Een vergelijking tussen het personeelsbestand per afdeling en per niveau leert ons dat de afdeling Groene ruimten het hoogste aantal werknemers telt, maar ook de meeste mensen van niveau D en E. Daarna komt de afdeling Kwaliteit van het leefmilieu en natuurbeheer, gevolgd door de afdeling Logistiek. Voor de eerste twee afdelingen komt dit in grote mate overeen met het personeel op het terrein (parkwachters, tuiniers, snoeiers, enz.).

Voor de afdeling Logistiek zijn dat de arbeiders, mecaniciens en schrijnwerkers. In de andere expertiseafdelingen ligt het aantal niveaus A bijzonder hoog (om en bij de 65%), terwijl de ondersteunende afdelingen (logistiek en HR&Fin) in verhouding minder mensen van niveau A in dienst hebben. Dat kan te maken hebben met de aard van de afdeling: de expertiseafdelingen omvatten vooral specifieke beroepen en werken rond thema's die specialisten vereisen. De categorie 'Andere diensten' omvat de sociale dienst en het secretariaat van de milieuraad.

Onderstaande grafiek toont de verdeling mannen/vrouwen binnen Leefmilieu Brussel. We stellen vast dat mannen oververtegenwoordigd zijn in de beroepen op het terrein (die deel uitmaken van de afdelingen verantwoordelijk voor het beheer van de groene ruimten, de natuur en het bouwkundig patrimonium). De beroepen die worden uitgeoefend op de administratieve hoofdzetel, kennen een over het algemeen evenwichtige verdeling tussen de beide geslachten.

VERDELING MANNEN / VROUWEN

BUDGETTAIRE MIDDELEN

Inkomsten: verdeling in grote posten

De inkomsten begin 2016 bedroegen 140.758.000 €. Deze inkomsten dekken alle uitgaven van Leefmilieu Brussel, zowel de vaste kosten (lonen, huurkosten) als subsidies en investeringen. Deze inkomsten bestaan grotendeels uit de verschillende werkingstoeelagen toegekend door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De tweede post betreft de organieke fondsen die de budgetten vormen die Leefmilieu Brussel kan gebruiken om bepaalde specifieke beleidslijnen te financieren, zoals bijvoorbeeld de Energiepremies.

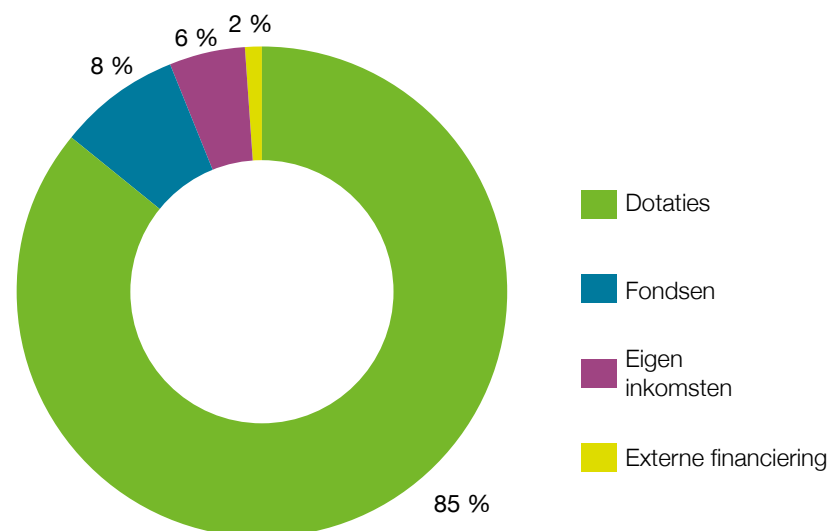
Leefmilieu Brussel haalt ook eigen inkomsten uit allerhande bronnen, denken we bv. aan de verhuur van groene ruimten of van het erfgoed van Leefmilieu Brussel, maar ook uit talloze steunmaatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid en andere administratieve terugbetalingen (aandeel maaltijdcheques, afhoudingen vakantiegeld, enz.). Tot slot zijn er ook de Europese financieringen zoals het EFRO of de Interreg-projecten die in 2016 1% van de totale inkomsten uitmaakten.

Deze inkomsten komen overeen met de vereffeningskredieten beschikbaar voor uitgaven voor 2016. Bij die bedragen komt ook nog opdracht 15 van de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel (GOB) rond energie, die beheerd wordt door Leefmilieu Brussel.

12

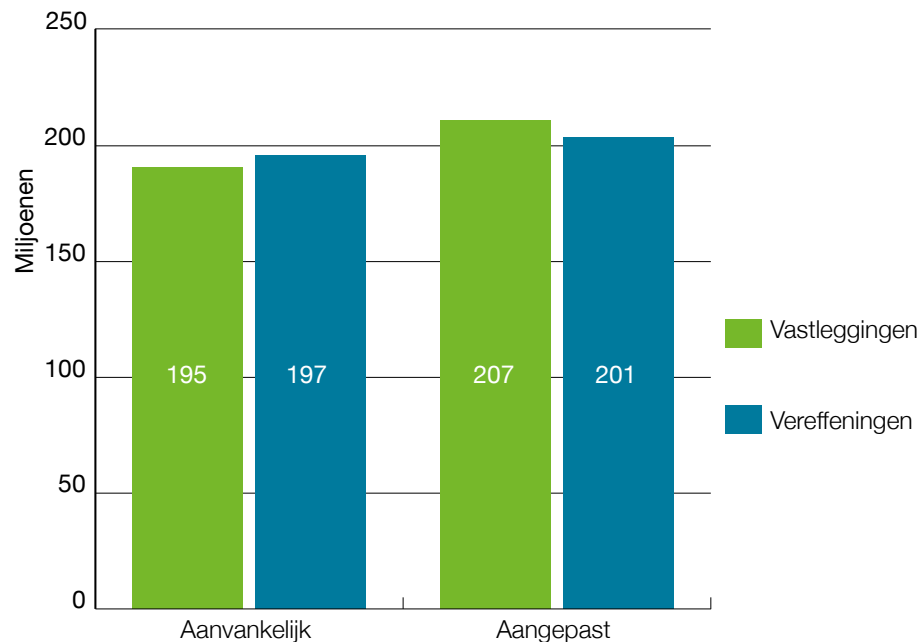
VERDELING VAN DE INKOMSTEN 2016 PER GROTE POST

Uitgaven: vastleggingen en vereffeningen

Op het niveau van de uitgavenbegroting vinden we de vastleggingen en vereffeningen. Het vastleggingsbudget komt overeen met de raming van het geld bestemd voor het lopende jaar met het oog op een toekomstige betaling. De vereffeningen komen overeen met de voorspellingen van betalingen van het lopende jaar. De balans tussen vastleggingen en vereffeningen hangt af van talrijke factoren, zoals projecten waarvan de betaling gespreid wordt over meerdere jaren of uitgestelde betalingen van de voorbije jaren die nog niet gedaan zijn. In 2016 bedroeg het initiële vastleggingsbudget 195.416.000 € en het initiële vereffeningensbudget 196.561.000 €. Net als bij de inkomsten, bestaan deze bedragen tegelijk uit het budget van Leefmilieu Brussel en van opdracht 15 van de GOB. In de loop van het jaar was er een begrotingsaanpassing. Het vastleggingsbudget steeg tot 207.282.000 € en het vereffeningensbudget tot 200.972.000 €. Bepaalde organieke fondsen en andere nevenbudgetten, zoals degene die verband houden met het Beliris-protocol voor de inrichting van groene ruimten, zijn niet opgenomen in deze analyse.

UITGAVENBUDGET 2016: AANVANKELIJK EN DEFINITIEF

Uitgaven: verdeling over budgettaire opdrachten

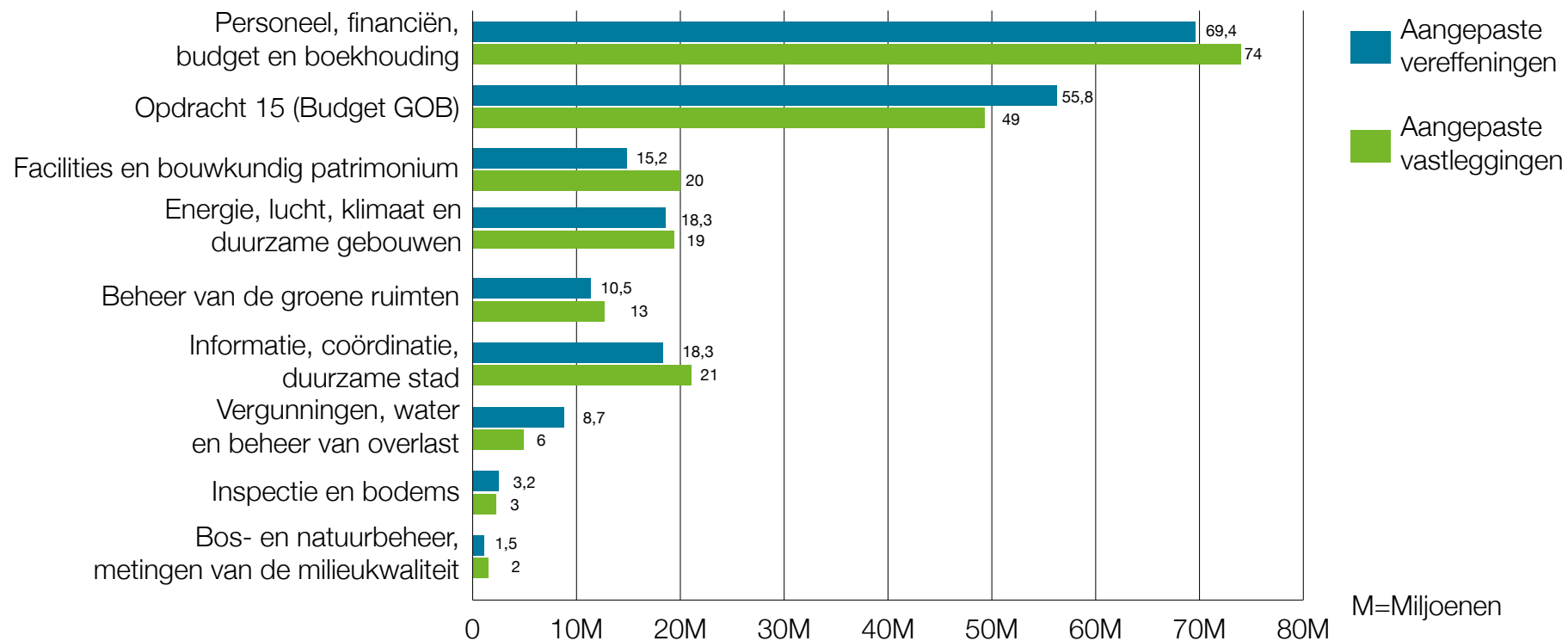
Onderstaande grafiek toont de verdeling van de uitgaven voor vastleggingen en vereffeningen over budgettaire opdrachten. De budgettaire opdrachten komen grotendeels overeen met de afdelingen van Leefmilieu Brussel, waarbij opdracht 15 van de GOB moet worden gevoegd. We stellen vast dat de opdracht 'Personeel, financiën, budget en boekhouding' een groot deel van het budget inneemt.

Dit komt hoofdzakelijk overeen met de personeelskosten, goed voor bijna 35% van het totale budget. In het algemeen kan op basis van onderstaande tabel een analyse worden gemaakt van de budgettaire middelen toegerekend aan de voornaamste specialisaties en thema's die verband houden met de bevoegdheden van Leefmilieu Brussel.

Voor een duidelijk zicht op de reële middelen ingezet voor de verschillende specialisaties en thema's, moet deze tabel echter ook geanalyseerd worden met betrekking tot het personeel ingezet per afdeling, zoals hierboven uiteengezet.

DEFINITIEF BUDGET 2016 PER AFDELING

DE UITDAGINGEN VOOR 2016

2016 werd getekend door verschillende projecten en specifieke uitdagingen. In dit verslag komen er daarvan 22 aan bod, gekoppeld aan de strategische doelstellingen van elke afdeling. Het gaat hetzij om prioritaire dossiers, hetzij om projecten voltooid in 2016, hetzij om activiteiten die bijzondere aandacht vereisten, maar die allemaal, stuk voor stuk, typerend zijn voor het afgelopen jaar. De presentatie gebeurt in fichevorm, waarbij allereerst de uitdaging en de bijhorende doelen worden beschreven, vervolgens de situatie vóór 2016 en de ingezette middelen, en tot slot de resultaten en de vooruitzichten voor de toekomst. In die fiches wordt dieper ingegaan op de acties van Leefmilieu Brussel. Ze zijn opgedeeld in zes grote thema's:

- Duurzame voeding en circulaire economie centraal in 2016
- Beleidsmaatregelen genomen voor en met de gebruikers
- Beter aangelegde groene ruimten en meer natuur in Brussel
- Uiteenlopende thematische benaderingen voor een beter transversaal optreden
- Een voortdurende verbetering van het bestaande beleid
- Een doeltreffend, modern en duurzaam intern beheer

DUURZAME VOEDING EN CIRCULAIRE ECONOMIE CENTRAAL IN 2016

18

THEMAJAAR GOOD FOOD: DE OVERGANG ORGANISEREN NAAR EEN DUURZAAM VOEDINGSSYSTEEM IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Voeding en meer bepaald duurzame voeding zijn een grote uitdaging, zowel wereldwijd als op lokaal niveau. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt 1.150.000 inwoners en meer dan 300.000 pendelaars die gezonde en kwaliteitsvolle voeding moeten krijgen, met een beperkte milieu-impact (zowel op het klimaat als op onze grondstoffen). Het 'Good Food'-concept omvat de beginselen van duurzame voeding, en streeft ernaar voor iedereen toegankelijk te zijn.

De acties om het concept "Good Food" in te burgeren, zijn erop gericht de doelstellingen uit de strategie in te vullen, met name:

- tegen 2020 moet 30% van de gezinnen een deel van zijn voeding zelf produceren. De acties zijn erop gericht de burgers nuttige informatie te verschaffen om zo eigen productie te stimuleren, al is het op een klein stukje balkon;

- het aanbod lokale producten uitbreiden en voor iedereen toegankelijk maken, en de burgers ook begeleiden bij de overgang naar nieuwe voedingsgewoonten, door ze te onderrichten en ervaringen uit te wisselen (kookworkshops, animaties, de app Recepten 4 seizoenen, enz.);
- voedselverspilling met 30% verminderen tegen 2020, door informatie- en bewustmakingsinitiatieven (koken met restjes, bewaarmethodes...).

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

De strategie 'Good Food - Naar een duurzaam voedingssysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest' werd door de Regering goedgekeurd in december 2015 en gelanceerd in januari 2016 voor een periode van 5 jaar.

Deze strategie wil voeding in het hart van de stedelijke dynamiek plaatsen, met aandacht voor zowel de economische, de maatschappelijke als de milieuaspecten ervan. De strategie wordt geïmplementeerd door Leefmilieu Brussel en door de GOB voor wat betreft het luik professionele productie.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Een onderzoek uitgevoerd in 2016, in op-

dracht van Leefmilieu Brussel, evalueerde de gedragingen van de Brusselaars op het vlak van duurzame voeding:

- 17% van de Brusselaars zegt zelf te kweken (moestuin en kruidentuin);
- 10% van de Brusselaars teelt zelf groenten;
- 41% van de Brusselaars kweekt zelf geen voedsel wegens plaatsgebrek (zie grafiek hieronder);

- meer dan 80% van de Brusselaars koopt Belgische producten (zie grafiek op de volgende bladzijde);
- 2 op de 5 Brusselaars zeggen dat ze het voorbije jaar minder vlees hebben gegeten en vaker hebben gekozen voor plantaardige eiwitten;
- een Brussels gezin gooit elk jaar gemiddeld 15 kilo voedsel in de vuilnisbak.

In het kader van het themajaar werden een hele reeks bewustmakingsinitiatieven opgezet, meer bepaald:

- de week 't Groeit in de stad', om mensen ertoe aan te zetten zelf voedsel te produceren en aan te tonen dat dat gerust ook kan op een klein lapje grond of zelfs op een stukje balkon;

- de invoering van het 'Restorestje' in de horeca, om restaurantbezoekers te stimuleren om hun restjes te laten inpakken en zo voedselverspilling tegen te gaan;
- grootkeukenrestaurants begeleiden om geleidelijk aan 'Good Food'-menu's aan te bieden;
- de scholen leer- en sensibiliseringsmiddelen aanreiken en kennis delen via het Bubble-netwerk;
- het op poten zetten van een grootschalige communicatiecampagne 'Kom in actie #GoodFood', om het 'Good Food'-concept te promoten en aan te tonen dat iedereen eraan kan deelnemen. Door ervaringen en tips uit te wisselen wilde deze campagne het genot van duurzame voeding verankeren in het dagelijkse leven van de Brusselaars.

De campagne werd gevoerd aan de hand van affiches, radiospots en videoclips op de sociale netwerken. Sluitstuk van dit initiatief was het grote 'Good Food'-weekend op 22 en 23 oktober 2016. Het programma omvatte meer dan 50 lokale activiteiten, opgezet door burgers, het verenigingsleven, de overheid en de privésector.

// BUDGET EN PERSONEEL

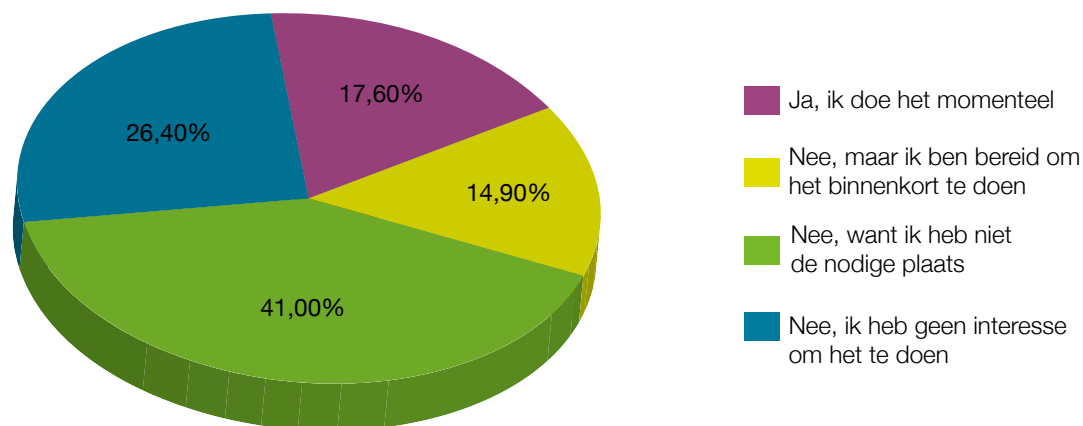
- Budget: 330.900 € vastgelegd in 2016.

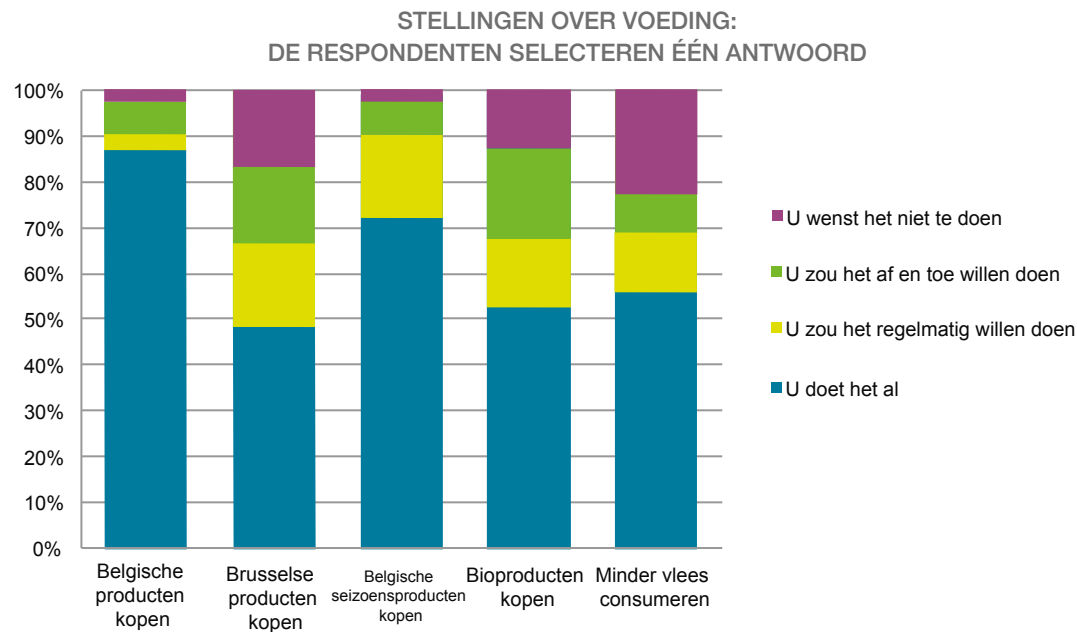
RESULTATEN

De verschillende initiatieven die in 2016 op poten werden gezet, leverden de volgende resultaten op:

- tijdens de week 't Groeit in de stad' in april 2016 werden maar liefst 78 activiteiten op touw gezet door verenigingen, gemeentes, bedrijven en particulieren, die alles bij elkaar op meer dan 2.450 bezoekers konden rekenen;
- op het moment van de lancering in februari 2016 boden 50 restaurants het 'Restorestje' aan. Eind 2016 waren dat er al meer dan 100;
- tijdens het 'Good Food'-weekend in oktober namen ongeveer 3.600 mensen deel aan een of meerdere van de 52 activiteiten georganiseerd over heel Brussel.

PRODUCEERT U EEN DEEL VAN UW VOEDING (MOESTUIN, GROENTENBAK, KIPPENREN...)?

Bij deze lokale activiteiten op het terrein kregen de Brusselaars de kans om te ontdekken hoe ze duurzame voeding tot een vast onderdeel van hun dagelijkse leven kunnen maken (groenten kweken op je balkon, koken met seizoensproducten of met restjes uit de koelkast, leren hoe je voedingswaren goed bewaart, op restaurant durven vragen om de restjes van je maaltijd mee te krijgen...). De initiatieven in 2016 waren activiteiten van uiteenlopende aard: participatieve workshops (koken, moestuinieren...), proeverijen, conferenties/debatten, bezoeken aan en ontmoetingen met kwekers, animaties... de

ideale gelegenheid om de verschillende facetten van de Good Food-strategie te ontdekken en te leren hoe ze concreet toe te passen.

De verscheidenheid onder de organisatoren van deze activiteiten toont aan dat er heel wat belangstelling is voor thema's die te maken hebben met voeding. Het bewijst dat de Brusselse burgers zich graag inzetten om meer ruimte te creëren voor duurzame voeding in hun wijk.

Na de Good Food-campagne volgde er een evaluatie, die de volgende zaken aan het licht bracht:

- de Brusselaars staan open voor de genomen initiatieven en willen zelf ook inspanningen leveren om duurzaam te consumeren;
- ze willen graag heel concrete informatie krijgen om dat te doen.

VOORUITZICHTEN

Gelet op de impact van voeding op onze gezondheid en op ons leefmilieu, moeten we het grote publiek blijven sensibiliseren en informeren. Het omzetten van deze ideeën in de praktijk en het uitwisselen van ervaringen maken integraal deel uit van die aanpak.

Projectbeheerders en geëngageerde burgers moeten dan ook in de schijnwerpers worden gezet, zodat ze zich gesterkt zien in hun essentiële taak om meer 'Good Food' te introduceren in het dagelijkse leven van de Brusselaar. Een proces dat Leefmilieu Brussel ondersteunt via vrijwillige acties, zoals de 'Frigomeesters', die de burgers sensibiliseren om voedselverspilling tegen te gaan. Zo wordt 'Good Food' ook synoniem van kennisdelen en gezelligheid.

Ook in de scholen worden er sensibiliseringsacties gevoerd, in de vorm van begeleiding bij de aanleg van een moestuin, maar ook met ondersteuning voor de grootkeukens, met de toekenning van de eerste 'Good Food'-labels.

PROJECTOPROEP BE CIRCULAR 2016

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

In het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE), goedgekeurd op 10 maart 2016, heeft de Regering de ambitie kenbaar gemaakt om tegen 2019 een pakket met samenhangende maatregelen in te voeren om kringloopbedrijven te ondersteunen, of klassieke bedrijven bij te staan die graag de circulaire logica willen opnemen in hun bedrijfsmodel.

Zo was er de projectoproep 'Be Circular', een gezamenlijk initiatief van Brussel Economie en Werkgelegenheid, Leefmilieu Brussel en Impulse.brussels. Die was bedoeld om vernieuwende proefprojecten te stimuleren die kaderen in de kringlooplogica, om zo de overgang te bevorderen van economische spelers uit het Brusselse naar de circulaire economie.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

De projectoproep 'Be Circular' kadert in BUW-maatregel 1 uit het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE), dat op 10 maart 2016 werd goedgekeurd door de Regering.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Vóór 2016 bestond er in het BHG geen geïntegreerd programma om de transitie van het Brusselse bedrijfsleven naar een kringlooeconomie te stimuleren. Er was ook nog geen projectoproep aan de Brusselse bedrijven geweest die specifiek rond dit thema draaide. Sommige projectoproepen van Leefmilieu Brussel voor ondernemingen gingen weliswaar in die richting, maar geen enkele oproep kreeg een dergelijk budget of bestreek alle domeinen van de circulaire economie.

De Brusselse regering heeft haar visie op de circulaire economie geschetst in haar Strategie 2025 die ze op 16 juni 2015 heeft goedgekeurd. Het GPCE, goedgekeurd in maart 2016, zet die holistische visie op circulariteit uiteen en is erop gericht ze in de praktijk om te zetten aan de hand van een eerste set hefboomen waarover het beschikt. Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie voorziet uitdrukkelijk in een aanpassing van het economische kader, om zo de ontwikkeling van economische kringloopactiviteiten een duwtje in de rug te geven.

Na een overlegfase met Impulse en Brussel Economie en Werkgelegenheid omtrent de modaliteiten en het initiële budget van de pro-

jectoproep, werd hij uiteindelijk in april 2016 uitgeschreven en afgesloten in juli. De analyse van de dossiers en de administratieve voorbereiding voor de subsidiëring in de herfst, werd voltooid in december 2016, met de goedkeuring van de subsidiedossiers door de regering.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 1.176.207 €
- Personeel: 1/2 VTE tewerkgesteld binnen Leefmilieu Brussel

RESULTATEN

In totaal werden 85 dossiers door ondernemingen, zelfstandigen of verenigingen uit de Brusselse economie ingediend, voor een totaalbedrag aan subsidies van 4.431.317 euro.

De jury selecteerde 41 projecten, verdeeld over de verschillende betoelagende overheden: 7 projecten worden ondersteund door Brussel Economie en Werkgelegenheid, en 34 door Leefmilieu Brussel. 32 daarvan krijgen een financiële subsidie, terwijl de 9 andere kunnen rekenen op ondersteuning op maat in de vorm van een reeks instrumenten, die Leefmilieu Brussel heeft ontwikkeld in samenwerking met allerhande partners in het kader van het Europese project 'ResilieNtWEB'.¹

De financiering van de geselecteerde projecten is goed voor een totaalbedrag van 1.676.207 € aan subsidies (waarvan 1.176.207 € door Leefmilieu Brussel), wat neerkomt op 21% van de totale begroting van de uitgekozen projecten (= 7.971.835 €). De projectoproep heeft

duis een duidelijk hefboomeffect. De ondersteunde projecten zouden bovendien meer dan 30 voltijdse jobs moeten opleveren.

¹ ResilieNtWEB biedt een methode om commerciële opportuniteiten voor kmo's te identificeren en te plannen, met oog voor de impact van de genomen beslissingen op de hele samenleving. Door vernieuwende planning- en ontwikkelingstools te hanteren, helpt ResilieNtWEB de kmo's om te bepalen welke interne en externe factoren hun marktpositie beïnvloeden, om op basis daarvan een strategie uit te stippelen en businessmodellen uit te werken om hun veerkracht en duurzaamheid te versterken.

VOORUITZICHTEN

Het is nog wat vroeg om de impact van de projectoproep Be Circular nu al te evalueren, aangezien de projecten pas begin 2017 starten. Maar ondanks de vrij beperkte promotie en het feit dat de projectbeheerders van een blanco blad moesten beginnen omdat het om een nieuw initiatief ging, kon de projectoproep Be Circular op heel wat belangstelling rekenen.

Het initiatief lijkt dus duidelijk in te spelen op een behoefte bij de bedrijven. De grote verdienste van het instrument is dat het de steun aan ondernemingen structureert binnen één enkele projectoproep, met een gezamenlijk reglement. Gezien het succes van de projectoproep in 2016, werd het bijhorende budget voor 2016 overigens stevig opgetrokken, van het aanvankelijke bedrag van een miljoen euro naar meer dan 1,6 miljoen euro. Voorts besliste de regering om het initiatief in 2017 te herhalen, met de conclusies uit de eerste editie als extra houvast. Met zijn plan voor de Circulaire Economie wil het Gewest tegen 2025 zijn aantrekkingskracht verhogen en de beschikbare steunmaatregelen sterker promoten, om zo bedrijven die een voortrekkersrol spelen op het vlak van kringlooeconomie aan te trekken dankzij de geleidelijk ontwikkelde publieke en private instrumenten. Als die doelstellingen worden gehaald, wordt het mogelijk om:

- de milieudoelstellingen om te vormen tot economische opportuniteiten;
- de economie te verankeren in Brussel om waar dat mogelijk is plaatselijk te produceren, de verplaatsingen te verminderen, het gebruik van het grondgebied te optimaliseren en meerwaarde te scheppen voor de Brusselaars;
- bij te dragen tot het creëren van werkgelegenheid.

DE RENOVATIE VAN DE KETELHOEVE EN DE INRICHTING VAN HAAR DIRECTE OMGEVING IN ANDERLECHT

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

De 'Good Food'-strategie is erop gericht een duurzaam voedingssysteem te scheppen voor alle Brusselaars. Ze streeft in het bijzonder naar de uitbouw van nieuwe initiatieven rond stadslandbouw, vanuit de doelstelling om tegen 2035 30% van alle fruit en groente lokaal te telen.

Door de vastgoedspeculatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is de grond vaak onbetaalbaar voor kandidaat-landbouwers. Die hebben het dan ook dikwijls moeilijk om geschikte terreinen te vinden voor tuinbouw, dat terwijl Brussel over een uitgebreid areaal aan openbare gronden beschikt.

De 'Good Food'-strategie wil de professionele productie aanwakkeren door projectbeheerders te ondersteunen en te begeleiden, door de technische en juridische obstakels uit de weg te ruimen, in het bijzonder wat betreft de toegang tot geschikte productiegronden, en door de ontwikkeling van innoverende businessmodellen te bevorderen die aangepast zijn aan de eigenheid van het Gewest.

BoerenBruxselPaysans maakt integraal deel uit van die strategie, bedoeld om een duurzame landbouw in de stadsrand op te bouwen. Dit grootschalige proefproject, in de buurt van Neerpede en de Vogelzangvallei in Anderlecht, biedt ruimte en infrastructuur voor de productie, verwerking en verdeling van lokaal geteelde groenten en fruit.

Het project wordt gefinancierd door het EFRO (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling) en door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dankzij die financiering kan de bestaan-

de infrastructuur worden gerenoveerd en krijgen de kandidaat-landbouwers en -koks de nodige steun voor de implementering en uitvoering van dit Brusselse landbouwproject. Nieuwe ondernemingen zullen aldus hun activiteiten economisch en ecologisch kunnen uittesten in echte en veilige omstandigheden. De plaatselijke landbouwers die reeds actief zijn, worden begeleid in de omschakeling naar een duurzame landbouw.

Het hele project is geënt op een samenwerkingsverband van vier verenigingen en twee overheidsadministraties. Leefmilieu Brussel staat in voor de coördinatie ervan.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

De 'Good Food'-strategie werd door de Regering goedgekeurd in december 2015 en gelanceerd in januari 2016, voor een periode van 5 jaar. Het beleid wil voeding in het hart van de stedelijke dynamiek plaatsen, met aandacht voor zowel de economische, de maatschappelijke als de milieuaspecten ervan.

De strategie wil de dynamiek van lokale productie en verwerking aanwakkeren, door de toegang tot gronden in de stad en de randstad te bevorderen, en daarnaast nieuwe duurzame jobs creëren door het ontstaan van

nieuwe beroepen en nieuwe bedrijfsmodellen te stimuleren.

BoerenBruxselPaysans geniet Europese subsidiëring via het EFRO-programma.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Leefmilieu Brussel staat in voor het beheer en het onderhoud van een aanzienlijk vastgoedpark dat direct of indirect verband houdt met de uitoefening van zijn bevoegdheden. Op de Neerpedesite beheert Leefmilieu Brussel de Ketelhoeve.

In het kader van BoerenBruxselPaysans werd beslist om de focus te leggen op de renovatie van vervallen of verlaten gebouwen, om zo de leefomgeving van omwonenden en wandelaars te verbeteren.

In 2016 startte Leefmilieu Brussel met de studiefase voor de renovatie van de Ketelhoeve: een multidisciplinair team van architecten, landschapsarchitecten, ingenieurs... is momenteel bezig met de uitwerking van het project. Bij de renovatie moet bijzondere aandacht uitgaan naar de energie- en milieuaspecten. Er zal ook worden gewaakt over een symbiose tussen de teelt van fruit en groenten en energieproductie.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 305.000 € in 2016
- Personeel: 1 VTE tewerkgesteld binnen Leefmilieu Brussel

RESULTATEN

In 2016 werden de volgende stappen gezet:

- indiening van de aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning voor de aanleg van het terrein;
- opstart van de nodige onderzoeken voor de programmering van de hoeve;
- opstart van de studies voor de uitbouw van een beheerstructuur.

VOORUITZICHTEN

Na de renovatie biedt de Ketelhoeve op een oppervlakte van 850 m²:

- een restaurant;
- een administratieve ruimte voor producenten en verwerkers;
- een online verkoopplatform voor lokale groenten;
- een logistiek platform om producten te vervoeren over het hele Gewest;
- een keuken en een conservenfabriek af te huren door ambachtslui uit de voedingssector;
- een infopunt.

De landbouwgronden rond de hoeve worden in de loop van 2018 klaargestoomd, zodat ze klaar zijn voor gebruik op het moment dat de hoeve haar deuren opent.

De gebouwen worden gerenoveerd in 2020-2021. Daarvoor is een budget van 1.600.000 € incl. btw vrijgemaakt.

Naast de Ketelhoeve kunnen dankzij het Europese subsidiefonds EFRO drie andere gebouwen in de Pede- en de Vogelzangvallei in Anderlecht grondig worden gerenoveerd: het Kattekasteel, de Taqui-hoeve en een oud woonhuis.

Na de renovatie zal deze infrastructuur verschillende activiteiten herbergen:

- kantoren en opleidingslokalen voor de testzones van 'Graine de Paysans';
- ruimtes voor vrijwilligers;
- kantoren en ruimtes voor de activiteiten van de vzw 'Groen en blauw huis';
- een kleine keuken, waar coachingworkshops rond maatschappelijk ondernemerschap worden gegeven.

DE HERAANLEG VAN DE MOESTUINEN IN HET SCHEUTBOSPARK

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

De uitbouw van lokale voedselproductie is een van de voornaamste doelstellingen van de gewestelijke 'Good Food'-strategie.

In de stad kan je heel wat meer doen dan enkel kruiden telen. Stadslandbouw wint trouwens steeds meer aan belang. Door lokaal te produceren, kan de impact door het vervoer, de opslag en de bewaring van voedingsmiddelen bovendien worden beperkt. Als dat gebeurt zonder chemische behandeling, kan stedelijke landbouw ook bijdragen tot de biodiversiteit in de stad (aantrekken van bestuivende insecten, enz.), een betere luchtkwaliteit... Naast het plezier van zelf te produceren en deze zelfgekweekte producten vervolgens te verwerken, is deze aanpak een goede manier om te besparen en stadsbewoners weer vertrouwd te maken met de kringloop van de natuur. Door een gemeenschappelijke stadstuin te onderhouden kunnen stedelingen bovendien de sociale banden in hun wijk aanhalen.

Leefmilieu Brussel heeft 13 moestuinsites in beheer, goed voor zo'n 335 individuele per-

celen die verhuurd worden aan particulieren, op een totale oppervlakte van 3 ha. De inventarisering in 2013 heeft aangetoond dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet minder dan 261 moestuinsites rijk is, gespreid over een oppervlakte van 88 ha. De meeste van die sites liggen evenwel op kwetsbare terreinen met grond van bedenkelijke kwaliteit.

Om de daling van het aantal beschikbare terreinen op braakliggende stadgrond te counteren en in te spelen op de toenemende vraag naar moestuinsites, wil Leefmilieu Brussel nieuwe moestuinzones aanleggen in blijvende gebieden, op schone gronden, in een gepast landschappelijk en ecologisch kader en met naleving van de geldende normen. De bedoeling is ook het sociale weefsel te versterken en activiteiten te voorzien in de openbare parken.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

Dit project past in de 'Good Food'-strategie, die streeft naar een duurzamere voeding.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

In 1995 werd er in het Scheutbosspark een moestuinzone aangelegd met 25 percelen van gemiddeld 200 m². Maar omdat er twijfels rezen over de kwaliteit van de bodem, werd kwekers aangeraden om niet langer groen-

ten te verbouwen. En toen in oktober 2012 werd bevestigd dat de bodem vervuild was, werd het gebruik van de percelen verboden. In 2013 werd de hele site ontmanteld.

Er werd beslist om het probleem aan te pakken en de moestuintjes vervolgens opnieuw aan te leggen in gezondere omstandigheden. Daarop volgde er een landschapsproject om moestuinpercelen in te richten en mooi te integreren in het park.

Het project omvat de vereiste werken om de risico's van de bodemverontreiniging weg te werken, door de verontreinigde grond te isoleren met behulp van geotextiel en gezonde grond aan te voeren die geschikt is voor moestuinweek.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 190.000 €
- Personeel: werkvolume van 76 mandagen

RESULTATEN

Dankzij het project zijn er nu 48 moestuintjes beschikbaar, met een gemiddelde oppervlakte van 75 m² en in een opgewaardeerde omgeving. De toewijzing van de percelen aan de kandidaten is momenteel in volle gang.

De goede resultaten zullen de komende jaren niet uitblijven. Deze nieuwe moestuinen zorgen

voor nieuwe plantsoenen in het parklandschap, en de aanwezigheid van de 'moestuiniërs' zal de plek extra leven inblazen.

VOORUITZICHTEN

Ook de komende jaren gaat Leefmilieu Brussel verder op zoek naar nieuwe terreinen om moestuinen aan te leggen.

Met zijn 'Good Food'-strategie wil het Gewest immers:

- het moestuinleven binnen de gewestelijke groene ruimten aanzwengelen, onder meer met de aanleg van moestuintjes op de Hoogveldsite en in het Woluwepark;
- de ontwikkeling en het behoud van moestuinen en boomgaarden door de gemeentes en OCMW's in de lokale groene ruimten bevorderen via het 'Agenda 21'-initiatief.

Deze acties zijn geënt op een hele waaier aan instrumenten ontwikkeld en geïmplementeerd door Leefmilieu Brussel, met name:

- de participatieve projectoproep 'Gemeenschappelijke moestuinen', gelanceerd door Leefmilieu Brussel;
- begeleiding door professionals, om bestaande en/of ontluikende initiatieven te ondersteunen.

BELEIDSMATREGELEN GENOMEN VOOR EN MET DE GEBRUIKERS

28

COLLECTIEVE INITIATIEVEN VAN BURGERS: DE PARTICIPATIEVE PROJECTOPROEP 'GEEF JE WIJK EEN NIEUWE ADEM'

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Projecten uitwerken samen met de buren, recepten uitwisselen, leren herstellen in de plaats van weg te gooien, een lokale compostsite inrichten, tuinieren, spelen... we kunnen allemaal bijdragen aan verandering in onze stad en onze leefgemeenschap. Burgers zijn een onmisbare schakel in die omwenteling, en collectieve actie leidt tot projecten met meer ideeën, meer middelen, meer motivatie, meer bekwaamheid... Dit soort projecten sluit mooi aan bij de wensen en verwachtingen van de burgers. Ze zijn bovendien duurzamer en autonomer.

Sinds de jaren 2000 lanceert Leefmilieu Brussel op verschillende momenten van het jaar en voor uiteenlopende doelgroepen projectoproepen rond verschillende milieuthema's.

Om zijn steun aan collectieve initiatieven van burgers te stroomlijnen en doeltreffender te maken, heeft het Gewest besloten om één enkele projectoproep te lanceren met de titel 'Geef je wijk een nieuwe adem', gericht op collectieve initiatieven van burgers.

Deze eerste gezamenlijke oproep werd aan het einde van de zomer 2016 gelanceerd. Hij bundelt alle bestaande oproepen en omvat ook nieuwe thema's. Hij biedt financiële (subsidies), methodologische (begeleiding) en logistieke ondersteuning (netwerkvorming, instrumenten...).

'Geef je wijk een nieuwe adem' is het gewestelijke instrument van de burgerinitiatieven. Het gaat erom geleidelijk een keurmerk op te bouwen, een samenhangend, doeltreffend, dragend en inspirerend ondersteuningskader om nieuwe initiatieven te doen ontluiken. Met andere woorden:

- een geïntegreerd en vereenvoudigd aanbod dankzij een optimalisering van de middelen;

- een duidelijke boodschap naar de burgers en het aanbieden van instrumenten en netwerken;
- een doeltreffende coördinatie van het werk van de overheidsadministratie en het smeden van banden tussen de onderaannemers.

Daarnaast wil het Gewest ook een netwerk van burgerbewegingen opzetten, van alle slag en soort. Het wil dat doen door middel van een Forum voor burgerinitiatieven, gelanceerd begin 2017 in co-organisatie, met als doel om te netwerken en de fantastische Brusselse initiatieven in de kijker te zetten, maar ook om na te denken en te overleggen.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Deze eerste stap in de hervorming van de collectieve projectoproepen voor burgers kadert binnen een context waar het bewustzijn van de bevolking groeit en collectieve initiatieven toenemen. Deze context wordt weerspiegeld in de positieve reacties op 'Demain', een film van de hand van Cyril Dion en Mélanie Laurent.

Dankzij die toegenomen dynamiek en de talloze nieuwe projecten krijgen burgerbewegingen een zodanige omvang dat overheden, zowel de lokale als de gewestelijke, niet anders kunnen dan hun steunmaatregelen herzien.

De stroomlijning van de projectoproepen gebeurde in een aantal fases, waarbij de verschillende betrokken interne diensten van Leefmilieu Brussel en de betrokkenen op het terrein de handen in elkaar hebben geslagen. Dit zijn de concrete stappen van hun aanpak:

- een analyse van de bestaande oproepen, om mogelijke synergieën te ontwaren. Die analyse mondde uit in de bundeling van de projectoproepen 'Participatieve Duurzame Wijken', 'Collectieve Moestuinen' en 'Collectieve Compostsites'. Daar werden vervolgens ook de strategieën 'Good Food' en 'Zero Waste' aan toegevoegd;

- het samenvoegen van de selectiecriteria;
- het creëren van gezamenlijke voorwaarden en formulieren.

Aan het einde van de zomer werd er een communicatiecampagne gelanceerd (met affiches en radiospots), en in september was er ook nog een informatiesessie. De jury belast met de selectie van de projecten kwam samen in oktober.

De hele denkoefening gebeurde in overleg met de betrokken partners. De evaluatie is nu in volle gang, zodat de oproep van 2017 vorm kan krijgen.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 216.000 € (vastgelegd in 2016)
- Personeel: 0,25 VTE

RESULTATEN

Dankzij de projectoproep konden uit de 82 inzendingen 61 themaprojecten worden gekozen. Daarnaast werden ook nog eens 19 projecten uitgekozen en gericht gefinancierd als 'Participatieve Duurzame Wijk'. Die Participatieve Duurzame Wijken krijgen de kans om, twee keer per jaar, projecten in te dienen voor het participatief budget, een subsidiebegroting die wordt toegekend door de Raad van de Participatieve Duurzame Wijken. Die is samengesteld uit mensen van minstens 5 Participatieve Duurzame Wijken, een verte-

genwoordiger van de Minister en van Leefmilieu Brussel.

Alles samen kunnen dus 80 projecten rekenen op een subsidie, goed voor een totaalbedrag van 215.844 euro.

Deze eerste gecoördineerde projectoproep zorgde ervoor:

- dat er meer kandidaturen waren;
- dat de financiële ondersteuning en de begeleiding gestroomlijnder verliepen;
- dat de interne middelen van de overheidsadministratie optimaler werden benut;
- dat er synergieën ontstonden tussen de partners, door samenwerking en uitwisseling aan te moedigen.

VOORUITZICHTEN

De eerste aanzet voor de hervorming van de gewestelijke steun aan collectieve initiatieven van burgers is gegeven. De uitdagingen blijven evenwel legio, denken we aan:

- het verbreden van de verschillende ondersteunde thema's, en in het bijzonder het opnemen van de projectoproep 'Groene Wijken', of de toevoeging van nieuwe onderwerpen (natuur...);
- de betere stroomlijning van de middelen en van de organisatie van de overheidsadministratie (beheer van de partners, optimalisering van expertise en opleiding...);

- de optimalisering van de begeleidings-, communicatie- en netwerkinsstrumenten, en meer algemeen de herkenbaarheid van het concept 'Geef je wijk een nieuwe adem'.

De organisatie van het 'Forum voor Burgerinitiatieven' op 13 mei 2017 is een uitgelezen mogelijkheid om:

- de burgerinitiatieven, van welke aard ook, op gewestelijke schaal te verenigen, om de draagwijdte van dit soort projecten te vergroten;
- het partnerschap tussen Leefmilieu Brussel en de spelers in het veld uit te bouwen, om zo het samenwerkingsproces nog te versterken.

25 JAAR DEELNAME VAN LEEFMILIEU BRUSSEL AAN DE OVERLEGCOMMISSIES

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Brussel onderging de laatste 25 jaar een ingrijpende verstedelijking. Grootschalige projecten volgden elkaar aan de lopende band op, stuk voor stuk met als doel om de bevolkingsaanwas te kunnen bijbenen. In een dergelijke context is het meer dan ooit belangrijk om stelselmatig oog te hebben voor duurzame ontwikkeling.

De overlegcommissie is een adviesorgaan dat in het leven werd geroepen in het kader van de vergunningswetgeving. Ze geeft advies over aangelegenheden op het vlak van ruimtelijke ordening, stedenbouw en leefmilieu. Elke gemeente binnen het Gewest heeft zo'n commissie, die ook geregeld samenkomt.

Leefmilieu Brussel is al sinds hun oprichting lid van die overlegcommissies. Het ziet erop toe dat men in vergunningsdossiers ook daadwerkelijk oog heeft voor de milieuthema's die binnen zijn bevoegdheden vallen, denken we aan de groene ruimten, de biodiversiteit, water, mobiliteit, geluid, bodem, energie...

Overlegcommissie

Alle vergunningsaanvragen die worden voorgelegd aan de overlegcommissies, worden onder de loep genomen door medewerkers van Leefmilieu Brussel. Zij bekijken de dossiers in functie van alle aspecten van duurzame ontwikkeling en zien erop toe dat er in de adviezen die de commissie verstrekt zo veel mogelijk oog is voor het milieu.

Door de aanwezigheid van Leefmilieu Brussel in die commissies is er ook een bevoorrecht contact met de burger en met de andere gewestelijke of gemeentelijke administraties. Bovendien is Leefmilieu Brussel, zowel door zijn kennis van zaken als door de activiteiten die het opzet, een gespecialiseerde actor geworden in de hele denkoefening rond nieuwe stedenbouwkundige regelgeving.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) en meer bepaald:
  - > artikel 9, dat de rol van de overlegcommissie bepaalt;
  - > artikelen 49, 89, 92, 130, 141, 147 en 151, die verduidelijken wanneer een dossier ter advies voorgelegd moet worden aan de overlegcommissie (opmaak van plan, voorschriften, verkavelingsvergunning of stedenbouwkundige vergunning);

- > artikel 148 dat aan de overlegcommissie de bevoegdheid toekent om van de Regering een effectenstudie te eisen in de plaats van een effectenrapport;
- de ordonnantie van 5 juni 1997 betreffende de milieuvergunningen (OMV) en in het bijzonder artikelen 31 en 41 betreffende de bijzondere maatregelen voor openbaarmaking;
- het besluit van 29 juni 1992 van de Executieve van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de overlegcommissies.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Aanvankelijk werd Leefmilieu Brussel in het participatieve proces van de overlegcommissies betrokken als overheid die de milieuvergunningen aflevert. Met de tijd werd het voor het grote publiek, maar ook voor de andere leden van de commissies, steeds duidelijker dat het advies van Leefmilieu Brussel ook nodig en relevant was in stedenbouwkundige dossiers, meer bepaald wanneer het ging over het aantal parkeerplaatsen, groendaken, waterbeheer, gebouwisolatie...

De dienst die binnen Leefmilieu Brussel in staat voor de opvolging van de overlegcommissies, bestaat uit drie mensen. Om een optimale aanwezigheid te garanderen in de 19 gemeenten, worden die 3 personen regelma-

tig bijgestaan door medewerkers die bevoegd zijn voor de afgifte van milieuvergunningen.

De dienst organiseert zijn activiteiten op basis van drie pijlers:

1. Deelname aan de commissies en aan andere comités: de medewerkers van de cel beschikken over de nodige kennis van de wetgeving inzake stedenbouw en ruimtelijke ordening. Ze vertegenwoordigen Leefmilieu Brussel niet enkel in de commissies, maar ook in alle begeleidingscomités die in het leven zijn geroepen om de effectenstudies rond leefmilieu en stedenbouw op te volgen, samen met de milieueffectenrapporten over stedenbouwkundige aspecten. Het zijn ook diezelfde mensen die adviseren om al dan niet een effectenrapport op te maken voor de Bijzondere Bestemmingsplannen (BBP's).

2. Vorming: de dienst organiseert en geeft regelmatig opleidingen binnen Leefmilieu Brussel, om zijn expertise op het vlak van ruimtelijke ordening en stedenbouw door te geven aan de collega's van Leefmilieu Brussel. Zo is er nu een technisch handboek over de overlegcommissies en begeleidingscomités, speciaal voor de medewerkers die adviezen moeten formuleren over vergunningsaanvragen. Daarnaast organiseert de cel ook coaching tijdens de overlegcommissies.

3. Het beheer en de administratieve coördinatie van de dossiers: de cel organiseert

en garandeert het administratieve beheer van de dossiers die binnenkomen bij Leefmilieu Brussel en sorteert de post, geeft alle post een referentie, scant 'transversale' dossiers en speelt ze door naar de betrokken medewerkers in de verschillende afdelingen, en toetst de verstrekte adviezen aan de principes die Leefmilieu Brussel verdedigt. Om het

Overlegcommissie

beheer te stroomlijnen, stippelde de cel een reeks procedures uit en werkte ze mee aan de ontwikkeling van transversale beheertools (denken we aan digitale hulpmiddelen om documenten uit te wisselen en te beheren). Ze evalueert haar prestaties aan de hand van beheerindicatoren.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 0 €
- Personeel: werkvolume van 800 mandagen

RESULTATEN

De dienst heeft dus een belangrijke coördinerende rol binnen Leefmilieu Brussel. In de gemiddeld ongeveer 3.600 dossiers die ze elk jaar toegespeeld krijgt, heeft de cel de verschillende betrokken diensten geraadpleegd volgens welomlijnde criteria om zo, binnen de vereiste termijnen, zo gedetailleerd en relevant mogelijke adviezen te verstrekken.

Gemiddeld wordt 80% van de aanbevelingen die Leefmilieu Brussel formuleert, overgenomen in de adviezen van de overlegcommissies. In 2016 nam Leefmilieu Brussel deel aan 90% van de overlegmeetings die georganiseerd werden in de 19 gemeenten.

We zien bouwmeesters steeds vaker, en van bij aanvang van hun project, rekening houden met de aanbevelingen van Leefmilieu Brussel

op het vlak van groendaken, regenwaterbeheer, het voorzien van fietsenstallingen of de aanleg van stadsmoestuintjes. Een positief signaal, dat aangeeft dat de voorwaarden voor duurzame ontwikkeling steeds beter worden geïntegreerd in stedenbouwkundige en ruimtelijke-orderingsprojecten.

Overigens, door ook deel te nemen aan het overleg omtrent de herziening van de beheerinstrumenten voor ruimtelijke ordening en stedenbouw, zoals het BWRO of de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV), waakt Leefmilieu Brussel erover dat ruimtelijke ordening te verzoenen blijft met duurzame ontwikkeling.

VOORUITZICHTEN

De actieve betrokkenheid van Leefmilieu Brussel in de overlegcommissies helpt om projecten bij te sturen en te verbeteren of zelfs verder te gaan dan de voorschriften uit de milieu- en energieregelgeving.

De vastgestelde verbeteringsmogelijkheden voor de toekomst hebben in het bijzonder te maken met:

- het systematisch voorzien van een gescheiden net voor zuiver water bij de inrichting van openbare ruimtes;
- de verbetering van wijkinrichtingsprojecten, om zo duurzame wijken te creëren;

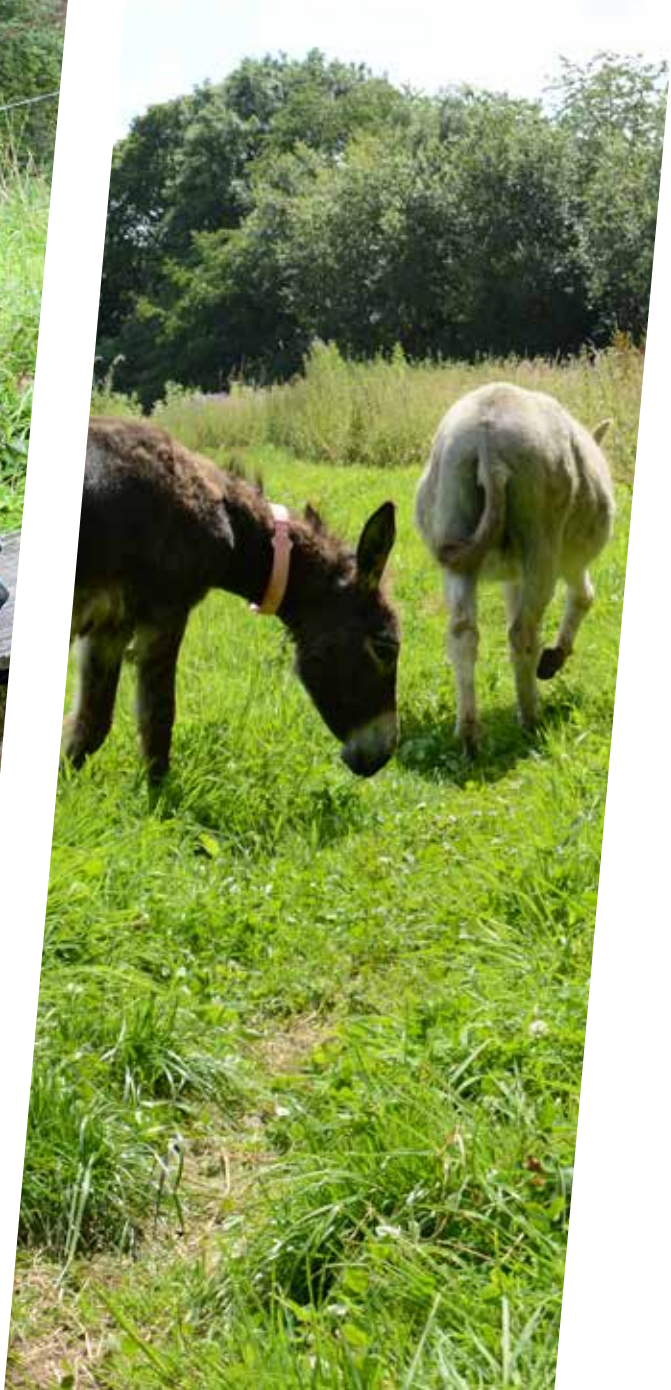
- het afschaffen van verwarmde buitenzwembaden in de winter...

De actieve deelname van Leefmilieu Brussel aan de plannen voor wijziging van de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV) en het BWRO, aan de overlegcommissies en aan de begeleidingscomités voor effectenstudies en de bijhorende evaluatierapporten in het kader van stedenbouwkundige plannen en projecten, moet ervoor zorgen dat men meer oog heeft voor duurzame ontwikkeling in alle toekomstige stadsontwikkelingsprojecten in Brussel.

Overlegcommissie

BETER AANGELEGDE GROENE RUIMTEN EN MEER NATUUR IN BRUSSEL

HET FYTOSANITAIR TOEZICHT OP DE BOMEN IN DE PARKEN

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt gezien als een van de groenste hoofdsteden, een imago dat het te danken heeft aan de bossen, de vele parken en de talloze tuinen. De bomen in die parken zijn een kostbaar erfgoed, zowel qua intrinsieke waarde als op het vlak van biodiversiteit. De stadsbossen zijn minstens even belangrijk als het Zoniënwoud.

Stadsbomen zijn op vele vlakken belangrijk voor het welzijn van stedelingen. Naast de inheemse soorten werden ook allerhande zeldzame en uitheemse soorten aangeplant in de verschillende groene ruimten, wat de diversiteit extra ten goede komt. Naast zijn ecologische functie oefent dat bomenbestand dankzij zijn verscheidenheid ook een zekere culturele en esthetische aantrekkingskracht uit.

Nochtans is het ook onderhevig aan risico's: het leeft en evolueert voortdurend, blootgesteld aan de grillen van het klimaat en aan menselijke druk. Een goed beheer van het bomenerfgoed, om het in stand te houden en te vernieuwen, vraagt om een onophoudelijke

monitoring waarbij het veiligheidsaspect een belangrijke plaats inneemt.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Het departement 'Expertise onderhoud en beheer bomenpatrimonium', dat instaat voor het beheer van de bomen in de parken die Leefmilieu Brussel beheert, heeft een aantal procedures ingesteld om het toezicht op en het beheer van het bomenerfgoed in de gewestelijke groene ruimten te stroomlijnen.

Het departement beschikt daarvoor over interne kennis, zoals het fyto sanitair team (2 mensen) en de snoei ploeg (5 mensen), maar

doet ook een beroep op externe expertise, bijvoorbeeld om een periodieke inventaris op te maken van de gezondheidstoestand van de bomen. In die inventaris worden de voornaamste kenmerken van bomen met een stamdikte van meer dan 30 cm verzameld en opgetekend. Zo kan geleidelijk een databank worden aangelegd, die de voornaamste eigenschappen van elke boom beschrijft, met name:

- identificering: de soort, de plaats;
- dendrologische kenmerken: diameter, ontwikkelingsstadium, leeftijd;
- gezondheidstoestand: wortel, wortelhals, stam, kruin en gebladerte;
- de aanwezigheid van letsels;

- de aanwezigheid van insecten of ziektes;
- de leefomgeving en de nabijheid van infrastructuur (gebouwen, wegen, voetpaden en andere inrichtingen);
- veiligheid en aanbevelingen.

De analyse omvat tevens een gezondheidsdiagnose van de boom, anders gezegd van zijn fysiologische, gezondheids- en mechanische toestand, die gesteld wordt op basis van gestandaardiseerde, internationale diagnosemethodes. Dergelijke inventarissen helpen om de risico's te evalueren en de vereiste ingrepen te plannen (snoeien, takken afhakken, vellen...) op korte en middellange termijn.

De gevaarlijkheid van bomen hangt samen met de waarschijnlijkheid dat ze een ongeval veroorzaken (een waarschijnlijkheid die geraamd wordt aan de hand van de methode van Matheny en Clark, 1994). Dat gevaar wordt ingeschat op basis van het breukrisico, de omvang van instabiele elementen en de aanwezigheid van potentiële doelwitten. Om de diagnose verder te verfijnen, bestaan er verschillende bijkomende onderzoeksinstrumenten, zoals de resistograaf, de tomograaf met geluidsgolven en de trekproef. Desondanks kunnen risico's nooit volledig worden uitgesloten, de natuur blijft onvoorspelbaar. Er speelt dus een onzekerheidsfac-

tor, die te maken heeft met de onmogelijkheid om natuurlijke processen te voorspellen, denken we bijvoorbeeld aan de snelheid waarmee een letsel vordert, fysiologische reacties, de veerkracht bij stress, klimaatschommelingen, enz. Zo werden bij noodweer in 2016 in verschillende groene ruimten gezonde bomen, zowel kleine als grote, letterlijk ontworteld.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 708.985 € in 2016
- Personeel: 3 VTE (2 uit het fytosanitair team, 1 uit de snoeiersploeg)

RESULTATEN

De inventaris van het bomenerfgoed in de ge-

westelijke parken, die volop wordt aangelegd, heeft momenteel betrekking op 18 sites beheerd door de afdeling Groene ruimten. Het gaat om meer dan 28.000 bomen.

De inventaris wordt opgemaakt volgens een volgorde die men gebaseerd heeft op de kenmerken van de parken (bijvoorbeeld de dichtheid van het bomenpatrimonium) en hun bezoekersaantallen.

VOORUITZICHTEN

Er wordt momenteel gewerkt aan een informatietool en een volledige databank van de bestaande bomen (inclusief hun fytosanitaire toestand), in samenwerking met het CIBG.

Bedoeling van die instrumenten is om alle bomen in alle gewestelijke parken te inventariseren en te lokaliseren. Het gaat erom op termijn een gezamenlijk gewestelijk instrument uit te werken voor alle entiteiten die bomen moeten beheren (de gemeenten, Brussel Mobiliteit) en de beschikbare informatie te bundelen in een gewestelijk bomenkadaster.

Naast de veiligheidsaspecten moeten die instrumenten het op termijn ook mogelijk maken om:

- de planning van activiteiten op korte en lange termijn bij te schaven;
- een historiek bij te houden van alle ingrepen aan de bomen in kwestie;
- de doeltreffendheid van de beheermethodes te evalueren en zo het beheer te stroomlijnen;
- de uitwisseling van informatie tussen entiteiten te vergemakkelijken en de gegevens te bevestigen;
- de kennis over de staat van het bomenerfgoed en over de doeltreffendheid van het bomenbeheer uit te breiden;
- een betere monitoring te verzekeren van ziektes en van hun ontwikkeling in de tijd en ruimte.

Het zal overigens gaan om Open Data-tools, zodat ook het grote publiek een beeld krijgt van het Brusselse bomenpatrimonium.

ALLÉE DU KAAI : TIJDELIJK GEBRUIK IN AFWACHTING VAN DE NIEUWE INRICHTINGEN OP DE MATERIALENKAAI

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

De Kanaalregio, centraal gelegen in het Gewest, maakt deel uit van de grote gewestelijke stadsontwikkelingsprojecten. Het Kanaalplan, dat bedoeld is om de samenhang in de zone in zijn geheel te versterken, voorziet in een reeks grootschalige inrichtingsprojecten. Samen met de ontwikkeling van de site van Thurn & Taxis wordt ook de omgeving rond het Becodok opgewaarderd, zodat de omliggende wijken beter verbonden zijn met de rest van de stad. Er komt onder andere een gewestelijk park aan de Materialenkaai, een brug over het kanaal tegenover de Picardstraat voor het openbaar vervoer en voor voetgangers en fietsers en nieuwe inrichtingen en woningen langs de Akenkaai.

Op de andere oever is de heraanleg van de Materialenkaai een uitgelezen kans om een ambitieus project te ontwikkelen, ten voordele van alle Brusselaars, niet in het minst de bewoners van de omringende wijken.

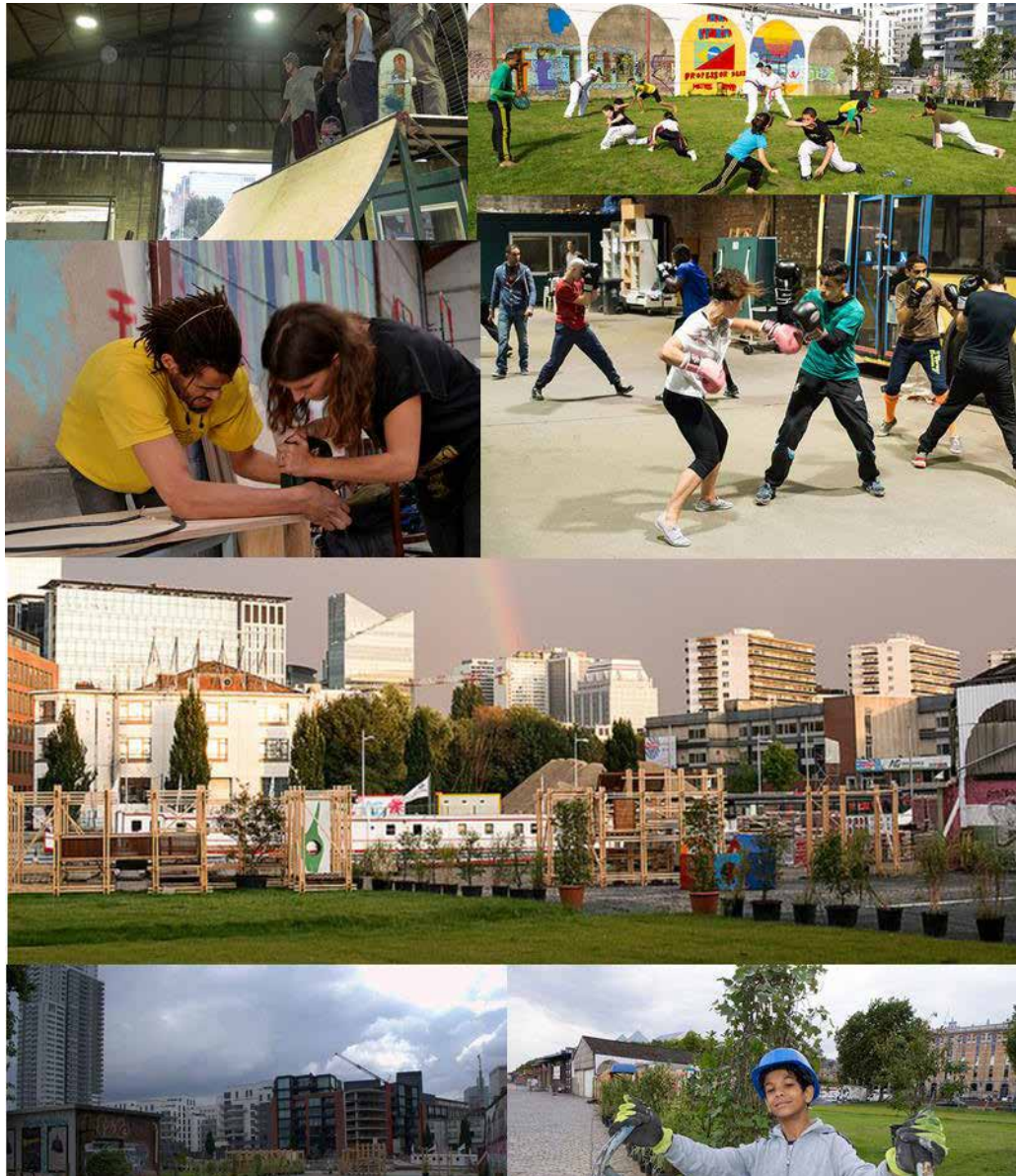
STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De kaaiterreinen, eigendom van de Haven van Brussel, werden in 2013 in erfpacht gegeven aan Leefmilieu Brussel. Er werd meteen een strategie uitgestippeld om deze vergeten site op te waarderen alvorens ze een nieuwe

bestemming te geven: in afwachting van de aanleg van het park aan de Materialenkaai, coördineert Leefmilieu Brussel het tijdelijke gebruik van deze site van 6.000 m² en van een aantal gebouwen die uiteindelijk gesloopt zullen worden.

Na een offerteaanvraag heeft Leefmilieu Brussel in 2014 de vzw Toestand de opdracht gegeven om activiteiten te ontwikkelen voor het tijdelijke gebruik van de Materialenkaai. Men wil allereerst een tijdelijke ruimte voor de inwoners inrichten, door verschillende Brusselse verenigingen te betrekken bij het project.

// BUDGET

- Budget: 103.000 € met 1 VTE tewerkgesteld binnen Leefmilieu Brussel

RESULTATEN

Dit project, dat de naam 'Allée du Kaai' meekreeg, ondersteunt de ontwikkeling van burgerinitiatieven en sociale, culturele en sportieve projecten. Dankzij die dynamiek:

- krijgt deze verlaten plek een nieuw en positief elan, in afwachting van haar herbestemming;
- worden gezinnen uit de omringende wijken en mensen met uiteenlopende socioculturele achtergronden aangemoedigd om een plek die jarenlang verscholen lag en vergeten werd omwille van haar industriële verleden, op te zoeken en ze zich weer eigen te maken;
- worden de banden tussen de toekomstige gebruikers en de buurt versterkt;
- kan worden deelgenomen aan het participatieproces in het kader van de uitwerking van nieuwe inrichtingsplannen voor het

park (samenwerking met het studie bureau dat Beliris heeft aangesteld voor de herinrichting);

- wordt op korte termijn een oplossing aangereikt voor dit in onbruik geraakte terrein in het hart van de stad, om zo te vermijden dat het tot een heuse stadskanker uitgroeit. Initiaties skateboarden of Capoeira, taekwondolessen, 'DIY'-workshops in samenwerking met studenten architectuur van Sint-Lukas en La Cambre, terbeschikkingstelling van audiovisueel materiaal en een concertzaal, promotie van opkomende hiphopgroepen en bands uit de Maritiemwijk, zeefdruklessen, speelhoek met houten volksspellen, volkskeuken, doe-het-zelf-cursussen en spelletjes, danslessen, gezamenlijke maaltijden voor volwassenen, fotolabs en maken van videoreportages, acrobatie, tafeltennistornooien... er wordt een hele waaier aan activiteiten georganiseerd door de verenigingen die deelnemen aan het initiatief.

De activiteiten van de tientallen (meer dan 90) structurele of tijdelijke projectpartners lokten in 2015 en 2016 bijna 100.000 bezoekers, en dan tellen we de deelnemers aan geleide bezoeken en conferenties op de site zelfs niet mee. Het succes van de hele operatie blijkt ook uit het feit dat ongeveer twee derde van de deelnemers uit de Maritiem- en de Noordwijk komt en dat 80% van hen jonger dan 30 is.

VOORUITZICHTEN

Het is de eerste keer dat een overheidsadministratie een project voor tijdelijk gebruik van dergelijke omvang opzet in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Leefmilieu Brussel en de vzw Toestand willen de bevolking zo vroeg mogelijk betrekken bij de inrichting van nieuwe publieke ruimtes, zodat de wijk zich de ruimte ook echt eigen maakt. De focus ligt dus eerder op het proces, minder op het uiteindelijke resultaat.

Vanaf 2017 komt er specifieke ondersteuning voor de verhuis en de begeleiding van de initiatieven, alvorens een deel van de gebouwen gesloopt wordt voor de aanleg van de Picard-brug. De samenwerking met de parkwachters van Leefmilieu Brussel zal worden versterkt, om de overgang vlekkeloos te doen verlopen. Het gaat er ook om een zachte transitie naar de werffase te organiseren, in overeenstemming met de actoren die het tijdelijke gebruik regelen.

Dit proefinitiatief zou ook buiten Brussel een vervolg kunnen krijgen. De vzw Toestand werd immers door de Vlaamse Regering uitgenodigd om het proces in een referentiewerk te gieten, dat hopelijk het tijdelijke gebruik van braakland aanmoedigt.

Dankzij de herinrichting van de Materialenkaai kan er een openbaar park van 3,2 hectare worden aangelegd, met als eerste doel om een gewestelijke recreatiepool te creëren waar allerhande activiteiten op touw worden gezet, op maat van uiteenlopende doelgroepen (gezinnen, werkenden, scholen...).

Dit nieuwe gewestpark zal op termijn een onmisbare schakel vormen om het Lijn 28-park op de site van Thurn & Taxis te verbinden met het Zennepark. Een belangrijke stap in de verdere uitbouw van het groene netwerk in het stadscentrum.

HET ECOLOGISCHE BEHEER VAN HET ENGELANDPLATEAU

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Het Engelandplateau, dat tot na Wereldoorlog II werd gebruikt als akkerland, werd weer ingenomen door grasland en bomen nadat de landbouw er werd gestaakt. Dat leidde tot het ontstaan van een heel rijke biodiversiteit, eigen aan open landschappen, braakland en bosranden: voor allerhande reptielsoorten zoals de hazelworm, insectenetende vogelsoorten die dreigen te verdwijnen zoals de grasmus en de gekraagde roodstaart, en een dozijn vleermuissoorten is het een geschikte leefomgeving.

Er zijn steeds minder van deze open en half-open landschappen in Europa, we moeten ze dus koesteren en beschermen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staan ze vooral onder druk door de verstedelijking en moeten ze dikwijls plaats ruimen voor uiteenlopende bouwprojecten.

Ook het open landschap van het Engelandplateau is kleiner geworden door de verstedelijking, maar de natuurlijke ruimtes die er nu nog overblijven, worden bedreigd door natuurlijke verbossing: zonder gepast onderhoud zullen ze helemaal worden ingenomen

door bomen. Op het Engelandplateau is het vooral de uitheemse en invasieve Amerikaanse vogelkers die er welig tiert. Omdat bomen het gebied geleidelijk overwoekeren, wijzigt het ecosysteem en moeten de kenmerkende fauna en flora van open landschappen plaats ruimen voor een reeks gewonere en vaker voorkomende soorten (braamstruiken, brandnetels, eksters, gaaien, roodborstjes, enz.).

Op dit plateau kiest Leefmilieu Brussel dus voor een beheerstrategie die ervoor moet zorgen dat de open en halfopen landschappen in ere worden hersteld. Het komt erop neer dat het terrein eerst van de meeste bomen en struiken ontdaan moet worden. In een tweede fase zal het gebied dan onderhouden worden, om struikgewas geen kans meer te geven. Een zware taak, waar aanzienlijke financiële en materiële middelen en personeel voor nodig zijn.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

Het Engelandplateau staat in het GBP ingedeeld als Groengebied met Hoogbiologische Waarde.

Het is ook opgenomen als Natura 2000-gebied en als dusdanig aangeduid door het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Re-

gering van 24 september 2015 tot aanwijzing van het Natura 2000-gebied - BE1000002: 'Bossen en open gebieden in het zuiden van het Brussels Gewest - complex Verrewinkel - Kinsendaal'.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

In 2012 werd Leefmilieu Brussel eigenaar van een zone van 15 ha op het Engelandplateau en besloot het deze verwaarloosde site opnieuw aan te leggen en te beheren.

Daarop zijn de ecokantonniers in 2014 gestart met het vellen van de vogelkersen, een werkje dat overigens ook in 2015 doorging. Er werden bosomheiningen en poortjes ge-

installeerd, om 6 ha van het terrein onder te verdelen in vier percelen.

Eind 2015 is dan gestart met de bouw van een houten schuilplaats voor de ezels en werd er ook een informatiecampagne opgezet voor de buurtbewoners.

In 2016 werden er zes ezels uitgezet. Die begrazen afwisselend een van de vier percelen. Door dat rotatiesysteem wordt het terrein ook zo min mogelijk platgetrapt. Op die manier krijgt de begroeiing op de andere drie percelen ook de tijd om zich te herstellen en

kunnen deze percelen opengesteld worden voor het publiek.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 37.431 € (vastgelegd in 2016) om de ezels op te volgen en te verzorgen en aldus hun welzijn te verzekeren. Deze taak werd toevertrouwd aan een privéfirma en omvat regelmatig sociaal contact, verzorging, het loon van de verzorgers, algemene kosten en de winstmarge.

RESULTATEN

Ezels zijn uitstekende wiedere! Ze voeden zich

met de overtollige begroeiing en verwijderen zo op een natuurlijke en ecologische manier jonge scheuten van bomen, braamstruiken en brandnetels.

Deze vorm van ecologisch onderhoud blijkt bovendien voordelig: de jaarlijkse kosten om de ezels te verzorgen bedraagt 37.000 € incl. btw (alle kosten en lasten inbegrepen), terwijl het mechanische onderhoud van 6 ha grond al gauw oploopt tot zo'n 150.000 €. Bovendien is de personeelskost om de ezels en de vegetatie op te volgen en te controleren verwaarloosbaar. Met deze natuurlijke beheermethode wordt het beheer dus vier keer zo goedkoop.

VOORUITZICHTEN

Dit nieuwe ecologische begrazingsproject verlengt de lijst met gelijkaardige projecten die Leefmilieu Brussel nu al een goed decennium opzet in verschillende andere gewestelijke gebieden (Rood Klooster, Scheutbos, Koning Boudewijnpark, Reigerbospark...) en die hun vruchten afwerpen.

De eerste resultaten, zowel wat het kostenplaatje betreft als het doeltreffend beheer van ecosystemen en landschappen, lijken ervoor te pleiten om dit soort beheer uit te breiden naar andere groene ruimten, eventueel in combinatie met extensieve veeteelt.

UITEENLOPENDE THEMATISCHE BENADERINGEN VOOR EEN BETER TRANSVERSAAL OPTREDEN

46

HERNIEUWBARE ENERGIE: EEN GEWESTELIJKE STRATEGIE VOOR 2020

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Met haar klimaat-energiepakket heeft de Europese Unie zich als ambitie gesteld om tegen 2020 20% van haar bruto eindverbruik van energie te halen uit hernieuwbare energiebronnen. In dat klimaatpakket is het streefdoel voor België vastgelegd op 13% hernieuwbare energie.

In december 2015 hebben de drie gewesten een akkoord gesloten over de verdeling van de inspanningen tussen hen en de federale regering voor de periode 2013-2020. Deze overeenkomst rond 'burden sharing' bepaalt de verdeling tussen de gefedereerde entiteiten. Naar aanleiding van dit beleidsakkoord heeft de Brusselse Regering een bijzondere zitting gehouden over het klimaat op 2 juni 2016; tijdens die zitting werden het Lucht-Klimaat-Energieplan en de bijhorende klimaatfiches goedgekeurd, en werd het plan verduidelijkt met een strategie voor de ontwikkeling van hernieuwbare energie tegen 2020.

Die strategie is quasi volledig geënt op de verdere opmars van fotovoltaïsche energie, enerzijds in de openbare sector via een strategisch

partnerschap met Sibelga, en anderzijds in de privésector.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

Met haar klimaat-energiepakket 2020 heeft de Europese Unie zich als ambitie gesteld om tegen dan 20% van haar bruto eindverbruik van energie te halen uit hernieuwbare energie-

bronnen. Richtlijn 2009/28/EG legt de Belgische doelstelling vast op 13% hernieuwbare energie in het bruto eindverbruik van energie in 2020. In het intra-Belgische akkoord van 2015 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich ertoe verbonden om het aandeel hernieuwbare energie in zijn eindverbruik tegen 2020 op te trekken tot 849 GWh.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Gezien de geografische situering en de oppervlakte is het potentieel voor energieproductie uit hernieuwbare bronnen eerder beperkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De tech-

nologische oplossingen die het Gewest kan aanwenden, zijn vrij beperkt.

Het geïntegreerde Lucht-Klimaat-Energieplan beschouwt zonne-energie en biomethanisatie als interessante opties voor het Brussels

Gewest. Maar omdat biomethanisatie maar moeilijk van de grond komt, is de definitieve strategie die de regering op 18 oktober 2016 goedkeurde voornamelijk gestoeld op de verdere uitbouw van het fotovoltaïsche segment, aan de hand van fotovoltaïsche panelen.

PRODUCTIE VAN HERNIEUWBARE ENERGIE IN HET BHG:
PRODUCTIE IN 2013 EN VOORUITZICHTEN VOOR 2020

Productie in GWh	Energiebalans 2013	Scenario 2020 Fotovoltaïsche energie
Elektriciteit		
Fotovoltaïsche energie	35	92
WKK biogas	6	6
WKK koolzaad	2	2
Afvalverbranding	65	100
Warmte		
Thermische zonne-energie	7	10
Warmtepomp	15	40
WKK biogas	4	4
WKK koolzaad	3	3
Hout	65	65
Vervoer		
Biobrandstoffen	198	264
Totaal		586
Doelstellingen voor 2020		849
Tekort		263

Doel is om tegen 2020 51,2 GWh extra te produceren, zodat de energieproductie uit fotovoltaïsche cellen van 35 (in 2013) naar 91 GWh stijgt.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: de strategie werd intern uitgewerkt door de afdeling Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen.
- Personeel: één persoon was in 2015-2016 deeltijds belast met de uitwerking van deze strategie en kon daarbij rekenen op het advies van de coördinatiegroep 'hernieuwbare energie' van de afdeling Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen.

RESULTATEN

De strategie 2020 voor de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen in Brussel werd in juni 2016 goedgekeurd door de regering. In oktober 2016 keurde de Brusselse regering eveneens een pakket stimulerende maatregelen goed om de concrete uitvoering van deze strategie mogelijk te maken, samen met een meerjarenplanning voor deze maatregelen.

VOORUITZICHTEN

De implementering van de goedgekeurde strategie werd aangevat in 2016 en gaat verder in de periode 2017-2020, volgens de uitgewerkte planning. De gewestelijke overheden zullen daarvoor een aantal grootschalige acties op touw zetten, met als doel om een hefboomeffect te creëren bij alle publieke en private Brusselse actoren en zo de vastgelegde doelstelling maximaal in te vullen.

De eventuele tekorten van deze strategie zullen gecompenseerd moeten worden door bij te dragen aan de Europese klimaatinspanningen, via flexibiliteitsmechanismen en in het bijzonder door:

- te investeren in projecten buiten het Gewest;
- statistieken aan te kopen voor een of meerdere jaren in België of in een andere EU-lidstaat.

TIEN JAAR BEDRIJFSVERVOER- PLANNEN IN BRUSSEL

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

In 2004 voerde het Brussels Gewest de verplichting in, voor alle Brusselse bedrijven die minstens 100 werknemers tewerkstellen op eenzelfde site, om een bedrijfsvervoerplan op te stellen (BVP). Dat plan moet een diagnose omvatten van de bestaande situatie en acties voorstellen om de werknemers en bezoekers ertoe aan te zetten voor duurzame vervoersmiddelen te kiezen.

De BVP's hebben een tweeledig doel:

- enerzijds de milieu-impact van bedrijfsgebonden verkeer beperken (voor een betere luchtkwaliteit);
- anderzijds het dichtslibben van de wegen in het Brusselse tegengaan (voor vlotter verkeer).

Concreet moeten die maatregelen ervoor zorgen dat steeds meer mensen een duurzame vervoersmethode verkiezen boven een gemotoriseerde verplaatsing.

Leefmilieu Brussel ziet erop toe dat alle betrokken bedrijven over een volledig, doeltreffend en ambitieus BVP beschikken. Daarnaast gaat er bijzondere aandacht naar de goede implementering en conformiteit van de 8 verplichte maatregelen uit het actieplan.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

Het huidige wettelijk kader van de BVP's past binnen de ordonnantie 'Vervoersplannen' van 14 mei 2009 evenals binnen het besluit van 7 april 2011 betreffende de bedrijfsvervoerplannen.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Vóór de invoering van de BVP's gebruikte maar liefst 45% van de werknemers de auto om naar het werk te gaan. 46% koos voor het openbaar vervoer en 1,6% fietste naar het werk.

Bovendien had maar 28% van de ondernemingen een mobiliteitscoördinator. Verplaatsingsbeheer was dus nog niet echt ingeburgerd in het bedrijfsleven.

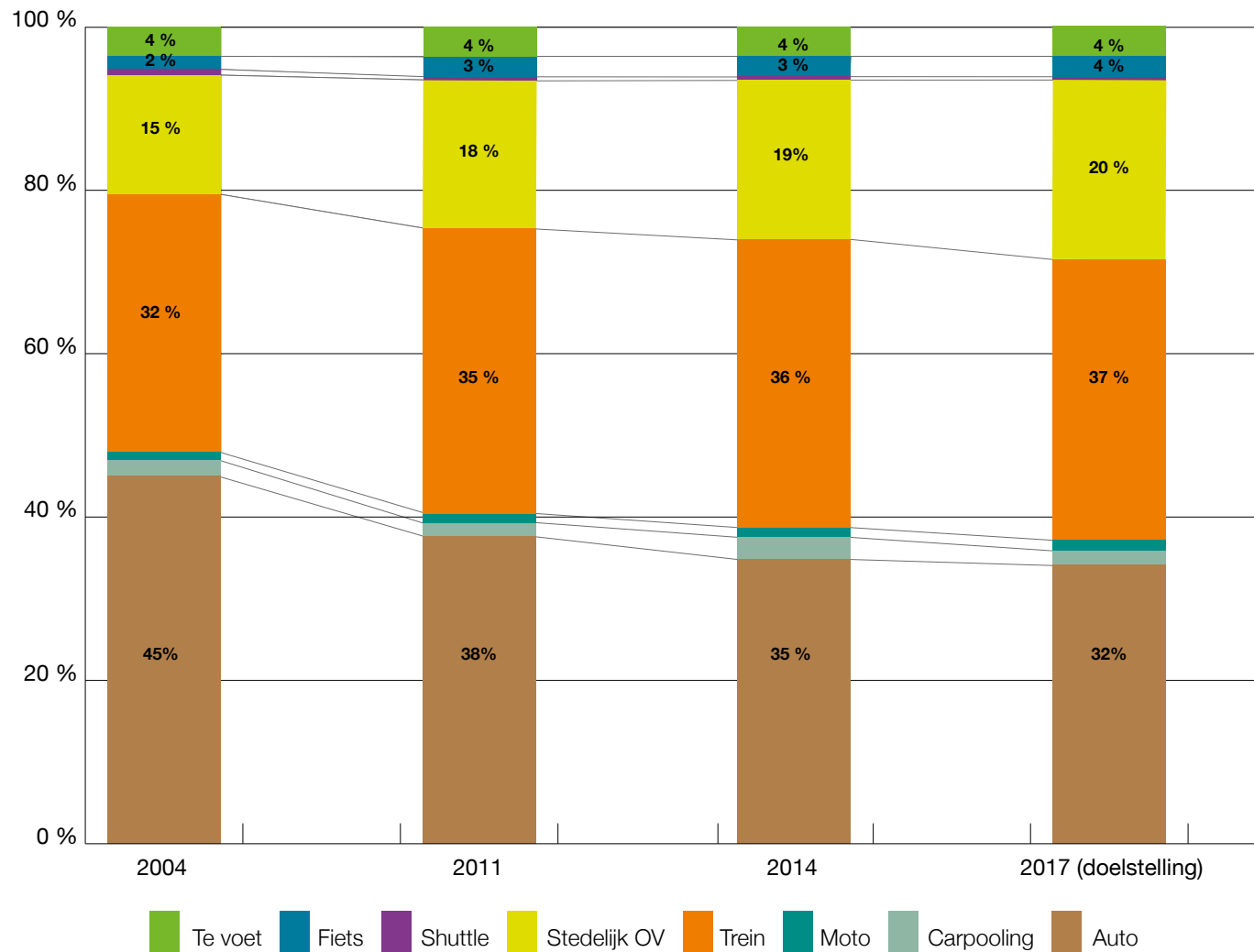
Tussen 2004 en 2011 heeft het Gewest het BVP verplicht gemaakt voor alle sites met meer dan 200 werknemers. Vanaf 2011 werd dat aantal zelfs teruggebracht tot 100 werknemers, waardoor het aantal sites met een BVP is verdubbeld. Daarnaast werden ook nog 8 verplichte maatregelen opgelegd, om zo de doeltreffendheid van de actieplannen die de bedrijven instellen, te versterken. De laatste grote BVP-golf dateert van 2014.

Leefmilieu Brussel verleent actieve bijstand aan de bedrijven die een BVP moeten opmaken. Elk

bedrijf kan een audit vragen, opleidingen volgen, deelnemen aan de acties die het Gewest organiseert of gebruikmaken van de hulpmiddelen die Leefmilieu Brussel aanbiedt. Aldus:

- heeft Leefmilieu Brussel sinds 2013 het BVP van 300 bedrijven onderworpen aan een audit. Na die audit voerden de betrokken ondernemingen een veel daadkrachtiger mobiliteitsbeleid;
- is er sinds 2014 elk jaar een beurs rond bedrijfsmobiliteit, in samenwerking met Brussel Mobiliteit. Naar dit evenement zakken jaarlijks meer dan 100 mobiliteitscoördinatoren af;
- biedt Leefmilieu Brussel ook gerichte thematische opleidingen aan;
- wordt er sinds 2014 een meer gespecialiseerde training georganiseerd in samenwerking met Brussel Mobiliteit, om 'mobility managers' op te leiden;
- biedt Leefmilieu Brussel in het kader van het 'Bike Project' elk jaar 8 maanden begeleiding aan 10 verschillende bedrijven bij de opmaak van een fietsactieplan en de implementering van maatregelen die het gebruik van de fiets aanmoedigen;
- kunnen bedrijven via een onlinetool mobiliteitsenquêtes organiseren onder hun personeel en de resultaten ervan mooi in kaart brengen. De tool wordt momenteel volop bijgeschaafd met het oog op de update van de BVP's in 2017.

EVOLUTIE VAN HET AANDEEL VAN DE VERSCHILLENDE VERVOERSMIDDELEN IN HET WOON-WERKVERKEER EN STREEFDOEL VOOR 2017

In 2016 heeft Leefmilieu Brussel de balans opgemaakt van 10 jaar BVP-plicht (2004-2014).

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 90.000 € (vastgelegd in 2016)
  - > 80.000 € voor The Bike Project
  - > 10.000 € voor de organisatie van opleidingen
- Personeel: 4 VTE

RESULTATEN

Om optimaal in te spelen op de noden van de mobiliteitscoördinatoren in de bedrijven, heeft Leefmilieu Brussel in 2016 een evaluatie gemaakt van de verplichting om een BVP in te dienen en van alle begeleidingsmaatregelen die het aanbiedt.

Uit die evaluatie blijkt dat de BVP-plicht inmiddels wel degelijk is ingeburgerd bij de Brusselse bedrijven. Tal van getuigenissen geven aan dat de tijd die eraan wordt besteed weinig uitmaakt voor de ondernemingen en dat ze globaal genomen tevreden zijn met de behaalde resultaten op het vlak van spreiding van de verplaatsingswijzen. De bedrijven vinden ook dat de opleidingen, acties en instrumenten die Leefmilieu Brussel aanbiedt, een concrete hulp zijn bij hun inspanningen. Dankzij de evaluatie kwamen ook een aantal verbeteringspistes bovendrijven voor het systeem en de bijhorende instrumenten.

Wat de resultaten betreft, blijkt uit de evaluatie dat sinds de verplichtingen in 2014 werden ingevoerd, de BVP's een ingrijpende kentering hebben teweeggebracht in de vervoersgewoonten en mobiliteitsbeheer hebben verankerd in de 600 grootste Brusselse bedrijven. De maatregelen hebben tussen 2004 en 2014 geleid tot een *modal shift* van 20% van de auto naar duurzame vervoerswijzen.

Sinds de invoering van de BVP's is de gebruiksgraad van de auto teruggebracht van 45% naar 35%, een daling van 10 procentpunt ten opzichte van 2004. Een opvallend resultaat, want op Belgische schaal daalde het wagengebruik in dezelfde periode met slechts 1 procent. Het aandeel van het openbaar vervoer is gestegen tot 55% van de verplaatsingen, en het aandeel van de fiets is zelfs verdubbeld van 1,6% naar 3,2%.

En ook de resultaten op het vlak van bedrijfsmaatregelen zijn uitmuntend. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat in 2014 63% van de bedrijven een mobiliteitscoördinator had, een verdubbeling ten opzichte van 2004.

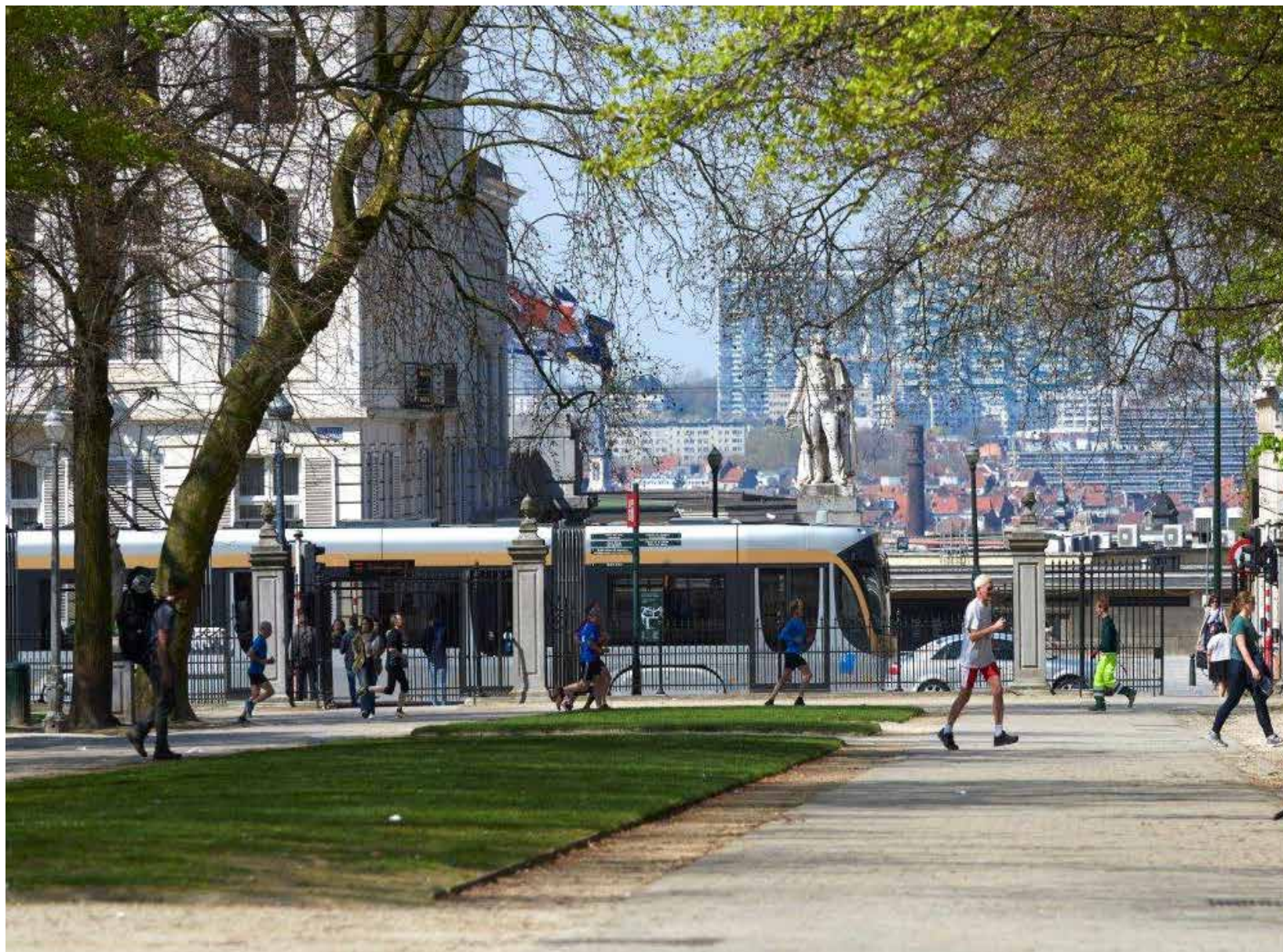
VOORUITZICHTEN

Om tegemoet te komen aan de noden van het bedrijfsleven, zal het Gewest in 2017 een netwerk van mobiliteitscoördinatoren opzetten,

om de uitwisseling van goede praktijken extra te bevorderen. Bovendien werd, in het licht van de volgende termijn voor indiening van de BVP's in 2017, beslist om:

- het wettelijk kader te hertekenen om de procedure te vereenvoudigen en ze beter te doen aansluiten op de federale bepalingen inzake woon-werkverplaatsingen;
- de enquêtetool bij te schaven om het verzamelen van gegevens te vergemakkelijken;
- een tool te ontwikkelen voor visualisatie van de BVP-data, in samenwerking met de FOD Mobiliteit en Vervoer, zodat bedrijven over één enkele en overzichtelijke databank beschikken waar ze al hun mobiliteitsgegevens kunnen bundelen.

Al deze elementen, en de streefdoelen die de ondernemingen zich in 2014 hebben opgelegd, doen verhopelijk dat de *modal shift* zich in 2017 en erna verder zal doorzetten.

DE ENERGIEAUDIT VAN DE MILIEUVERGUNNING GEBRUIKEN ALS INSTRUMENT OM DE CO₂-UITSTOOT TERUG TE DRINGEN

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Op grond van het akkoord rond 'burden sharing', dat bepaalt hoe de inspanningen om de Europese klimaatdoelstellingen te halen verdeeld worden over de Belgische gefedereerde entiteiten, moet het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn broeikasgasemissies tegen 2020 met 8,8% terugdringen ten opzichte van 2005. Het is dan ook belangrijk om energiezuinigheid te blijven aanmoedigen, bijvoorbeeld door bestaande tools zoals de energieaudit van de milieuvergunning bij te schaven en nieuwe verplichtingen in te voeren, denken we aan audits van grote bedrijven, industriële activiteiten en handelszaken.

Voor elke milieuvergunningsaanvraag moet een energieaudit gedaan worden wanneer de aanvrager beschouwd wordt als een grote energieverbruiker. Die audit moet het mogelijk maken om de energieprestaties van de bestaande gebouwen uit de tertiaire sector te evalueren op vlak van verwarming, warmwaterproductie, klimaatregeling, ventilatie, ver-

lichting en andere aspecten, en om de energiebesparing te ramen die op een rendabele manier kan worden geboekt. Aan de hand van de audit kan dan een actieplan worden opgemaakt dat de vastgestelde verbeteringsmaatregelen omvat en moet uitmonden in een energie- en kostenbesparing met een korte terugverdientijd (zonder premies) van minder dan 5 jaar. Die maatregelen zijn verplicht gemaakt door de milieuvergunning en moeten binnen de 4 of 5 jaar worden uitgevoerd.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- De richtlijn 2012/27/EU van 25/10/2012 betreffende energie-efficiëntie (art. 8).
- Het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (art. 2.5.7.).
- De ordonnantie Milieuvergunningen die streeft naar een rationeel energiegebruik (art. 2).
- Het besluit van de Regering van het BHG van 15/12/2011 betreffende een energieaudit van grote energieverbruikende instellingen.
- Het ministerieel besluit van 15 juli 2014 tot vaststelling van de type-inhoud van een energieaudit.

De energieaudit moet worden uitgevoerd door een door Leefmilieu Brussel erkende auditeur.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Voor 2012 waren de milieuvergunningen vooral toegespitst op het beperken van milieuoverlast van de vestigingen in kwestie. Naar de energieprestaties van hun installaties ging minder aandacht uit.

Tussen 2012 en 2015 werden er 140 audits gedaan. Die werden geanalyseerd door een aantal energiespecialisten van Leefmilieu Brussel. Zij staan voortdurend in contact met de erkende auditeurs, om het auditniveau zo hoog mogelijk te houden. Leefmilieu Brussel heeft ook een hele rist interne tools ontwikkeld voor een doeltreffend en kwaliteitsvol beheer van dergelijke dossiers, in het bijzonder:

- een databank waarin de medewerkers van de dienst op een efficiëntere manier de energiegerelateerde en financiële resultaten van de audits kunnen invoeren;
- een checklist voor de medewerkers om de analysecriteria van de audits te stroomlijnen;
- infoches voor de bevoegde ambtenaren, met daarin technische informatie over verschillende technische onderwerpen: afstelwaarden, energievernietiging, sanitair warm water, de hydraulica van de stookinstallaties...

De audits die in die periode behandeld werden, hadden alles samen betrekking op om en bij de 2.800.000 m² vloeroppervlakte en een totaal jaarlijks energieverbruik van ongeveer 455 GWh. De actieplannen bij deze audits zouden een energiebesparing van ongeveer 68 GWh per jaar mogelijk moeten maken, wat gelijkstaat aan een verbruiksdaling van circa 15%. De jaarlijkse CO₂-uitstoot zou bovendien met zo'n 30.000 ton per jaar moeten afnemen, een daling van ongeveer 20% ten opzichte van de aanvankelijke emissiewaarden. Gemiddeld genomen leiden deze audits dus tot een energiebesparing van 0,5 GWh en een emissiereductie van bijna 230 ton CO₂ per jaar en per vestiging.

In 2016 werd er een onderzoek gedaan om nieuwe auditmethodes uit te werken, respectievelijk gericht op industriële en op operationele activiteiten (bijvoorbeeld: winkels, ziekenhuizen...).

Een nieuw besluit betreffende de energieaudit van grote ondernemingen en de energieaudit van de milieuvergunning werd uitgewerkt en goedgekeurd door de Regering op 8 december 2016. De handelssector (COMEOS) en het bedrijfsleven (BECI) zijn geraadpleegd over het project.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 80.000 € (vastgelegd in 2016)
- Personeel: 322 mandagen

RESULTATEN

In 2016 liepen er 61 audits binnen. De geanalyseerde audits bestreken samen om en bij de 1.280.000 m² vloeroppervlakte. De 42 afgeronde audits zouden er binnen de 4 à 5 jaar voor moeten zorgen dat het totale eindenergieverbruik met ongeveer 15 GWh per jaar afneemt, goed voor een daling van het verbruik met 15%, en dat de CO₂-uitstoot met circa 4.800 ton per jaar daalt, een vermindering van 13% ten opzichte van de aanvankelijke emissiewaarden.

De 182 energieaudits die sinds 2012 werden gedaan, goed voor een gezamenlijke vloeroppervlakte van 4.080.000 m² en een verbruik van 597 GWh, zorgden voor een besparing in het eindenergieverbruik van 82,8 GWh, hetzij een verbruiksdaling van ongeveer 15% ten opzichte van het oorspronkelijke verbruik. Op die manier zou de CO₂-uitstoot van die bedrijven elk jaar met 33.800 ton moeten dalen. Het gaat dus om een win-winmaatregel: de onderneming bespaart op haar kosten en het Gewest ziet zijn luchtkwaliteit verbeteren dankzij een daling van de CO₂-uitstoot.

De maatregelen uit de actieplannen hebben het vaakst betrekking op:

- de afstelling van de installaties, de wijziging van de stooklijnen van het verwarmings-

stelsel, het instellen van een glijdende temperatuur voor koudegroepen;

- de installatie of renovatie van een centraal regelsysteem;
- de isolatie van de leidingen, toebehoren en wisselaars;
- de controle en wijziging van de afstelwaarden voor de verwarmingsinstallaties en de systemen voor sanitair warm water, ventilatie, klimaatregeling en verlichting (zoals het uitschakelen van de verwarmingsketels in de zomer, branders met timer...);
- de installatie van thermostatische kranen;
- de aanpassing van de hydraulica;
- de installatie van efficiënte verlichting en het terugschroeven van het verlichtingsvermogen.

VOORUITZICHTEN

Een nieuw besluit betreffende de energieaudit van grote ondernemingen en de energieaudit van de milieuvergunning werd goedgekeurd door de regering in december 2016. Dit nieuwe besluit vervangt het besluit uit 2011. Het voorziet in een uitbreiding van het toepassingsgebied van de auditverplichtingen: omwille van het aanzienlijke energiebesparingspotentieel binnen deze sectoren, zullen winkels van meer dan 1.000 m² en industrieën die meer dan 0,1 primaire petajoule verbruiken, vanaf 2018 ook een energieaudit moeten

laten uitvoeren wanneer ze hun milieuvergunning willen verlengen. Vroeger werden enkel de gebouwen en niet de industriële activiteiten en operationele activiteiten uit de tertiaire sectoren aan een audit onderworpen.

Dit nieuwe besluit bepaalt ook dat grote ondernemingen met een vestiging die gedekt is door een milieuvergunning en waar meer dan 250 voltijds equivalenten werken of die een omzet van meer dan 50 miljoen euro heeft en een jaarbalans hoger dan 43 miljoen euro, die vestiging om de 4 jaar aan een audit moeten onderwerpen. De eerste audit moet uiterlijk op 31 december 2017 ingediend zijn. Deze bepaling is de gedeeltelijke omzetting van de Europese richtlijn nr. 2012/27 inzake energie-efficiëntie, die 'alle bedrijven die geen kmo zijn' verplicht tot een vierjaarlijkse energieaudit.

DE INDIVIDUELE BLOOTSTELLING AAN LUCHTVERONTREINIGING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST BEOORDELEN

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Het ExpAIR-project is bedoeld om na te gaan in welke mate de Brusselse bevolking is blootgesteld aan luchtverontreiniging, aan de hand van metingen van de meest representatieve verontreinigende stoffen in binnen- en buitenomgevingen.

Een betere kenschetsing van de blootstelling aan luchtverontreiniging op lage hoogte is essentieel om de impact ervan op de volksgezondheid beter te kunnen inschatten. Met het ExpAIR-project willen we:

- betere ondersteuning verlenen aan gezondheids-milieustudies, via aangepaste indicatoren, die gepersonaliseerde informatie geven op het vlak van blootstelling aan luchtverontreiniging;
- specifiekere aanbevelingen formuleren op het vlak van gezondheidsbescherming.

Dankzij dit project kunnen de Brusselaars ook extra geïnformeerd en gesensibiliseerd worden over de mate waarin ze blootgesteld

zijn aan stedelijke luchtverontreiniging, en ook aangemoedigd worden om daar zelf iets aan te doen, door te kiezen voor vervoersmiddelen en/of verwarmingssystemen met een kleinere ecologische voetafdruk.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

De Europese richtlijn 2008/50/EG betreffende de luchtkwaliteit en schonere lucht voor Europa legt de regels vast op het vlak van toezicht op de luchtkwaliteit. Dat toezicht gebeurt door middel van een vast netwerk van meetstations, die de concentraties van verschillende verontreinigende stoffen in realtime opvolgen.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De blootstelling van de bevolking wordt doorgaans geëvalueerd op basis van de resultaten in de vaste meetpunten binnen het netwerk voor luchtkwaliteitsmeting. Gezondheidsstudies, bedoeld om verbanden aan te tonen met de verontreinigende stoffen aanwezig in de omgevingslucht, gaan uit van die gegevens. Ze zijn echter niet bruikbaar om de individuele blootstelling van de bevolking aan de verschillende verontreinigingsbronnen te beoordelen. Het ExpAIR-project werd dan ook in het leven geroepen met als doel om zich een duidelijker beeld te vormen van dat belangrijke aspect en

zo de gevolgen voor de gezondheid te kunnen evalueren.

De resultaten van het ExpAIR-project dragen bij tot een betere kenschetsing van de persoonlijke blootstelling aan vervuilende stoffen aanwezig in een stedelijke omgeving. Ze kunnen nuttig zijn voor gezondheidsstudies, om duidelijkere verbanden te ontwaren tussen de bronnen van verontreiniging en hun impact op de volksgezondheid.

Het ExpAIR-project omvat twee belangrijke pijlers:

1. een meetcampagne met de hulp van 130 vrijwilligers, om Black Carbon en vluchtige organische stoffen (VOS) te meten in de binnen- en de buitenlucht. Met deze campagne wilden we nagaan in hoeverre we blootgesteld worden aan deze twee verontreinigende stoffen, in functie van de aanwezigheid van verontreinigingsbronnen in de binnen- en buitenlucht. Zo kon de blootstelling in kaart gebracht worden in functie van de activiteitstypes en verplaatsingsmethodes;
2. het in kaart brengen van de aanwezigheid van Black Carbon in het hele Brusselse Gewest. In dat opzicht werd er een specifieke meetcampagne opgezet om Black Carbon te meten in de meeste straten binnen het

Gewest. De verzamelde gegevens worden in een model met een hoge ruimtelijke resolutie gegoten, om zo de blootstelling aan Black Carbon in het hele Brusselse wegennet in kaart te brengen. Aan de hand van die kaart kunnen weggebruikers die gevoeliger zijn voor luchtvervuiling hun traject beter uitstippelen en de sterkst vervuilde zones mijden.

De verschillende resultaten die verzameld werden voor beide luiken, maken het mogelijk de individuele blootstelling van de Brusselse bevolking aan luchtverontreiniging beter te evalueren.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 108.259 €
- Personeel: 200 mandagen

RESULTATEN

De huidige resultaten leren ons dat het verkeer de voornaamste boosdoener is in de blootstelling van de Brusselse bevolking aan Black Carbon; de concentratie in het verkeer ligt gemiddeld 3 keer hoger dan de concentraties in binnenruimtes (huis, kantoor).

De gemiddelde blootstelling van de Brusselaars aan Black Carbon-deeltjes in het verkeer bedraagt $3,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Met een blootstelling van $2,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$ worden voetgangers in vergelijking iets minder sterk getroffen dan fietsers en au-

tomobilisten (respectievelijk $3,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$ en $5,6 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Op drukke verkeersassen is de blootstelling hoger en bedraagt meer dan $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Ter vergelijking: de gemiddelde concentraties in binnenruimtes en in andere, weinig blootgestelde buitenomgevingen (zoals parken), zijn gemiddeld $1,2 \mu\text{g}/\text{m}^3$ en $1,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Als het over de binnenlucht gaat, blijkt het gebruik van hout als brandstof echter een aanzienlijke bron van Black Carbon, met hoge concentraties die gemiddeld boven de $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$ uitkomen.

De tijd die men doorbrengt in het verkeer en de gekozen vervoerswijze zijn bepalend voor de blootstelling aan Black Carbon. Het lijkt erop dat vooral het grote aantal dieselwagens verantwoordelijk is voor de hoge concentraties Black Carbon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De intensiteit en de nabijheid van wegverkeer blijven de beste indicatoren voor de Black Carbon-concentraties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In buitenomgevingen beïnvloeden ook andere factoren, zoals stedelijke achtergrondvervuiling, de weersomstandigheden en de struc-

tuur van de omgeving de blootstelling aan Black Carbon, maar hun impact is in verhouding minder groot.

Uit deze resultaten blijkt dat om de persoonlijke blootstelling aan stadsverontreiniging te beperken, men best zo veel mogelijk wegblijft van verkeersgebonden emissiebronnen. De kaart van de Black Carbon-concentraties die wordt opgemaakt in het kader van dit project, zal weggebruikers – en vooral dan voetgangers en fietsers – beter in staat stellen een traject te kiezen waar ze minder sterk blootgesteld zijn.

VOORUITZICHTEN

Na deze realistische raming van de blootstelling van de Brusselse bevolking aan luchtverontreiniging, kunnen de verzamelde resultaten benut worden voor onderzoek naar de impact van luchtverontreiniging op de volksgezondheid.

In dat opzicht is het IMPASTRA-project, dat Leefmilieu Brussel in 2016 opstartte, een logisch verlengstuk: het project focust op werknemers die sterk blootgesteld zijn aan de uitstoot door het verkeer. Het project wil de gezondheidssimpact van de blootstelling aan Black Carbon onderzoeken, via een analyse van biomarkers voor blootstelling en voor gezondheidseffecten.

De methode gebruikt om de blootstelling aan Black Carbon in kaart te brengen, zou trouwens kunnen worden aangepast om een reeks scenario's voor Black Carbon-uitstoot te evalueren. Zo zou het model een hulpmiddel kunnen worden in de besluitvorming binnen het milieubeleid en, desgevallend, gekoppeld kunnen worden aan evaluatiemodellen van sociaaleconomische gevolgen.

DE IMPACT VAN HET ULTRAFIJNSTOF (UFS) AFKOMSTIG VAN DE LUCHTHAVEN VAN ZAVENTEM METEN

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Recente metingen in de buurt van de luchthaven van Schiphol hebben aangetoond dat de ultrafijne stofdeeltjes (UFS) die de vliegtuigen uitstoten de luchtkwaliteit aanzienlijk beïnvloeden over een afstand van meerdere kilometers.

Leefmilieu Brussel wilde graag nagaan of die vaststellingen ook opgaan voor de luchthaven van Zaventem. Daartoe werd een meetcampagne voor ultrafijne stofdeeltjes (partikels met een diameter tussen de 10 en 100 nm) opgezet, in samenwerking met het Vlaams Gewest.

Zo wilde men inschatten welke impact UFS uitgestoten door de luchtvaartactiviteit op Zaventem op de luchtkwaliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben. Het kwam erop aan te bepalen of de noordoostelijke kant van Brussel significant blootgesteld wordt aan de stofdeeltjes uitgestoten door de vliegtuigen, en het aandeel van de luchtvaart te spiegelen aan dat van het wegvervoer.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

Er bestaat geen wettelijke verplichting om UFS-concentraties in de buitenlucht te meten. In de Europese richtlijn 2008/50/EG betreffende de luchtkwaliteit en schonere lucht voor Europa zijn UFS niet te vinden in de lijst met te meten verontreinigende stoffen.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De meetcampagne gebeurde in Evere, op 5 km van de luchthaven, in oktober en november 2015. Daarbij werden de concentraties ultrafijnstof, stikstofdioxide (NO₂) en Black Carbon (BC) onafgebroken gemeten.

In dezelfde periode zette het Vlaamse Gewest ook een aantal gelijkaardige meetcampagnes op poten: op het grondgebied van de gemeente Diegem, op 500 meter van de luchthaven, in Steenokkerzeel, op 700 m van de luchthaven, en in Kampenhout, op 7 km van de luchthaven.

Van december 2015 tot april 2016 werden de meetgegevens verwerkt, geanalyseerd en geïnterpreteerd. Er werd ook een verslag gepubliceerd van dat onderzoek. Het is te vinden op het volgende webadres:

http://document.leefmilieu.brussels/opaccss/elecfile/RAP_Etude_UFP_Zaventem_NL.pdf

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 28.919 € voor de uitvoering van de meetcampagne door het VITO
- Personeel: 10 mandagen

RESULTATEN

De ultrafijne stofdeeltjes uitgestoten door de luchtvaart hebben slechts 6% van de tijd (22 dagen per jaar) een impact op het Brussels Gewest, meer bepaald op de momenten dat de wind vanaf de luchthaven in de richting van Brussel waait. In die specifieke omstandigheden is de blootstelling in Evere aan UFS (diameter tussen 10 nm en 30 nm) veroorzaakt door de luchtvaart verantwoordelijk voor een extra van:

- minder dan 5.500 deeltjes/cm³ gedurende 16,5 dag/jaar;
- 5.500 tot 10.000 deeltjes/cm³ gedurende 3,5 dag/jaar;
- 10.000 tot 14.000 deeltjes/cm³ gedurende 1 dag/jaar;
- meer dan 14.000 deeltjes/cm³ gedurende 1 dag/jaar.

Dat komt neer op een extra blootstelling van gemiddeld 3.400 deeltjes/cm³, een toename van 75% van de gemiddelde hoeveelheid UFS.

De resterende 94% van de tijd wordt de luchtkwaliteit in Brussel niet aangetast door het ultrafijnstof uitgestoten door de luchthaven van Zaventem.

Als de wind van de luchthaven in de richting van Brussel waait (gemiddeld 22 dagen per jaar), dan zien we dus een stijging van 75% in de UFS-concentraties gemeten in Evere, op 5 km van de luchthaven. 58% van die toename is te wijten aan de luchthavenactiviteiten. De overige 42% is hoogstwaarschijnlijk toe te schrijven aan het wegverkeer.

De ultrafijne stofdeeltjes uitgestoten door de luchtvaartactiviteit hebben met andere woorden een meetbare impact op de luchtkwaliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, al is die impact er enkel wanneer de wind van de luchthaven richting Brussel waait. En dat is gedurende 6% van de tijd zo. Die impact is significant en dominant in de nabijheid van de luchthaven (op minder dan 1 km). Hij neemt duidelijk af naarmate men verder van de luchthaven weggaat en wordt relatief klein en neemt af met een factor 10 vanaf een afstand van 5 km en meer.

VOORUITZICHTEN

Uit dit onderzoek blijkt dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest veruit de voornaamste

bron van ultrafijnstof het wegverkeer blijft. Het is dus aangewezen om de maatregelen door te zetten die bedoeld zijn om de uitstoot van het wegverkeer te beperken, hetzij door technologische verbeteringen aan motoren, hetzij door de hoeveelheid verkeer in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest terug te dringen. Merk op dat er momenteel nog onvoldoende kennis ter zake is om de eventuele gezondheidseffecten nauwkeurig te beoordelen. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

raadt nog geen grenswaarden aan voor UFS en uit het recente onderzoek rond de luchthaven van Schiphol (*) is gebleken dat de huidige wetenschappelijke kennis nog niet volstaat om te beoordelen welke gevolgen ultrafijnstof uitgestoten door luchthavenactiviteiten heeft op de volksgezondheid.

(*) Keuken, M.P., Moerman, M., Zandveld, P., Henzing J.S., Hoek G. (2015). Total and size-resolved particle number and black carbon concentrations in urban areas near Schiphol airport (the Netherlands). Atmospheric Environment 104, 132-142.

EEN BELEID VOOR DIERENWELZIJN OPZETTEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Met de inwerkingtreding van de bijzondere wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming is dierenwelzijn sinds juli 2014 een gewestelijke bevoegdheid. De Brusselse regering heeft Leefmilieu Brussel aangeduid als overheidsinstantie verantwoordelijk voor de uitvoering van deze nieuwe bevoegdheid.

Het beheer van deze nieuwe bevoegdheid berust op een aantal actiepijlers:

- de wetgeving doen naleven door middel van preventieve controles en klachtenbeheer;
- de vereiste erkenningen toekennen aan professionals;
- informatie- en sensibiliseringsacties opzetten over de regelgeving;
- de wetgeving bijsturen op basis van de behoeften en de uitdagingen met betrekking tot de stedelijke context.

De doelstellingen:

- het lot en de levenskwaliteit van dieren verbeteren;

- ervoor waken dat mens en dier evenwichtig samenleven in een stedelijke omgeving;
- ervoor zorgen dat dieren en hun lot worden gerespecteerd bij alle activiteiten van de mens.

De uitbouw en implementering van deze beleidspijlers verlopen via de overlegstructuren die Leefmilieu Brussel heeft opgezet, zoals de Brusselse Raad voor dierenwelzijn, de jaarlijkse studiedagen en verschillende overleg- en informatiemeetings.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- De bijzondere wet van 6 januari 2014 met betrekking tot de Zesde Staatshervorming maakt dierenwelzijn sinds 1 juli 2014 tot een gewestelijke bevoegdheid.
- De Brusselse Hoofdstedelijke Regering besliste op 19 december 2013 om het beheer van deze nieuwe bevoegdheid toe te vertrouwen aan Leefmilieu Brussel.
- De aanpassing van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren wordt momenteel afgerond. Deze bijsturing is een belangrijke stap om de wetgeving beter af te stemmen op het nieuwe Brusselse inspectiewetboek.
- De ordonnantie van 24 maart 2016 tot instelling van een Brusselse Raad voor

dierenwelzijn heeft geleid tot de oprichting van die Raad eind 2016.

- Er kwamen ook andere besluiten om het juridisch kader te optimaliseren, in het bijzonder voor de identificatie en de registratie van katten.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De wet van 14 augustus 1986 en de vele bijhorende besluiten hebben gezorgd voor een

duidelijk kader voor dierenbescherming en dierenwelzijn. Leefmilieu Brussel hanteert ze nog steeds als uitgangspunt voor zijn toezicht- en controleopdracht op het gewestelijk grondgebied.

2014 en 2015 waren vooral gewijd aan de oprichting van een dienst voor dierenwelzijn binnen Leefmilieu Brussel en aan de versterking van die dienst, door het aanwerven van bijkomend personeel met gerichte vakkennis.

Intussen is er een team van dierenartsen. Dat team staat in voor de controles en inspecties op het terrein. Ook de administratieve coördinatie van de Raad voor dierenwelzijn wordt verzekerd. Een aantal administratief medewerkers ziet toe op het praktische en technische beheer van de dossiers en de post. Een jurist verzekert de coördinatie van de wetswijzigingen.

De dienst organiseert ook evenementen en informatie- en bewustmakingscampagnes rond dierenwelzijn.

De federale adviesraden hebben hun activiteiten geleidelijk afgebouwd, waardoor het Gewest zelf het juridische kader heeft moeten scheppen voor de invoering van nieuwe instanties.

De intergewestelijke samenwerking werd voortgezet. Zo konden onder meer oplossingen gevonden worden voor het behoud van een 'nationale' databank voor honden en voor de toekomstige kattendatabank. Er werden ook akkoorden gesloten met het FAVV om de slachthuiscontroles te organiseren.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 800.000 € (vastgelegd in 2016)
- Personeel: 9 VTE

RESULTATEN

In 2016 liepen er 75 klachten binnen via het onlineformulier. Een derde van de laboratoria werd geïnspecteerd, en er werden controles gedaan naar aanleiding van erkenningsaanvragen ingediend door professionele inrichtingen. De dienst heeft gevolg gegeven aan inbeslagnames door de politie. Er werd een proces-verbaal opgemaakt.

Het overleg en de informatieacties draaiden rond:

- de publicatie van een pedagogische module voor kinderen in juni;
- de organisatie van studie- en debatdagen in oktober en december;
- de uitgave van twee folders in december;
- de lancering, in december, van een informatie- en bewustmakingscampagne rond de sterilisatie van katten;
- de publicatie van een vademecum van milieuovertredingen, met daarin een hoofdstuk rond dierenwelzijn.

Om het dierenwelzijn te bevorderen, werden er subsidies toegekend aan de gemeentes en aan verenigingen.

Het ontwerp van ordonnantie tot aanpassing van de wet van 14 augustus 1986 werd op 10 november goedgekeurd door de regering.

Vervolgens werd op 19 december de Brusselse Raad voor dierenwelzijn ingevoerd. Het besluit betreffende de identificatie van katten werd op 7 september gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, en een ontwerpbesluit tot wijziging van het besluit inzake de bescherming van slachtdieren werd op 22 september een eerste keer voorgelegd aan de regering. Momenteel werkt men volop aan een ontwerpbesluit voor de oprichting van een nieuw deontologisch comité.

Deze toevoeging aan het wettelijk kader is erop gericht het beheer van het dierenwelzijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te verduidelijken en te verbeteren. Dankzij bewustmakings- en informatieacties konden het overleg en de uitwisseling van informatie tussen de verschillende betrokken actoren, zoals de gemeentes, het verenigingsleven en de dierenartsen, verder worden uitgebouwd.

De verschillende studiedagen waren een goede gelegenheid om de grote werkpunten voor 2017 te bepalen en pistes uit te stippelen om de partners bij te staan in de implementering van het kattenplan en in hun steriliseringsacties. Leefmilieu Brussel wordt ook steeds meer herkend en erkend als de bevoegde administratie voor dierenwelzijn in het Gewest. De Brusselaars kennen ook steeds beter hun rechten en plichten op het vlak van dierenwelzijn.

VOORUITZICHTEN

De denkoefening rond nieuwe wettelijke bepalingen die nodig zijn in een stedelijke context, zal worden voortgezet in nauwe samenwerking met de nieuwe Brusselse Raad voor dierenwelzijn. Er werd reeds nagedacht over de plaats van de hond in de openbare ruimte en over de duivenproblematiek. De denkoefening moet op korte en middellange termijn uitmonden in actieprogramma's ter zake. In 2017 zal er bijzondere aandacht uitgaan naar proefdieren in laboratoria. Er komt een risicoanalyse ter uitbreiding van het inspectieprogramma en een vergelijkende studie ter evaluatie van projecten met proefdieren in andere EU-lidstaten.

De communicatieacties worden voortgezet, met de onlinepublicatie van nieuwe informatiefiches en het organiseren van nieuwe sensibiliseringscampagnes.

EEN VOORTDURENDE VERBETERING VAN HET BESTAANDE BELEID

BODEM: INSPANNINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE TEVREDENHEIDSONDER- ZOEKEN VAN 2014-2015

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt gekenmerkt door een rijk industrieel verleden. Door de eeuwen heen raakten zowel de bodem als het grondwater van het Gewest meermaals verontreinigd.

Het beheer van verontreinigde bodems heeft tot doel om vervuilde grond te saneren en zo weer te kunnen gebruiken voor nieuwe economische, woon- of recreatieactiviteiten. Dankzij dat beheer beschermen we ook de volksgezondheid, verbeteren we de levenskwaliteit en de leefomgeving van de Brusselaar en beschermen we vastgoed tegen bodemverontreiniging.

Om dat te doen, ontwikkelde het Gewest beleidsmaatregelen en een aantal tools om eigenaars en kandidaat-kopers in te lichten over de bodemkwaliteit, verontreinigde bodems te identificeren en die terreinen te saneren met financiële steun van het Gewest.

Het beheer van dit probleem werd geleidelijk ingesteld met een eerste ordonnantie in 2004

en een nieuwe ordonnantie in 2009, evenals een hele reeks uitvoeringsbesluiten.

Gesterkt door de jarenlange ervaring met het toepassen van deze regelgeving, werd er besloten om de effecten ervan op de betrokken actoren te evalueren. Tijdens die raadpleging, gedaan in 2014 en 2015, kwam de nood naar boven om de regelgeving op een aantal punten bij te sturen, om ze doeltreffender te maken en ze beter af te stemmen op de realiteit op het terrein. Die hervorming is er onder andere op gericht de verplichtingen te verlichten en de administratieve lasten voor de betrokken personen en bedrijven te verminderen. Dankzij het onderzoek kon men ook een aantal pistes uitstippelen om de administratieve procedures en de communicatiemiddelen te verbeteren. De verbeteringen waaraan momenteel wordt gewerkt, zijn bedoeld om:

- de administratieve procedure te vereenvoudigen en de bijhorende kosten terug te schroeven;
- aanvragers en personen met verplichtingen beter te informeren;
- de behandeling van dossiers te versnellen en dus ook de afronding van vastgoedtransacties en economische projecten;
- beter te luisteren naar de gebruikers en ze te helpen om beter te voldoen aan hun verplichtingen;

- beter te communiceren naar de partners en gebruikers;
- partnerschappen aan te gaan met de betrokken actoren (deskundigen, gemeentes, notarissen, enz.);
- in fine, te komen tot een pragmatischer beheer, dat beter is afgestemd op de behoeften en sociaaleconomische bekommernissen van het Gewest.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- De ordonnantie van 5 maart 2009 betreffende het beheer en de sanering van verontreinigde bodems.
- De besluiten van 17 december 2009 tot vaststelling van de lijst van risicoactiviteiten en van de normen.
- De besluiten van 8 juli 2010 tot vaststelling van de type-inhoud en de uitvoeringsstrategie van verkennende bodemonderzoeken, gedetailleerde bodemonderzoeken, saneringsvoorstellen, risicobeheersvoorstellen en beperkte saneringsvoorstellen.
- Het besluit van 24 september 2010 betreffende het bodemattest.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Tijdens de enquête wezen een aantal partners op de zware administratieve rompslomp en

op de financiële impact die de wetgeving ‘verontreinigde bodems’ heeft op vastgoedtransacties en de ontwikkeling van economische projecten. Ze vroegen maatregelen om de administratieve behandeling van dossiers te versnellen en het onderzoek naar en het beheer van weesverontreiniging beter te financieren.

Andere wensen waren een betere communicatie naar de gebruikers en een betere begeleiding, om de betrokkenen te helpen bij het vervullen van hun verplichtingen.

Om aan die eisen te voldoen, werd er in 2016 gewerkt aan:

- de opmaak van een nieuwe bodemordonnantie en nieuwe uitvoeringsbesluiten (200 mandagen);
- de verbetering van de financiële hulp, door het optrekken van de premies en de invoering van een mechanisme voor ambtshalve behandeling (50 mandagen);
- de aanpassing van de interne werkprocedures: vereenvoudiging van de analysechecklists, versoepeling van de regels voor de verklaring van overeenstemming van dossiers, invoering van nieuwe procedures, bijschaven van de opleidingen en stroomlijnen van de interne uitwisseling van informatie... (75 mandagen);
- de invoering van een communicatiestrategie

naar de partners toe: herschrijven van de standaardbrieven, regelmatig publiceren van succesverhalen, aanpassing van de website, publicatie van allerhande informatiebrochures, het maken van een pedagogische film, aanstelling van een facilitator, oprichting van een commissie voor het controleren van bodemdeskundigen en -aannemers... (500 mandagen);

- het bijschaven van de informatiehulpmiddelen, zoals de bodemattesten en de kaart van de bodemtoestand (25 mandagen);
- de verbetering van het ‘Brusoil’-platform en het uitbreiden van zijn functies, om alle betrokken actoren beter in te lichten

en de update van de inventaris van de bodemtoestand te vergemakkelijken, en de verbetering van het ‘Alfresco’-platform voor goedkeuring en verzending van de beslissingen (200 mandagen).

// **BUDGET EN PERSONEEL**

- Budget: 200.000 € (vastgelegd in 2016)
- Personeel: 1.000 mandagen

RESULTATEN

Drie van de prestatie-indicatoren die in 2016 werden uitgewerkt, maken het mogelijk om de resultaten van dit project te evalueren:

- dankzij het 'Brusoil'-platform, dat experts de mogelijkheid biedt om technische data door te spelen naar de bodemdatabank, en het 'Alfresco'-platform, dat het mogelijk maakt om brieven digitaal te valideren, ondertekenen en verzenden, worden dossiers nu duidelijk sneller administratief afgehandeld: 92% van de adviezen wordt nu binnen de wettelijke termijn afgeleverd, in 2015 was dat nog 83%;
- door de hervorming van de interne werkprocedures wordt nu 87% van de onderzoeken van bij de eerste indiening conform verklaard, tegenover 76% in 2015;
- de intensieve communicatie naar personen die in aanmerking komen voor een premie, leidde tot de toekenning van 514 premies voor een bedrag van 1.465.000 € in 2016, tegenover 415 premies voor een bedrag van 1.200.000 € in 2015.

De verwezenlijkingen in het kader van dit project werden toegejuicht en bijzonder op prijs gesteld door de interne en externe partners en de gebruikers.

VOORUITZICHTEN

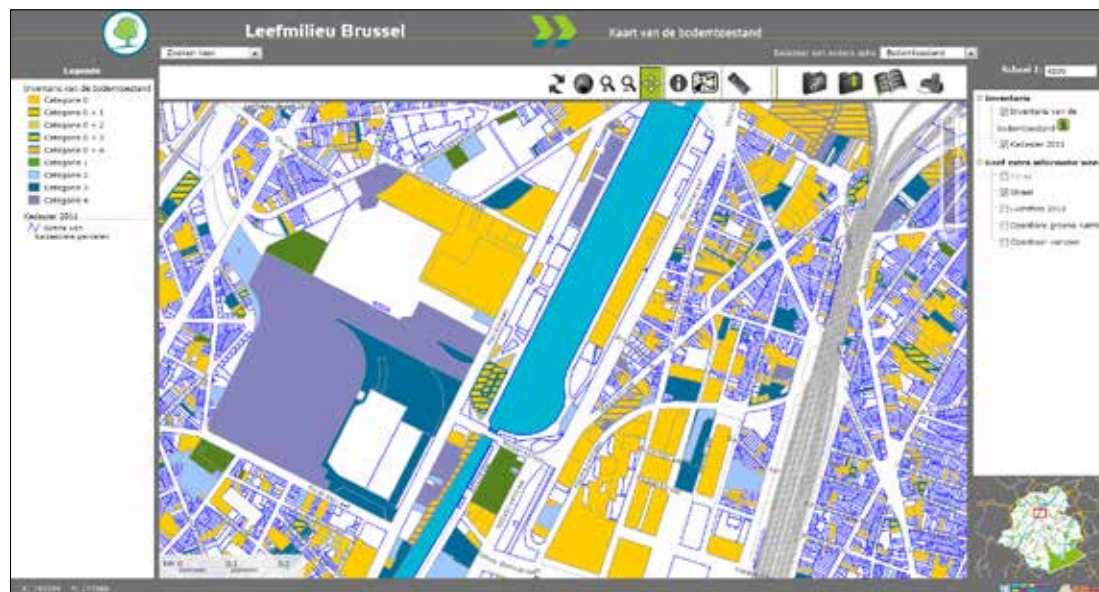
De werkinstrumenten zullen verder worden bijgeschaafd, zodat de administratieve afhandeling van de dossiers nog sneller kan verlopen, met name door:

- de automatisering van de procedures;
- de standaardisering van de onderzoeksrapporten en het uitwerken van automatische controleprocedures voor bepaalde eenvoudige onderzoeken, via 'Brusoil';
- het koppelen van de bodemdatabank en NOVA, het gewestelijk platform voor vergunningsbeheer;
- het vaker updaten van het kadasterplan.

Doel is dat tegen 2019 100% van de beslissingen binnen de wettelijke termijn afgeleverd wordt en dat minstens 95% van de onderzoeken conform wordt verklaard bij hun eerste indiening.

Door de invoering van sectorfondsen voor de sanering van stookolietanks, stomerijen en garagewerkplaatsen en de oprichting van een gewestelijk fonds voor weesverontreiniging, die alle beheerkosten verbonden aan die vervuiling dragen, kan de afhandeling van dit soort dossiers vergemakkelijkt en bespoedigd worden.

Het uiteindelijke streefdoel is om het onderzoek van alle mogelijk vervuilde sites in het Brussels Gewest (+/- 1.400 hectare) te voltooien en alle verontreinigde bodems (gegraamd op ongeveer 400 hectare) ten laatste tegen 2029 aan te pakken.

TEVREDENHEIDSONDERZOEK BIJ PROFESSIONALS UIT DE BOUWSECTOR: WAT ZIJN DE NODEN VAN ONZE GEBRUIKERS?

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is 70% van het energieverbruik gelinkt aan de gebouwen.

Om een antwoord te bieden op de huidige energie-uitdagingen en te voldoen aan de Europese verplichtingen, zet het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zowel verplichte acties op (EPB-regelgeving, enz.) als vrijwillige initiatieven om de sector te informeren en te begeleiden.

De professionals die gebouwen ontwerpen, bouwen, beheren, renoveren, kopen of verkopen zijn dan ook een heel belangrijke doelgroep om te sensibiliseren, zodat de gebouwen energiezuiniger en duurzamer worden.

Leefmilieu Brussel heeft een reeks diensten en instrumenten ontwikkeld voor bouwprofessionals, zodat ze de nodige technische kennis op het vlak van duurzaam bouwen kunnen verwerven of hun kennis kunnen verbreden.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

De Europese richtlijnen betreffende de energieprestatie van gebouwen:

- Richtlijn 2012/27/EU inzake de energie-efficiëntie van gebouwen
- Richtlijn 2010/31/EU betreffende de energieprestatie van gebouwen

Het BWLKE (het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing)

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

In 2014 werd voor de eerste keer bij bouwprofessionals gepeild naar de tevredenheid over onze diensten en tools. In hetzelfde onderzoek hebben we toen ook de perceptie en kennis getest van de EPB-regelgeving die vanaf januari 2015 drastisch zou wijzigen. Het hielp Leefmilieu Brussel de communicatie bij te sturen over deze regelgeving. In de tweede editie werd enkel het eerste luik herhaald en kon Leefmilieu Brussel voor het eerst ook het effect zien van bepaalde aanpassingen aan zijn aanbod.

In 2016 heeft de Afdeling Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen voor de tweede maal gepeild naar de tevredenheid over haar aanbod bij de bouwprofessionals. In samenwerking met het marktonderzoeksbureau IPSOS werd een

online-enquête uitgewerkt en verzonden naar een uitgebreide groep van bouwprofessionals. Enkel zij die actief zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden weerhouden in de resultaten. Net geen 700 professionals gaven hun mening via deze vragenlijst. Daarbij waren alle types bouwprojecten en beroepen vertegenwoordigd. 56% van de respondenten waren architecten, 29% bouwheren (publiek of privé) en 15% identificeerden zich als aannemers.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 20.000 € (vastgelegd in 2016)
- Personeel: 20 mandagen

RESULTATEN

Dit onderzoek is één van de manieren om de bouwprofessionals die actief zijn in het Gewest beter te leren kennen en meer te betrekken bij de verbetering van onze tools en diensten. De bekendheid van onze diensten en de tevredenheid bij de gebruikers leren ons waar we moeten bijsturen. Met de resultaten kunnen we ook verschillende indicatoren controleren om te zien of we onze doelstellingen halen.

De volgende diensten en tools voor deze doelgroep werden geëvalueerd in de enquête:

- Seminars en Opleidingen Duurzame Gebouwen
- Facilitator Duurzame Gebouwen
- Gids Duurzame Gebouwen
- Info voor bouwprofessionals op de website van Leefmilieu Brussel

Ongeveer 3 van de 4 bouwprofessionals vinden de tools en diensten kwaliteitsvol, nuttig bij de uitvoering van hun job en een belangrijke bron van informatie, maar wensen dat ze online nog beter worden uitgewerkt.

VOORUITZICHTEN

Een tevredenheidsenquête is geen doel op zich, maar een werkinstrument om na te gaan of we op de goede weg zijn. Naar aanleiding van de conclusies uit de enquête van 2016, hebben de verantwoordelijken van de betreffende instrumenten en diensten een actieplan uitgewerkt met daarin een aantal verbeteringen die vanaf 2017 moeten worden doorgevoerd. Dat actieplan bevat onder meer de volgende maatregelen:

- het eenvoudiger en overzichtelijker structureren van de website van Leefmilieu Brussel, zodat bouwprofessionals gemakkelijker hun weg vinden;
- het gebruiksvriendelijker maken van de website 'Gids Duurzame Gebouwen', zodat gebruikers sneller de juiste informatie terugvinden;
- het verlagen van het tarief van de Opleidingen Duurzame Gebouwen, om ze nog toegankelijker te maken;
- het opsplitsen van de lesmodules van meer dan 3 dagen in kortere en aparte modules;
- een onderzoek naar het online opleidingspotentieel, te integreren in de Gids Duurzame Gebouwen;
- de hervorming van de webpagina over de Facilitator Duurzame Gebouwen, om ze beter af te stemmen op het doelpubliek.

HET KWALITEITSMANAGEMENTSYSTEEM VOOR DE MILIEU-INSPECTIES VERDER IMPLEMENTEREN

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Leefmilieu Brussel ziet erop toe dat de milieuwetgeving wordt nageleefd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door preventieve controles te plannen en inspecties uit te voeren in alle activiteitendomeinen die een impact hebben op het leefmilieu (afvalstoffen, as-

best, laboratoria die ggo's gebruiken, verwarmingsinstallaties, elektromagnetische straling, geluidshinder, enz.). Dankzij die controles kunnen inbreuken, overlast, gevaren voor de volksgezondheid en schade aan het leefmilieu vermeden worden. Naast die eigen initiatieven reageert Leefmilieu Brussel ook wanneer burgers gevaar, hinder of vervuiling melden en proberen we die te verhelpen, te beperken of te verminderen in functie van de bestaande wettelijke bepalingen.

Om de kwaliteit van hun dienstverlening en

de doeltreffendheid van hun optreden te verbeteren, hebben de inspectiediensten van Leefmilieu Brussel geïnvesteerd in een kwaliteitsmanagementsysteem, gebaseerd op de principes uit de ISO 9001-certificatie.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

Het Wetboek van inspectie, preventie, vaststelling en bestraffing van milieumisdrijven en milieuaansprakelijkheid vormt de basis van de verschillende sectorbevoegdheden van de Inspectiedienst. Deze wettekst biedt actiemiddelen die helpen om de kwaliteit van ons leefmilieu te verbeteren en de gezondheid en veiligheid van iedereen te bevorderen.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Vóór 2016 werden er al heel wat verbeteringsplannen opgezet, meer bepaald aan de hand van:

- een evaluatie, update en verbetering van de interne tools voor het beheer van de alternatieve administratieve geldboetes;
- de invoering van een kwaliteitscontrole van het beheer van deze dossiers;
- de uitwerking van een indicator om het beslissingspercentage van de 'Alternatieve Administratieve Geldboetes' bevestigd door de beroepsinstanties te meten;

- een analyse van de vereiste technische bekwaamheden om de functie van inspecteur uit te oefenen;
- een audit van de bestaande informaticatools. De goedkeuring van het Inspectiewetboek was een uitstekende kans om na te denken over deze instrumenten.

Leefmilieu Brussel is gestart met een kwaliteitsprocedure op basis van de ISO 9001-methode, en heeft zijn procedures bijgeschaafd om ze te kunnen inpassen in een eigen kwaliteitsmanagementsysteem.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 300.000 € (vastgelegd in 2016)
- Personeel: 45 mandagen

RESULTATEN

Een kwaliteitsmanagementsysteem maakt het mogelijk om de inspectieprocedures en -instrumenten voortdurend te verbeteren, om zo het doelpubliek beter te informeren en te sensibiliseren en de doeltreffendheid van de inspanningen van Leefmilieu Brussel te verhogen.

Die performantieverbetering gebeurde op verschillende niveaus:

- Op het vlak van communicatie:
  - de publicatie van twee gidsen rond milieu-inbreuken: een vademecum voor professionals en een gids voor het grote publiek. Beide gidsen, afgestemd op hun doelgroep, geven een overzicht van de voornaamste overtredingen en van de bijhorende straffen;
  - de voorstelling van het meerjarenprogramma voor preventieve inspectie;
  - de organisatie van opleidingen en van een colloquium;
  - de publicatie van een informatiefolder en het verbeteren van de webpagina's over de inspectiediensten.

Met deze hulpmiddelen kunnen bedrijven nu gemakkelijker achterhalen welke verplichtingen er voor hen gelden. Leefmilieu Brussel heeft ook een reeks instrumenten ontwikkeld om de bedrijven bij te staan om zich in regel te stellen.

- Op het vlak van management:
  - het verder bijwerken en updaten van de procedures en standaardbrieven;
  - het werk van het personeel wordt vergemakkelijkt door een doorgedreven digitalisering van de procedures voor dossierbehandeling, waardoor het ook gemakkelijker wordt om de rapporten uit te draaien die onmisbaar zijn voor een goed taakbeheer;

- er werd een indicator uitgewerkt om het beslissingspercentage van de 'Alternatieve Administratieve Geldboetes' bevestigd door de beroepsinstanties te meten. Die indicator maakt het mogelijk om de kwaliteit van de beslissingen van Leefmilieu Brussel op het vlak van administratieve geldboetes te meten;
- er is nu ook een nieuwe indicator voor de behandelingstermijn van een dossier. Die maakt het mogelijk om de kwaliteit te beoordelen van de dienstverlening van Leefmilieu Brussel op het vlak van klachtenbeheer;
- het beheer van 'Alternatieve Administratieve Geldboetes'-dossiers werd grondig onder de loep genomen:
  - > om de kwaliteitsdoelstellingen te bepalen die gehaald moeten worden voor elke bepalende factor uit de procedure;
  - > om deze dossiers eenvormig af te handelen tussen de verschillende domeinen;
  - > om het nieuwe dwangsommechanisme te implementeren waarin het Inspectiewetboek voorziet. Dat mechanisme, dat het mogelijk maakt om het bedrag van de dwangsommen met de tijd op te trekken, is een belangrijk element om overtreders van de milieuwetgeving ertoe aan te zetten zo snel mogelijk een einde te maken aan hun inbreuk;

- aangezien de inspectieopdrachten heel uiteenlopende sectoren bestrijken en specifieke vakkennis vereisen voor tal van domeinen, werd er een speciaal opleidingsplan uitgewerkt voor de inspecteurs. Dat bepaalt de voorkennis, de leermiddelen en de periodiciteit van de vereiste nascholingscursussen. Er is nu ook een competentiepaspoort, dat bepaalt welke vereiste competenties de inspecteur in kwestie al heeft verworven.
- Op het vlak van modernisering van de instrumenten:
  - er werd tevens een toepassing ontwikkeld die het mogelijk maakt een deel van de post van Leefmilieu Brussel digitaal te valideren. Ze maakt het mogelijk elektronisch te overleggen met onze gesprekspartners en de doeltreffendheid van die contacten te vergroten;
  - er was een grondige denkoefening rond de databanken voor het beheer van de inspecties en de Alternatieve Administratieve Geldboetes. Er werd een overzicht opgesteld van relevante wijzigingen aan die tools, en vervolgens werden de vereiste technische oplossingen, hun rangorde naar prioriteit, hun complexiteit en hun eventuele verband met andere wijzigingen bepaald.

VOORUITZICHTEN

Omdat kwaliteitsverbetering een constante bekommernis is, zal de ISO 9001-procedure worden voortgezet en nog versterkt. De prioriteiten voor de toekomst zijn bepaald en hebben betrekking op:

- het regelmatig updaten van de standaarddocumenten, de procedures en de website;
- het opstellen van een lijst met veelgestelde vragen over ons takenpakket;
- het verspreiden van nieuwe instrumenten om het publiek te sensibiliseren omtrent de inspectieopdrachten;
- het dematerialiseren van de procedure voor dossierbehandeling, om ze uit te breiden naar alle thema's;
- het aanpassen van de informaticatools, op basis van de geformuleerde aanbevelingen;
- het verbeteren van de uitwisseling van informatie, ervaringen en expertise, niet enkel tussen interne actoren, maar ook met de externe partners en de Brusselse gemeentes;
- het uitwerken van opleidingsmateriaal om de kennis en vaardigheden van de inspecteurs te verbeteren en actueel te houden.

EEN DOELTREFFEND, MODERN EN DUURZAAM INTERN BEHEER

NAAR EEN VERHOOGDE PROFESSIONALISERING VAN DE SELECTIEMETHODES: AANKOOP VAN SELECTIETESTS

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Leefmilieu Brussel wilde zijn selectiemethodes perfectioneren, door zowel de personeelswerwers als de operationele diensten bijkomende hulpmiddelen aan te reiken om de bekwaamheden van de kandidaten in te schatten. Dit garandeert zowel een betere selectie als een nog meer objectieve verwerking van de kandidaturen.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- Besluit van 27 maart 2014 houdende het administratief statuut en de bezoldigingsregeling van ambtenaren bij openbare instellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Besluit van 27 maart 2014 houdende de reglementering van het administratieve en geldelijke statuut van de contractuele personeelsleden bij de openbare instellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De Selectiedienst treedt op als werver en selecteur. Deze dienst geldt als de expertise-eenheid van HRM op het gebied van werving en selectie. De dienst vormt de hoeksteen van de procedure, vanaf het bepalen van het functieprofiel tot aan de definitieve selectie van de nieuwe medewerker.

De Selectiedienst van Leefmilieu Brussel ontwikkelde in de loop der jaren een reeks methodes en processen om een objectieve en doeltreffende selectie te waarborgen. Dat gebeurde evenwel met beperkte middelen en los van de andere HR-processen.

Gelet op het grote aantal te behandelen kandidaturen (5.152 in 2015) en uit te voeren selecties (tot 180 in 2016), merkten we dat de selectietools de groei van Leefmilieu Brussel en de toegenomen werkdruk voor de selecties niet hadden gevolgd.

Het was dus wenselijk om voor gerichte en doeltreffende selectietests te zorgen, die te implementeren, en vervolgens hun nut en hun gebruik te evalueren.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 56.555 €
- Personeel: 0,25 VTE

RESULTATEN

Na een analyse van de bestaande situatie wat betreft de gezochte vaardigheden bij de kandidaten, heeft Leefmilieu Brussel zijn behoeften bepaald en is op zoek gegaan tussen de vele persoonlijkheids-, competentie- en redeneringstesten die er op de markt te vinden zijn. Naar aanleiding daarvan heeft Leefmilieu Brussel verschillende consultants uitgenodigd om een demonstratie te komen geven over de testen die zij hanteren. Daarna volgde er een analyse van de verschillende mogelijkheden en werden de vereisten bepaald waaraan de testen moeten voldoen.

Er werd een overheidsopdracht uitgeschreven voor de aankoop en implementering van een platform voor bekwaamheidstests, persoonlijkheidsvragenlijsten, redeneringsproeven en de toekenning van een gebruikslicentie gedurende 48 maanden.

De gekozen offerte voldeed aan al onze beoordelingscriteria. Ze biedt een breed spectrum van toepasbare testen voor alle functieniveaus en hanteert hetzelfde competentiewoordenboek als Leefmilieu Brussel. Ze biedt eveneens

de mogelijkheid om de testen aan te passen in functie van nieuwe vaardigheden waar Leefmilieu Brussel naar op zoek is. De dienstverlener is een internationaal erkende firma gespecialiseerd in HR.

De gekozen testportfolio meet karaktertrekken, motivaties, redeneringsvermogen en gedragscompetenties binnen een beroepscontext. De gedragscompetenties worden beschreven met behulp van het competentiewoordenboek gehanteerd door de federale overheid en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest; dat vergemakkelijkt de interpretatie van de resultaten.

De testen worden onderverdeeld in verschillende evaluatieniveaus, naargelang het studieniveau of de ervaring van de kandidaat (arbeider, administratief bediende, beginner of beperkte beroepservaring, management, enz.).

De testen zijn beschikbaar op een platform, zodat de kandidaten ze online kunnen afleggen. Ook de resultaten en verslagen worden beheerd via dat platform.

Het testplatform verwerkt automatisch de resultaten, zodat ze aan het einde van de verschillende testen meteen beschikbaar zijn. De resultaten van de kandidaten worden telkens gestandaardiseerd en getoetst aan de resultaten van een referentiegroep (= een groot aantal externe kandidaten met eenzelfde func-

tie- of opleidingsgraad). Bij elke test zijn de rapporten beschikbaar in het Frans en in het Nederlands. De resultaten worden getoond in de vorm van grafieken en cijfers (Gauss-curve, stanines, allerhande grafieken).

Naargelang de behoefte kunnen er ook bijkomende rapporten worden verstrekt, denken we aan een beschrijvend verslag of een competentierapport.

Voor elke selectieprocedure kiest de betrokken jury tijdens de voorbereidende vergadering wat de relevante testen zijn die de kandi-

daten moeten doorlopen. Die testen zijn per definitie niet eliminerend, ze maken deel uit van de eindbeoordeling van alle selectieproeven (gesprek, technische vragen...).

Een externe kandidaat die wordt uitgenodigd voor een gesprek, moet maximaal 2 testen afleggen. Die testen meten niet zijn/haar technische kennis, dat is de taak van de experts van de operationele diensten (bv. kennis van de wetgeving, EPB-expertise). Ze vervangen evenmin de schriftelijke of technische testen van Leefmilieu Brussel.

VOORUITZICHTEN

De wervers en operationele diensten kunnen zich ook baseren op een meer objectief beeld van de persoonlijkheid of de capaciteiten van een kandidaat (bv.: een goed begrip van de karaktertrekken die aantonen of een kandidaat-manager van nature over de nodige leiderschapskwaliteiten beschikt).

De instrumenten zullen worden gebruikt in de procedures voor contractuele selectie, interne mobiliteit, promotie, overplaatsing om medische redenen... ter ondersteuning van de selectiecommissies die voorzien zijn in de statuten. Het verwerven van nieuwe tools vormt ook een onderdeel van de evolutie naar een human resources-beheer dat meer op competenties en talenten is gericht.

DE DIGITALISERING VAN HET SUBSIDIEBEHEER

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Duurzame ontwikkeling en milieubescherming hangen niet enkel af van het uitgestippelde overheidsbeleid. Ze worden ook bevorderd door initiatieven opgezet door het hele spectrum van middenveldactoren en door de burger zelf.

Leefmilieu Brussel zet zich concreet in om de Brusselaars (burgers, verenigingen, bedrijven...) te helpen actie te ondernemen, aan de hand van talloze instrumenten (publicaties, infosessies, advies, coaching, begeleiding...). Eén van de onmisbare instrumenten om initiatieven en projecten van burgers te schragen, is subsidiëring. De toegekende subsidies zijn bedoeld om de burgers bewust te maken van de noodzaak om het milieu te beschermen, andere gewoontes aan te nemen en initiatieven in die richting op te zetten. Verenigingen en lokale overheden zijn onmisbare partners om die doelstellingen te halen.

De toekenning van subsidies gebeurt ook via thematische projectoproepen bedoeld ter bevordering van de aanleg van gezamenlijke moestuinen en collectieve compostsites, de vergroening van wijken, de ontwikkeling van burgerprojecten op wijkniveau... Andere projectoproepen zijn dan weer gericht aan de lo-

kale overheden (Agenda 21) of aan het bedrijfs- en verenigingsleven (Be Circular). Er is ook specifieke steun voor projecten die aansluiten bij het jaarthema (in 2016 was dat Good Food).

Alles bij elkaar benadert het steunbudget dat wordt toegewezen in de vorm van subsidies 20 miljoen euro per jaar, via de toekenning van om en bij de 400 subsidies (de kleinste van 200 euro, de grootste van meer dan 2 miljoen euro).

De toekenning van die subsidies wordt geregeld door een administratieve dienst van 4 mensen, die instaan voor de voorbereiding en opvolging van de dossiers, in nauwe samenwerking met de verschillende afdelingen. De Dienst Subsidies is belast met de controle van de wettelijkheid, de opvolging en de coördinatie van de subsidies toegekend door Leefmilieu Brussel. Deze dienst is het contactpunt en het advies- en expertisecentrum inzake subsidies voor alle afdelingen van Leefmilieu Brussel. Hij treedt op als bevoorrechte gesprekspartner van de Inspectie van Financiën en van het Voogdijkabinet voor alles wat te maken heeft met de administratieve stand van zaken van de dossiers. Hij staat ter beschikking van de begunstigden voor alle vragen om bijkomende toelichting.

Bij elke subsidieaanvraag moet een aanvraagdossier worden opgemaakt met daarin alle informatie om de relevantie ervan te beoorde-

len en na te gaan of is voldaan aan de toewijzingsvoorwaarden. Alle dossiers moeten op hun technische inhoud worden onderzocht door deskundigen ter zake en op administratief vlak door de Dienst Subsidies. Ze moeten eveneens, al naargelang het geval, ter advies worden voorgelegd aan de Inspecteur van Financiën en ter goedkeuring aan de voogdijminister of aan de regering.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

De toekenning van subsidies is op juridisch vlak welomlijnd, meer bepaald door:

- de organieke ordonnantie van 23/02/2006 houdende de bepalingen die van toepassing zijn op de begroting, de boekhouding en de controle (OOBBC);
- het BBHG van 13/07/2006 betreffende de administratieve en begrotingscontrole evenals de begrotingsopmaak;
- de Ordonnantie inzake de Algemene Uitgavenbegroting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die elk jaar het kader vervolledigt;
- het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), dat een kader schept voor het begrip staatssteun, die de wisselwerking tussen lidstaten niet mag aantasten, noch de concurrentie mag vervalsen of bedreigen door bepaalde bedrijven of producties te bevoordelen.

De toekenning van subsidies wordt dus nauwgezet gecontroleerd door de Inspectie van Financiën.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De hele procedure voor analyse van de aanvragen en voor beheer impliceert regelmatig overleg tussen de begunstigden, de verschillende behandelend ambtenaren en de betrokken adviserende en voogdijinstanties. De opvolging van die talrijke dossiers en contacten gebeurt momenteel met behulp van een Excel-bestand met meer dan 20.000 lijnen, dat beheerd en voortdurend bijgewerkt wordt door de vier medewerkers van de dienst Subsidies. Dankzij dat bestand kunnen overigens regelmatig rapporten worden uitgedraaid op basis van 25 draaitabellen.

Die aanpak houdt wel een aantal omvangs-, duurzaamheids- en betrouwbaarheidsproblemen in: het opvolgen van de wijzigingen is lastig, het benutten van de data verloopt soms moeizaam en leidt al eens tot gegevensverlies... Al die beperkingen bemoeilijken het dossierbeheer.

Een krachtiger werkinstrument is noodzakelijk én dringend. Er werd een projectovereenkomst onderhandeld met de IT-afdeling van Leefmilieu Brussel voor de ontwikkeling en implementering van een betere tool.

// BUDGET

- Budget: 0 €

RESULTATEN

De projectovereenkomst werd goedgekeurd door de Directieraad. Ze voorziet in de opmaak van een digitale toepassing om de afhandeling van subsidiedossiers door de bevoegde dienst beter en doeltreffender op te volgen. De toepassing maakt het mogelijk om:

- de gegevens uit het bestaande bestand te recupereren;
- automatische controles in te stellen bij de invoer van data, om fouten zo veel mogelijk te beperken;
- automatische snelkoppelingen (hypertekst-links) aan te maken naar de dossiers op het netwerk;
- de opvolging van de dossierafhandeling te vergemakkelijken;
- prioritaire dossiers aan te duiden;
- een waarschuwings- en herinneringssysteem te koppelen aan de verschillende vervaltermijnen;
- beheerindicatoren aan te maken die het mogelijk maken om de doeltreffendheid van de afhandeling en opvolging van de aanvragen te evalueren.

Er werd een eerste proefversie ontwikkeld door de IT-dienst en ter beschikking gesteld van de

bevoegde ambtenaren in juni 2016. Zij formuleerden een eerste reeks opmerkingen, waarop de proefversie werd bijgewerkt. De ontwikkeling en verbetering van de tool zijn momenteel nog in volle gang.

Daarnaast werd er ook een digitale toepassing voor de uitwisseling van documenten geïnstalleerd. Daarmee kan de inkomende post gedigitaliseerd worden en elektronisch worden doorgestuurd naar de betrokken ambtenaren.

VOORUITZICHTEN

De implementering van dit project zal de opmaak van budgetverslagen vergemakkelijken, waardoor de begrotingsuitgaven vlotter kunnen worden opgevolgd en het eenvoudiger wordt om budgetprognoses te formuleren. Op die manier kan ook de werklast proactiever worden beheerd en de uitvoering ervan beter worden opgevolgd.

Op termijn moet de tool het ook mogelijk maken om bepaalde gegevens in de aanvraagformulieren automatisch op te halen, om zo gemakkelijker en vlotter de documenten op te maken die nodig zijn voor de toewijzing van de subsidies: subsidiëeringsbesluit, partnerovereenkomst, advies van Leefmilieu Brussel. Door die automatische ophaling van gegevens kan de briefwisseling voor uitwisseling van informa-

tie met de aanvragers ook gemakkelijk worden gegeneerd. De tool zal ook toegankelijk zijn voor het kabinet van de voogdijminister; zo kan het aantal contacten in de loop van de procedure beperkt worden en krijgt men in realtime de meest recente beschikbare informatie.

De tool moet met andere woorden voor tijds-winst zorgen in de toekenningsprocedure en ze ook vergemakkelijken, zodat de medewerkers van de subsidiedienst meer tijd hebben om de verschillende begunstigden beter te ondersteunen.

HET BEHEER VAN CARTOGRAFISCHE GEGEVENS BINNEN LEEFMILIEU BRUSSEL

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Sinds het begin van de jaren 2000 is de geolokalisatie van onze dagelijkse activiteiten alleen maar toegenomen. Door de opkomst en inburgering van GPS-navigatie gebruiken we ze steeds vaker bij onze verplaatsingen, en tools zoals Google Maps en Google Earth hebben ervoor gezorgd dat we de hele wereld nu van achter een scherm kunnen verkennen.

De voordelen van die technieken, die zich situeren op het raakvlak tussen geografie en informatica, zijn bijzonder duidelijk, zowel voor het brede publiek als voor professionals. De geografische informatie is onder meer nuttig voor luchtnavigatie (en de controle ervan), het beheer van risico's en overstromingen, preventie van overlast zoals lawaai en luchtverontreiniging, ruimtelijke ordening, beheer van ondergrondse netwerken...

Kwaliteitsvolle geodata zijn onontbeerlijk geworden voor het overheidsbeleid. Ze kunnen, op termijn, kostenverminderend zijn en de kwaliteit van overheids- en particuliere beslissingen verbeteren.

In 2008 heeft Leefmilieu Brussel de coördinatiegroep 'Carto' in het leven geroepen voor de integratie van het beheer van ruimtelijke data, die veelvuldig en intensief gebruikt worden door de verschillende diensten van Leefmilieu Brussel. In 2016 werd er dan een globale strategie uitgestippeld. Die strategie is enerzijds het resultaat van een actieve en transversale coördinatie die nu al 10 jaar aan de gang is, en anderzijds een manier om efficiënter te antwoorden op aanvragen en in te spelen op de toenemende dataproductie en op de technische ontwikkelingen.

De 'Carto'-groep, bestaande uit 13 medewerkers uit de verschillende diensten van Leefmilieu Brussel, heeft een strategie voorgesteld opgebouwd rond 5 richtdoelstellingen:

1. de productie waarborgen van unieke en kwaliteitsvolle ruimtelijke data;
2. kwaliteitsvolle kaarten produceren, aangepast aan de doelgroep waarvoor ze bestemd zijn;
3. kwaliteitsvolle cartografische instrumenten gebruiken, afgestemd op de gebruikers, om dienstverlening op maat te verstrekken en ze ook vlot toegankelijk te maken;
4. de medewerkers van Leefmilieu Brussel opleiden en informeren;
5. zorgen voor een voortdurende coördinatie binnen Leefmilieu Brussel om de behoeften, verplichtingen en oplossingen te identificeren en samenwerking te verzekeren.

Deze richtlijnen moeten zorgen voor een doeltreffend beheer van de projecten, gegevens en aanvragen, die elk jaar blijven toenemen.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- De ordonnantie van 28 oktober 2010 betreffende de geografische informatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die de algemene regels vastlegt voor de uitbouw en goede werking van de geografische informatiestructuur binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en die de Inspire-richtlijn (richtlijn 2007/2/EG) omzet. De Inspire-richtlijn verplicht overheden om enerzijds hun gegevens beschikbaar te maken voor het grote publiek door ze online te publiceren, en anderzijds ze onderling uit te wisselen. Het gaat enkel om de geografische en elektronische gegevens over bepaalde thema's (bv.: administratieve eenheden, vervoer, hydrografie, beschermde sites, enz.).
- De PSI-richtlijn, die breder gaat dan Inspire, heeft betrekking op alle gegevens van de overheidsadministraties, ook de geografische gegevens.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

Vroeger beheerden de verschillende diensten van Leefmilieu Brussel hun eigen cartografische tools en data nodig voor de uitvoering van hun

takenpakket (bv. de strijd tegen lucht-, water- en bodemverontreiniging, het afvalbeleid, geluidshinder, toezicht op de ingedeelde inrichtingen, beheer van de groene ruimten...). Door over te schakelen op een centrale databank (PostGIS) kon het aantal cartografische bestanden teruggebracht worden van 34.000 naar 400. Uit die cijfers blijkt dat er een forse opkuisinspanning is geleverd. Die opkuis omvatte het verwijderen van een hele reeks dubbele bestanden over hetzelfde thema, het wissen van onbruikbare files, het samenvoegen van gelijkaardige bestanden, enz. Door de gegevens te centraliseren, is er nu één enkele databank met unieke gegevens die voor iedereen toegankelijk is.

De ontwikkeling van cartografie binnen de verschillende diensten van Leefmilieu Brussel had geleid tot een wildgroei van cartografische software en betalende licenties. Door een centrale coördinatie kon dat verschijnsel een halt worden toegevoerd, door te kiezen voor gezamenlijke open source software die perfect compatibel is met de andere cartografische tools (databank, oude kaarten, interactieve kaarten, enz.). Zo konden de kosten aanzienlijk worden teruggeschroefd en is het hele cartografiegebeuren nu ook toegankelijk voor leken. We gingen van 18 cartografie-experts (18 licenties van commerciële kaartsoftware) naar 120 (waarvan 20 deskundigen en 100 cartografen in opleiding).

Heel wat punten van de strategie hebben geleid tot concrete verwezenlijkingen, zoals:

- de integratie van cartografische bepalingen in de overheidsopdrachten, om zo cartografische data en instrumenten te verwerken. Op die manier kunnen de verschillende geografische gegevens voor alle domeinen (lucht, water, bodem, enz.) gebundeld worden in één enkele geïntegreerde kaarttool;
- de uitwerking van een template om kaarten op te maken die beantwoorden aan de huisstijl van Leefmilieu Brussel en zijn imago versterken;
- de toevoeging aan de centrale databank van CAD-data (technische tekeningen van landmeters/architecten) met betrekking tot water en groene ruimten, om ze zo beter toegankelijk te maken;
- de opmaak van technische specificaties voor de gunning van de opdracht om tot een nieuwe ruimtelijke infrastructuur te komen met als doel de interactieve kaarten te moderniseren, de tools te verbeteren en de toegang tot de cartografische data te vergemakkelijken;
- de opleiding van medewerkers die geen kennis hebben van cartografie, zodat zij de bestaande tools en data beter leren kennen en gebruiken (gebruik van de centrale databank).

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 163.000 €
- Personeel: 2 VTE (bij IT) + 1,5 (voor de 11 andere leden van de Carto-groep): 3,5 VTE

RESULTATEN

De gemeenschappelijke cartografische databank wordt steeds meer gebruikt: ze bevat momenteel 2.500 bestanden (dat is 30% meer in 2016), goed voor ongeveer 300 miljoen gegevens.

Na vijf jaar van opkuis en herstructurering van de data en van interne opleidingen, wordt de databank nu stilaan benut zoals het hoort. Zo worden al haar voordelen nu duidelijk (meer opslagruimte, integratie en beveiliging van gegevens, automatisering van verschillende taken, kwaliteitscontrole...). Alle gegevens kunnen nu worden toegevoegd aan en geïntegreerd in één kaartachtergrond, die de gezamenlijke grafische huisstijl van Leefmilieu Brussel volgt.

Door gezamenlijke technische bepalingen op te nemen in de bestekken voor de aankoop van cartografiertools, wordt het eenvoudiger om gegevens toe te voegen aan de centrale databank. Dat zorgt voor een aanzienlijke tijds- en efficiëntiewinst.

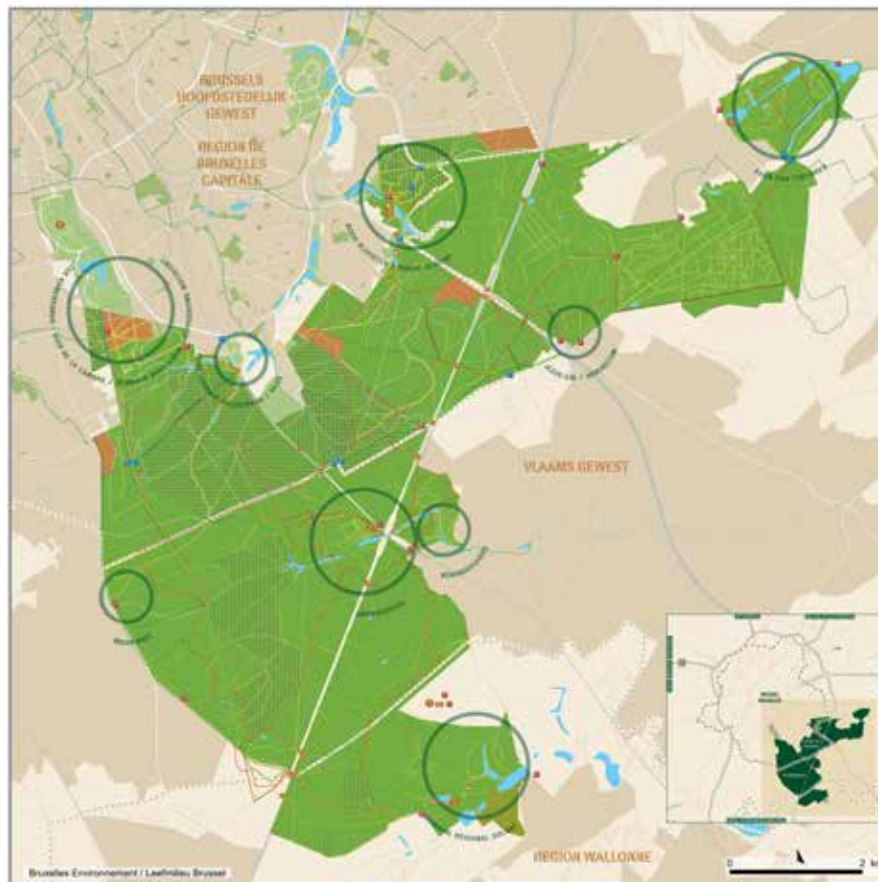
Omdat de gegevens duidelijk van betere kwaliteit zijn, konden tekenbestanden van architecten/landmeters omgezet worden in een GIS (een cartografisch bestandstype) en konden de (nu toegankelijke) gegevens geïntegreerd worden in beheerplannen. Er werden ook testen gedaan om bepaalde taken te automatiseren (automatisch invullen van informatiefiches over een welbepaalde locatie). Die gegevens kunnen nu gemakkelijker en sneller opgevraagd worden door zowel de mensen binnen Leefmilieu Brussel als door onze partners. De goede samenwerking tussen de verschillende diensten heeft er ook voor gezorgd dat Leefmilieu Brussel in overeenstemming is met de verplichtingen uit de Inspire- en de PSI-richtlijn.

VOORUITZICHTEN

De leden van de 'Carto'-groep zullen deelnemen aan evenementen rond cartografie in het Brussels Gewest, om daar de inspanningen op dit vlak binnen Leefmilieu Brussel voor te stellen en het geleverde werk ook zichtbaarder te maken. Het gaat erom aan het grote publiek en aan de andere overheden de participatieve aanpak van dit interne proces uit de doeken te doen en toe te lichten welke instrumenten en gegevens we ter beschikking stellen.

Forêt de Soignes

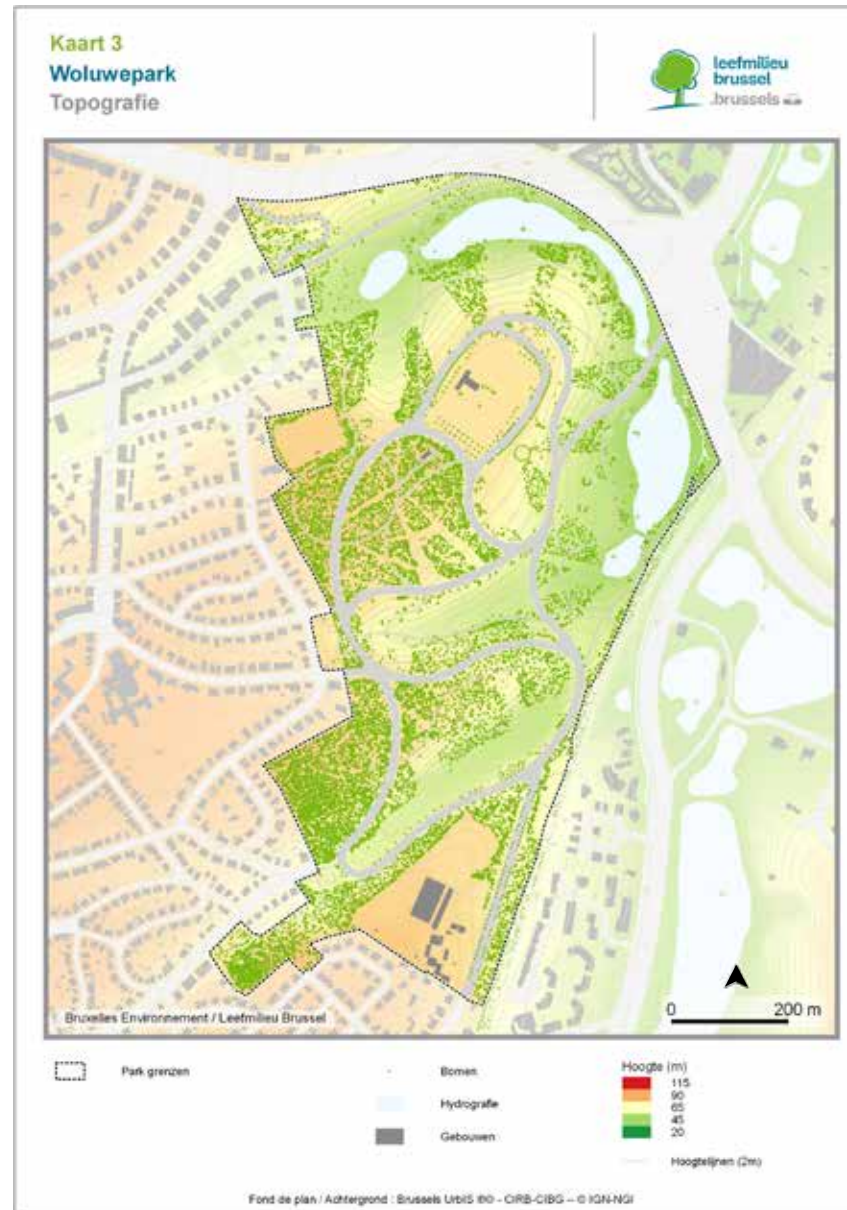
Zoniënwoud

<ul style="list-style-type: none"> ■ forêt de Soignes - Zoniënwoud ■ parc ouvert au public - openbare groene ruimten ■ réserve naturelle - natuurreservaat <p>Type de chemin - Type weg</p> <ul style="list-style-type: none"> — forestier - bos — pèlerin - voetganger — cyclable - fiets — VTT - MTB — équestre - ruiters 	<ul style="list-style-type: none"> passage - doorgang horeca abbaye - abdij château - kasteel musée - museum parking parking accessible aux personnes à mobilité réduite - parking toegankelijk voor personen met beperkte mobiliteit point d'accès (principal/secondaire) instapplaats (primaire/secondaire) zone de jeu - speelzone 	<ul style="list-style-type: none"> zone de protection - beschermingszone réserve forestière - boereservaat étang/sous (d'eau) - vijen/waterloop zone urbaine - bebouwde kern limite communale - gemeentegrens limite régionale - gewestgrens chemin de fer - spoorweg autoroute - snelweg réseau routier principal hoofdwegennet
---	---	--

De cartografietechnologie evolueert razend-snel. Leefmilieu Brussel heeft dan ook het plan opgevat om een cartografisch platform op te zetten (Spatial Data Infrastructure). Bedoeling is de interactieve kaarten te vernieuwen om ze mooier, duidelijker, intuïtiever en beter toegankelijk te maken op mobiele apparaten, met nieuwe functies (gegevens boven op elkaar leggen, kleurwissels...). Via dat platform kunnen ook andere instrumenten gebundeld worden die informeren over de oorsprong en de aard van de geproduceerde gegevens. Die informatie stelt alle gebruikers, zowel intern als extern, in staat om de gegevens te hergebruiken, in overeenstemming met de Europese vereisten. Zo kan de centrale databank beter worden geïntegreerd en benut.

Deze databank, die onlangs werd aangevuld met gegevens van de architecten en landschapsarchitecten bij Leefmilieu Brussel, moet het in het bijzonder voor hen mogelijk maken om nog meer gebruik te maken van cartografiesystemen en zo hun taak doeltrefender uit te voeren.

RENOVATIE VAN DE GEBOUWEN EN SITES ONDER TOEZICHT VAN LEEFMILIEU BRUSSEL: BOUW VAN EEN MINI-ZUIVERINGSINSTALLATIE IN HET DUDENPARK

BESCHRIJVING VAN DE UITDAGING EN DOELEN

Soms wordt aan Leefmilieu Brussel gevraagd om een bepaald park of een bepaalde site in beheer te nemen. Heel vaak zijn er in die parken aanleg-, renovatie- en/of veiligheidswerken nodig om ze in overeenstemming te brengen met de geldende wetgeving. Dat vereist de nodige investeringen, niet enkel voor de aanleg van het park, maar ook om de gebouwen op de site te restaureren.

Het onroerend erfgoed van Leefmilieu Brussel telt 148 gebouwen, goed voor een totale vloeroppervlakte van 25.175 m². Het in regel stellen van die 'geërfde' gebouwen krijgt voorrang, waarbij zo veel mogelijk gebruik wordt gemaakt van de meest milieuvriendelijke technieken.

Op die manier kunnen we overigens bepaalde technieken in de praktijk testen en onze ervaringen delen met de collega's. De lessen die we daaruit trekken, zijn niet enkel nuttig voor Leefmilieu Brussel zelf, maar ook voor de

Brusselse bedrijven en bevolking, die we zo goed mogelijk trachten te informeren.

Investeringen in het onroerend erfgoed kunnen van grote omvang zijn, denken we aan het passiefgebouw waar onze maatschappelijke zetel is ondergebracht, maar ook van iets geringere omvang, zoals de oude paardenstallen in het Dudenpark.

// WETTELIJKE OF GELIJKGESTELDE GEGEVENS

- Het koninklijk besluit van 3 augustus 1976 houdende het algemeen reglement voor het lozen van afvalwater in de gewone oppervlaktewateren, in de openbare riolen en in de kunstmatige afvoerwegen voor regenwater.
- Het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 23 maart 1994 betreffende de behandeling van het stedelijk afvalwater.

STAND VAN ZAKEN VÓÓR 2016 EN INGEZETTE MIDDELEN

De lozing van afvalwater valt onder de Europese Richtlijn 91/271/EEG van de Raad, die de regels vaststelt voor de behandeling van stedelijk afvalwater, en onder de gewestelijke regelgeving die de richtlijn omzet.

Wat de oude paardenstallen in het Dudenpark betreft, hadden we vastgesteld dat al het af-

valwater in een septische put liep. Het teveel liep over in een valleetje in het park, wat uiteraard onaanvaardbaar is vanuit ecologisch standpunt. Deze situatie, die nog dateerde uit de tijd dat de stallen werden gebouwd, voldeed niet meer aan de geldende normen. Bovendien was de hele infrastructuur verouderd en dringend aan vervanging toe.

Een voorafgaande studie had aangetoond dat behandeling ter plaatse met een mini-zuiveringsinstallatie de voorkeur moest krijgen op lozing in de riolering en het collectief zuiveringsnet. Normaal gezien is aansluiting op het rioolnet verplicht, behalve als het gebouw er te ver van afligt of als de afvoer uitkomt onder de riolering, wat hier het geval was. Er werd dan ook een afwijking aangevraagd bij de gemeente, zodat er geïnvesteerd kon worden in een eigen zuiveringsinstallatie. Die installatie omvat een zuiveringssysteem en een afvoerinrichting.

Heel vaak is de septische put daar het klassieke model van. Het principe is heel eenvoudig: het afvalwater blijft een paar dagen staan in een waterdichte tank, waar al het organisch materiaal vloeibaar wordt en deels verteert onder invloed van bacteriën. Dit systeem heeft echter een beperkt zuiveringsrendement, en een groot deel van de vuilvracht komt zo gewoon in de ontvangende omgeving terecht. Septische

putten doen eigenlijk ook niet meer dan louter het afvalwater voorbehandelen.

Mini-zuiveringsstations halen een hoger rendement, door een aerobe biologische eenheid te koppelen aan de verterings- of bezinkingseenheid. Uiteraard moet ook worden vermeden dat er regenwater belandt in die zuiveringssystemen, en moeten ze geregeld geruimd worden.

Het ministration in het Dudenpark maakt gebruik van het principe met ondergedompeld en belucht vast bed. Dat is een discreet, compact en geurloos systeem dat gemakkelijk is in montage, gebruik en onderhoud. Om de werken uit te voeren werd eerst een onderzoek gedaan naar de doorlaatbaarheid van de bodem, om na te gaan op welke diepte het insijpelingsstelsel moest komen. Er werden ook een stedenbouwkundige en een milieuvergunning aangevraagd en verkregen.

// BUDGET EN PERSONEEL

- Budget: 101.300 € (vastgelegd in 2016), waarvan 30.000 € voor de aanpassing van de afwatering en de plaatsing van een septische put, een zuiveringsstation en een insijpelingsstelsel
- Personeel: 10 mandagen

RESULTATEN

Het mini-zuiveringsstation is inmiddels in gebruik genomen. Er zal een onderhoudscontract worden gesloten voor de installatie. Tijdens de werken werden de afwatering van het gebouw en de kasseibedekking voor het gebouw volledig gerestaureerd. Er werd ook een regenwateropvangtank geïnstalleerd, uitgerust met een pomp. Het water van die tank wordt gebruikt voor de tuiniersactiviteiten in het park, zoals het sproeien van de planten.

VOORUITZICHTEN

Leefmilieu Brussel krijgt in de nabije toekomst nieuwe parken in beheer. Ook de staat van de gebouwen in die parken zal grondig onderzocht worden. De vereiste investeringen zullen worden gedaan, naargelang de noodzaak en om onze voorbeeldfunctie te blijven vervullen.

Construis
ton logement durable

4

Bouw een duur
woning

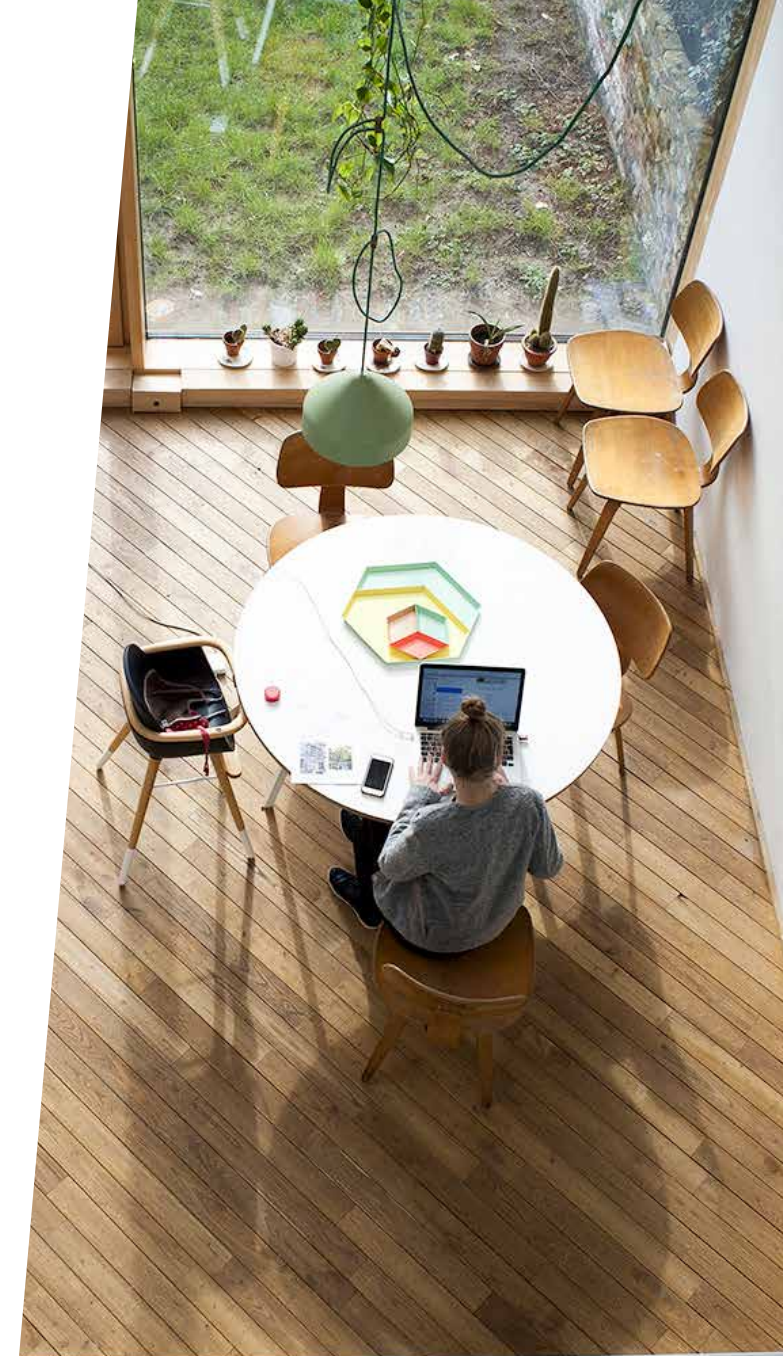
FESTIVAL
DE DUUR
WONING

www.duurwoning.nl

DE ALGEMENE OPDRACHTEN VAN LEEFMILIEU BRUSSEL

Leefmilieu Brussel heeft veel opdrachten en die hebben betrekking op verschillende thema's en talrijke beroepen. Ze zijn opgesplitst in strategische doelstellingen die op hun beurt opgedeeld zijn in operationele doelstellingen en activiteiten of projecten. Voor dit verslag beperken we ons tot een korte voorstelling van alle opdrachten die georganiseerd zijn rond zeven werkpijlers. De eerste werkpijler betreft de bescherming van het leefmilieu ten dienste van de levenskwaliteit, de sociale cohesie, de economie en de werkgelegenheid. De tweede pijler heeft betrekking op de planning, anders gezegd het uitstippelen van strategische en thematische plannen voor uiteenlopende materies. De derde betreft de ontwikkeling, de instandhouding en het beheer van de groene ruimten en de biodiversiteit. Vervolgens is er het duurzaam beheer van energie en gebouwen, met in het bijzonder de EPB en de energiepremies. Het informeren en sensibiliseren van verschillende doelgroepen is eveneens een elementaire werkpijler voor Leefmilieu Brussel, net als onderzoek en gegevensanalyse, vooral rond luchtkwaliteit. Tot slot groepeerde de interne administratie alle ondersteunende activiteiten die essentieel zijn voor de goede werking van de organisatie.

BESCHERMING VAN HET LEEFMILIEU TEN DIENSTE VAN LEVENSKWALITEIT, SOCIALE COHESIE, ECONOMIE EN WERKGELEGENHEID

DE ECONOMISCHE OVERGANG VAN DE BOUWSECTOR STIMULEREN

Verantwoordelijke afdeling: Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen

Via het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE), stimuleert Leefmilieu Brussel bedrijven uit de bouwsector om over te schakelen op duurzamere bouwmethodes om te voldoen aan de toenemende vraag die wordt aangestuwd door het milieu- en energiebeleid. Die transitie creëert ook extra jobs voor de Brusselaars.

Leefmilieu Brussel wil ook de gewestelijke steunmaatregelen voor economische ontwikkeling en werkgelegenheid beter afstemmen op het milieu- en onderzoeksbeleid. Daartoe organiseert Leefmilieu Brussel de overdracht van kennis over het ontwerp en de renovatie van duurzame gebouwen naar architecten en beleidsmakers. Tot slot ondersteunt het de sectoren ook in de implementering van bouwgerelateerde energie- en milieuregelgeving (architecten, ingenieurs, verwarmingsinstallateurs), door ze vervolmakingsopleidingen aan te bieden.

PREVENTIE VAN EN STRIJD TEGEN VERVUILING EN HINDER

Verantwoordelijke afdeling: Vergunningen, water en strijd tegen overlast

De milieuvergunningen zijn een handig middel om de activiteiten van bedrijven te omkaderen en de hinder die ze veroorzaken te beperken, zodat huisvesting, economische activiteiten en recreatie binnen het Gewest evenwichtig naast elkaar kunnen bestaan. Leefmilieu Brussel is bevoegd voor de toekenning van milieuvergunningen in verschillende domeinen, voor

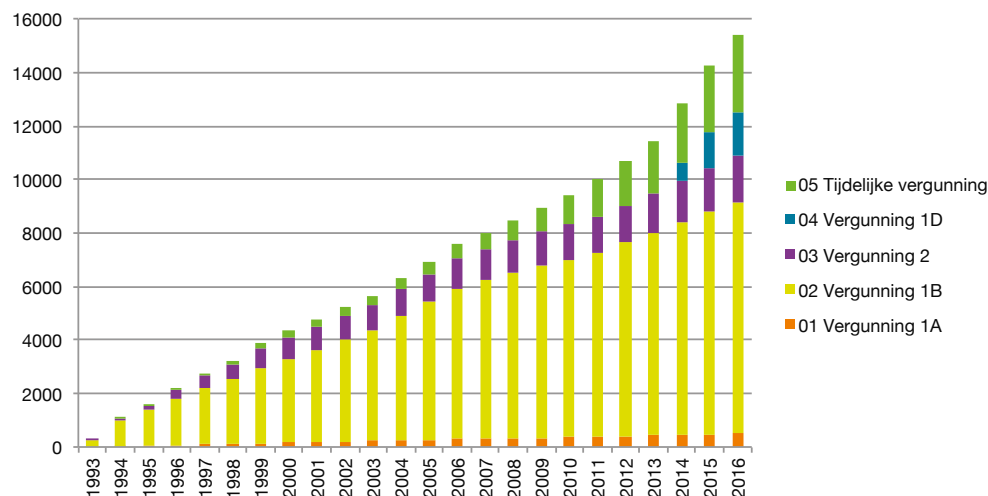
installaties van uiteenlopende klassen of voor tijdelijke grote installaties, denken we aan werken voor asbestverwijdering. Naast die vergunningen verstrekt Leefmilieu Brussel ook allereerste toelatingen.

Leefmilieu Brussel zorgt ook voor de uitvoering van de energieaudits die vereist zijn voor grootverbruikers van energie, de uitvoering van de reglementering voor de bescherming tegen de effecten van elektromagnetische straling, enz.

Leefmilieu Brussel draagt overigens bij tot een gecoördineerd beheer van het overheidsop treden inzake de preventie van en de strijd tegen verontreiniging en overlast, en vervult tegelijk een rol als expert binnen die domeinen.

Om de impact te verminderen van de steeds complexere regelgeving en de almaar strengere normen, hanteert Leefmilieu Brussel een beleid van administratieve vereenvoudiging, via de opmaak van sectorgebonden voorwaarden voor de meest gangbare installaties. Die zijn vastgelegd in regeringsbesluiten die Leefmilieu Brussel voorbereidt in overleg met de sectoren, het kabinet van de Minister en de andere betrokken actoren. Bovendien publiceert Leefmilieu Brussel ook een reeks gidsen, die het ter beschikking stelt van de uitba-

EVOLUTIE VAN HET AANTAL MILIEUVERGUNNINGEN PER JAAR

Leefmilieu Brussel verzekert ook de realisatie van de vereiste energieaudits voor grootverbruikers, de uitvoering van de wetgeving met betrekking tot de bescherming tegen de impact van elektromagnetische straling, enz.
Bron: Leefmilieu Brussel

ters van die installaties, om te verzekeren dat zij de verplichtingen uit hun vergunning goed begrijpen en naleven.

DE TRANSITIE NAAR EEN DUURZAMERE ECONOMIE AANMOEDIGEN, VOLGENS DE KRINGLOOPLOGICA

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

Leefmilieu Brussel ontwikkelt verschillende actiedomeinen, zowel op het niveau van het aanbod van ondernemingen als van de vraag van burgers en overheidsinstanties met betrekking tot de kringloopeconomie: de verandering van

consumptie-/gedragwijzen, het beheer van grond- en afvalstoffen, de creatie van werkgelegenheid voor de Brusselaars in sectoren die verband houden met het leefmilieu en de transitie van de economie. In deze laatste categorie vermelden we de acties ter ondersteuning van milieumanagement in de onderneming, de coördinatie van het GPCE (Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie) en het Good Food-programma, evenals andere acties die tot doel hebben een multisectoriële participatieve dynamiek te promoten.

BEHEER VAN AFVAL EN GRONDSTOFFEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST VOLGENS DE KRINGLOOPLOGICA

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

Leefmilieu Brussel voert de verplichtingen uit van het Plan voor de preventie en het beheer van afvalstoffen, door plannen uit te werken voor jobcreatie voor de Brusselaars in de afval- en grondstoffensector. Samen met het BISA, het Agentschap Net Brussel en andere dataverstrekkingen (Go4Circle, Ressources, Co-berec) draagt het bij tot de werkzaamheden van het observatorium voor hulpbronnen en afvalstoffen dat werd opgericht in het kader van het GPCE. Leefmilieu Brussel draagt ook bij tot de aanpassing van de Brusselse wetgeving binnen dit domein en werkt rond het thema op intergewestelijk en Europees niveau.

DE DYNAMIEK VAN LOKALE DUURZAME ONTWIKKELING EN VERBETERING VAN DE LEEFOMGEVING ONDERSTEUNEN

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

Het wijkniveau is heel belangrijk om de levenskwaliteit van de Brusselaars te verbeteren. Via deze schakel kan een duurzamere stad worden opgebouwd, waar de uitdagingen op het vlak van milieu, samenleving, economie en

bestuur nauw samenhangen.

Om de opkomst van duurzame wijken te ondersteunen, sensibiliseert, vormt en stimuleert Leefmilieu Brussel de actoren uit de sector, door specifieke tools en incentives te voorzien; het ondersteunt en begeleidt bewonersgroepen die ijveren om hun wijk te verbeteren of die collectieve initiatieven opzetten ten gunste van een duurzamer stadsleven. De 'projectoproepen' vormen een van de belangrijkste middelen voor ondersteuning en versterking. In 2016 werden met de projectoproep 'Geef

je wijk een nieuwe adem' alle projectoproepen gebundeld bestemd om projecten van burgercollectieven een duwtje in de rug te geven (moestuinen, compostsites, voeding, afval, participatieve duurzame wijken).

Bovendien moedigt Leefmilieu Brussel ook de Brusselse gemeenten en OCMW's aan om actie te ondernemen om duurzame ontwikkeling te integreren in hun aanpak aan de hand van de projectoproepen, enerzijds met de Agenda IRIS 21-oproepen voor zij die nog geen agenda hebben, en anderzijds via themagebonden oproepen (voeding en afval in 2016).

CONSUMPTIEGEWOONTEN EN -PATRONEN MET EEN LAGE MILIEU-IMPACT STIMULEREN

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

Leefmilieu Brussel promoot consumptie- en gedragspatronen met een lage milieu-impact bij de burgers. Hiervoor worden acties ontwikkeld in het kader van de uitvoering van het preventieplan van het Plan voor de preventie en het beheer van afvalstoffen (bv. tegengaan van papierverspilling, aanmoedigen om minder verpakkingen te gebruiken, stimuleren om te composteren...). Bovendien heeft duurzame voeding zich de voorbije jaren, in de lijn van het Europees beleid en geteeld op de aanzien-

lijke impact en de opportuniteiten die ze biedt voor de Brusselse economische activiteit en werkgelegenheid, geleidelijk geprofileerd als een prioritaire doelstelling. Dat leidde zelfs tot een eigen themaprogramma: Good Food.

PREVENTIE EN BEHEER VAN VERONTREINIGDE BODEMS OM TE BOUWEN AAN EEN DUURZAME STAD

Verantwoordelijke afdeling: Inspectie en verontreinigde bodems

Leefmilieu Brussel is belast met de uitvoering van de wetgeving betreffende verontreinigde bodems. Concreet stelt het de inventaris van de bodemtoestand op en houdt het deze up-to-date, informeert het de betrokken partijen over hun verplichtingen inzake bodembeheer (via het bodemattest dat de bodemtoestand van de percelen in het Gewest weergeeft en de kaart van de bodemtoestand), controleert het verontreinigende installaties en geeft het technische adviezen over de uitgevoerde studies en werkzaamheden. Leefmilieu Brussel streeft er ook naar braakliggende en verontreinigde percelen opnieuw op te nemen in het economisch circuit door toekenning van premies en subsidies voor weesverontreiniging en door de invoering en het beheer van fondsen voor de behandeling van verontreiniging veroorzaakt door de meest verontreinigende

sectoren... Deze maatregelen maken het mogelijk de volksgezondheid te beschermen, de levenskwaliteit en de leefomgeving van de Brusselaars te verbeteren en verontreinigde gronden te saneren met het oog op de herbestemming ervan voor nieuwe economische, residentiële en recreatieve activiteiten en activiteiten van algemeen belang.

De tevredenheidsenquêtes in 2014 en 2015 bij de verschillende partners hebben aangetoond dat de huidige financiële steun slechts een deel van de kosten dekt, en dat sommige onschuldige eigenaars en exploitanten het lastig heb-

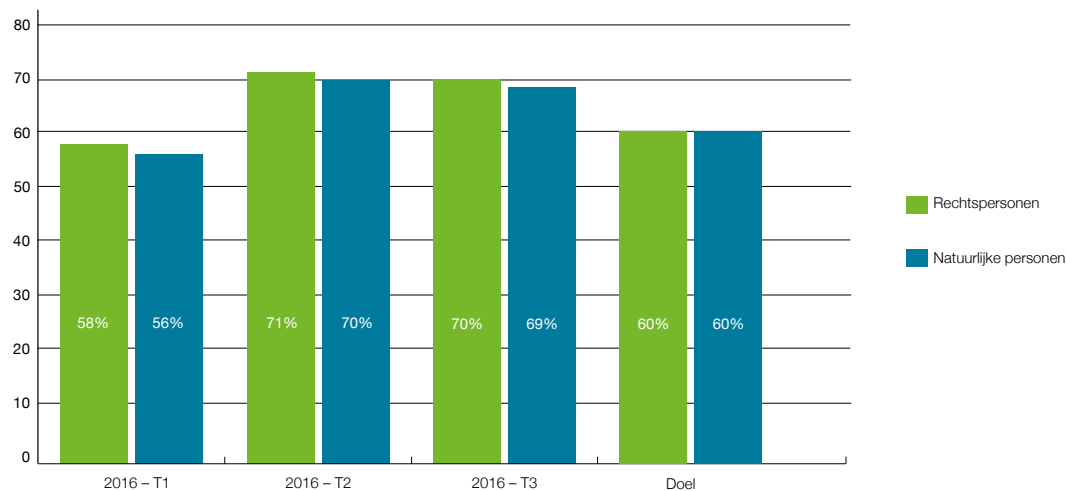
ben om hun facturen te betalen. Daarom werd beslist om wijzigingen aan te brengen aan het huidige besluit voor de toekenning van premies, om zo de financiële hulp te verbeteren voor zowel onderzoek als voor werken.

In 2016 heeft Leefmilieu Brussel 516 premies toegekend, goed voor een totale som van 1.491.583 € (op een budget van 1.500.000 €, hetzij een uitvoeringsgraad van 99,44%), en het percentage toegekende premies ten opzichte van het aantal in aanmerking komende premies ging van 57% in het eerste tertiaal naar 70% in het 3de tertiaal (zie grafiek).

VERDELING VAN HET PREMIEBUDGET PER TERTIAAL IN 2016

EVOLUTIE VAN HET AANTAL TOEGEKENDE PREMIES T.O.V. HET AANTAL
IN AANMERKING KOMENDE PREMIES IN 2016

Bron: Leefmilieu Brussel

Legende: In de loop van de 3 tertalen van 2016 is het percentage toegekende premies ten opzichte van het aantal in aanmerking komende premies onafgebroken toegenomen, van 57% in het 1ste tertaal naar 70% in het 3de tertaal.

INSPECTIES UITVOEREN OM DE NALEIVING VAN DE WETGEVING TE BEVORDEREN

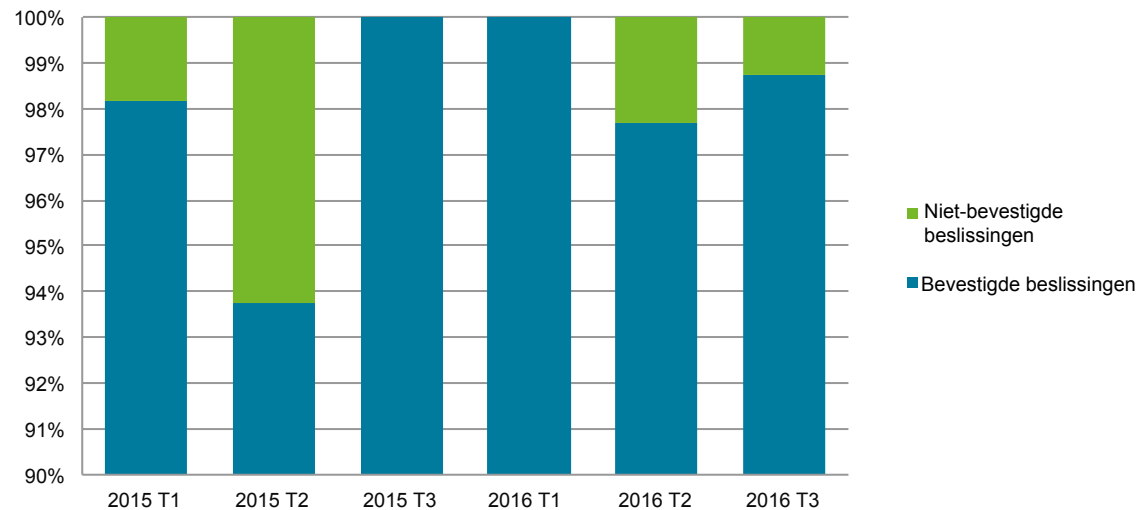
Verantwoordelijke afdeling: Inspectie en verontreinigde bodems

De afdeling Inspectie en verontreinigde bodems van Leefmilieu Brussel ziet erop toe dat de milieuwetgeving wordt nageleefd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door preventieve controles te plannen in alle activiteitendomeinen die een impact hebben op het leefmilieu (afvalstoffen, asbest, laboratoria die ggo's gebruiken, verwarmingsinstallaties, elektromagnetische stralingen, geluidshinder, enz.). Deze preventieve controles zijn opgenomen in een inspectieprogramma, goedgekeurd door de Regering. Naast deze preventieve maatregelen behandelt de afdeling ook inbreuken, overlast, vervuiling of gevaren voor de volksgezondheid die gemeld worden door burgers. Ze probeert die te verhelpen, in te dijken of te beperken op grond van de bestaande wettelijke bepalingen, steeds met de voorkeur voor dialoog.

Bij een herhaalde inbreuk of een risico op milieuschade kan Leefmilieu Brussel eveneens de verantwoordelijke verplichten om de nodige maatregelen te treffen om elk gevaar voor de volksgezondheid en voor het leefmilieu te verhelpen. Dialoog en bewustmaking krijgen

EVOLUTIE VAN HET PERCENTAGE BEVESTIGDE BESLISSINGEN VOOR ALTERNATIEVE ADMINISTRATIEVE GELDBOETES (≥ 90%)

altijd voorrang op bestraffing. Niettemin, als dat mislukt, of indien de vastgestelde overtredingen een gevaar voor het leefmilieu en voor de menselijke gezondheid kunnen inhouden, wordt echter een proces-verbaal opgesteld, en worden maatregelen getroffen om dit on-aangepast en misdadig gedrag te bestraffen en te doen ophouden, alvorens er vervolgens een alternatieve administratieve boete kan worden opgelegd.

Om overtreders volledig te sensibiliseren over de milieuwetgeving, moet er bijzondere aandacht

uitgaan naar de kwaliteit van de alternatieve administratieve geldboetes die onze afdeling oplegt. Daartoe werd een indicator ingevoerd die, per tertaal, het percentage bevestigde AAG-beslissingen meet. We streven ernaar dat minstens 90% van onze beslissingen wordt goedgekeurd. De bovenstaande grafiek, die begint op 90%, geeft aan dat die doelstelling ruimschoots gehaald werd de voorbije twee jaar en dat we in twee tertalen zelfs uitkwamen op 100% goedgekeurde beslissingen.

EEN BELEID ONTWIKKELEN TER BESCHERMING EN BEVORDERING VAN HET DIERENWELZIJN, AANGEPAST AAN DE STEDELIJKE CONTEXT

Verantwoordelijke afdeling: Inspectie en verontreinigde bodems

Door de zesde staatshervorming is het thema 'dierenwelzijn' een gewestelijke bevoegdheid geworden en werd Leefmilieu Brussel aangewezen als bevoegde administratie. Leefmilieu Brussel heeft de aspecten van dit nieuwe thema opgenomen in zijn werking en stippelt een

beleid uit voor de bescherming en bevordering van het dierenwelzijn, aangepast aan een stedelijke context. Het staat in voor zowel de normen en het beheer- en uitvoeringsbeleid rond dierenwelzijn, als de controle op de naleving van de reglementeringen en de bestrafing van overtredingen in dit domein.

STRATEGISCHE EN THEMATISCHE PLANNEN

ONTWIKKELING VAN DE GEÏNTEGREERDE STRATEGIE VOOR LUCHT-KLIMAAT-ENERGIE EN DUURZAAM BOUWEN

Verantwoordelijke afdeling: Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ontwikkelt een gecoördineerde strategie om het Europese en internationale beleid inzake lucht, klimaat en energie uit te voeren. Bij die gecoördineerde strategie hoort een actieprogramma dat is toegespitst op de voornaamste vervuilers. In het geval van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn dat de bouw- en de transportsector. Het geïntegreerde Lucht-Klimaat-Energieplan, dat het kader vormt voor die strategie, werd in juni 2016 goedgekeurd door de Regering. Het plan omvat de verbintenissen die het Gewest is aangegaan in het kader van het Europese Energie-Klimaatplan 2020 en past in een langetermijnstrategie (2050).

Leefmilieu Brussel coördineert de uitwerking en de uitvoering van deze strategieën. Het staat ook in voor de uitvoering van het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE), dat werd goedgekeurd in 2013 en het regelgevend kader bepaalt voor het Gewest, en vertegenwoordigt het Gewest in de supraregionale coördinatie instanties, zoals ENOVER, het CCIM en de NKC.

DE STRATEGIE 'DUURZAME VOEDING EN STADSLANDBOUW' ONTWIKKELEN

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, circulaire economie en duurzame stad

Voedingsmiddelen zijn goed voor een kwart van de milieu-impact van een Brussels gezin. Op Belgisch niveau wordt 31% van de broeikasgasuitstoot veroorzaakt door de voedingsketen. De toegang tot kwaliteitsvolle voeding is meer dan ooit een uitdaging op een moment dat 32.000 mensen afhankelijk zijn van voedselhulp en een derde van de Brusselaars het moet stellen met een inkomen onder de armoedegrens.

Om die sociale, gezondheidsgerelateerde, ecologische en economische realiteit om te keren, keurde het Gewest eind 2015 de strategie 'Good Food - Naar een duurzaam voedingssysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest' goed. De strategie omvat een hele

rist maatregelen, van riek tot vork, met duidelijke doelstellingen tegen 2020.

Leefmilieu Brussel staat in voor de algemene coördinatie van de strategie en voor het grootste deel van de uitvoering ervan (eigen teelt, aanbod, vraag, voedingscultuur, voedselverspilling, innovatie, bestuur). In 2016, het 'Good Food'-jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, werden er allerhande projecten en studies opgezet, waren er tal van communicatie-initiatieven om het concept en de Good Food-spelers bekend te maken bij het grote publiek, en konden zeer veel projecten op het terrein rekenen op ondersteuning (38 projecten van verenigingen, 15 projecten van burgercollectieven, 6 commerciële projecten, 18 projecten van gemeenten en OCMW's, 71 schoolmoestuinen, 50 klasprojecten en 15 schoolprojecten).

ONTWIKKELING VAN EEN INSPECTIESTRATEGIE IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Verantwoordelijke afdeling: Inspectie en verontreinigde bodems

Wat controle en toezicht betreft, is Leefmilieu Brussel belast met de ontwikkeling en de toepassing van het plan voor preventieve inspecties. Dit plan vormt een instrument voor de toepassing van – zowel de Europese als de gewestelijke – milieuwetgeving, en beschrijft de manier waarop Leefmilieu Brussel inspec-

ties aanpakt. Het doel is dus om zowel de inspectiestrategie op middellange termijn te verklaren, en tegelijk een overzicht te geven van de logica en de structuur van de maatregelen die nodig zijn om deze strategie uit te voeren. Het inspectieplan biedt ook het referentiekader voor de opstelling van het jaarlijks inspectieprogramma, een operationele tool die afhangt van de prioriteiten van het plan van preventieve inspecties. Dit geeft de specifieke inspectieactiviteiten vaste vorm en vergemakkelijkt de follow-up van de uitvoering ervan. Het plan werd begin 2016 goedgekeurd door

de regering. Een jaar na die goedkeuring merken we dat de beloftes gemaakt in het plan wel degelijk werden nagekomen. In onderstaande grafiek zien we dat de globale realisatiegraad op 108% uitkomt.

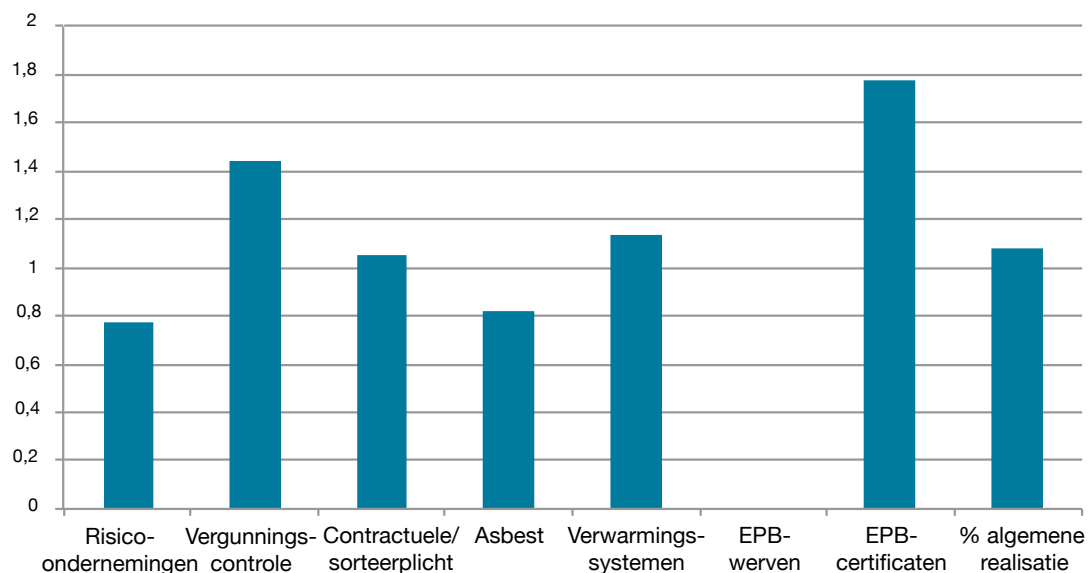
DE IMPACT VAN GELUID EN TRILLINGEN IN DE STAD OP DE LEVENSKWALITEIT VAN DE BURGERS VERMINDEREN

Verantwoordelijke afdeling: Vergunningen, water en strijd tegen overlast

Leefmilieu Brussel is verantwoordelijk voor het

opstellen en uitvoeren van het plan voor de preventie en bestrijding van geluidshinder en trillingen in een stedelijke omgeving. Dat plan, goedgekeurd in 2009, wil de geluidscontext in het Gewest beheersen, om zo voor iedereen een goede levenskwaliteit te waarborgen. Leefmilieu Brussel beheert ook de gegevens over geluidshinder, voert acties tegen geluidshinder en trillingen, en beheert de klachten. Wat betreft de bijzondere problematiek van de vliegtuigen die over Brussel vliegen, helpt Leefmilieu Brussel de Brusselse Regering in haar zoektocht naar een duurzame en evenwichtige oplossing, door ze objectieve en concrete gegevens te verstrekken (zie grafiek op de volgende bladzijde).

REALISATIEGRAAD VAN HET INSPECTIEPLAN

ZORGEN VOOR EEN DUURZAAM BEHEER VAN HET WATER IN DE STAD

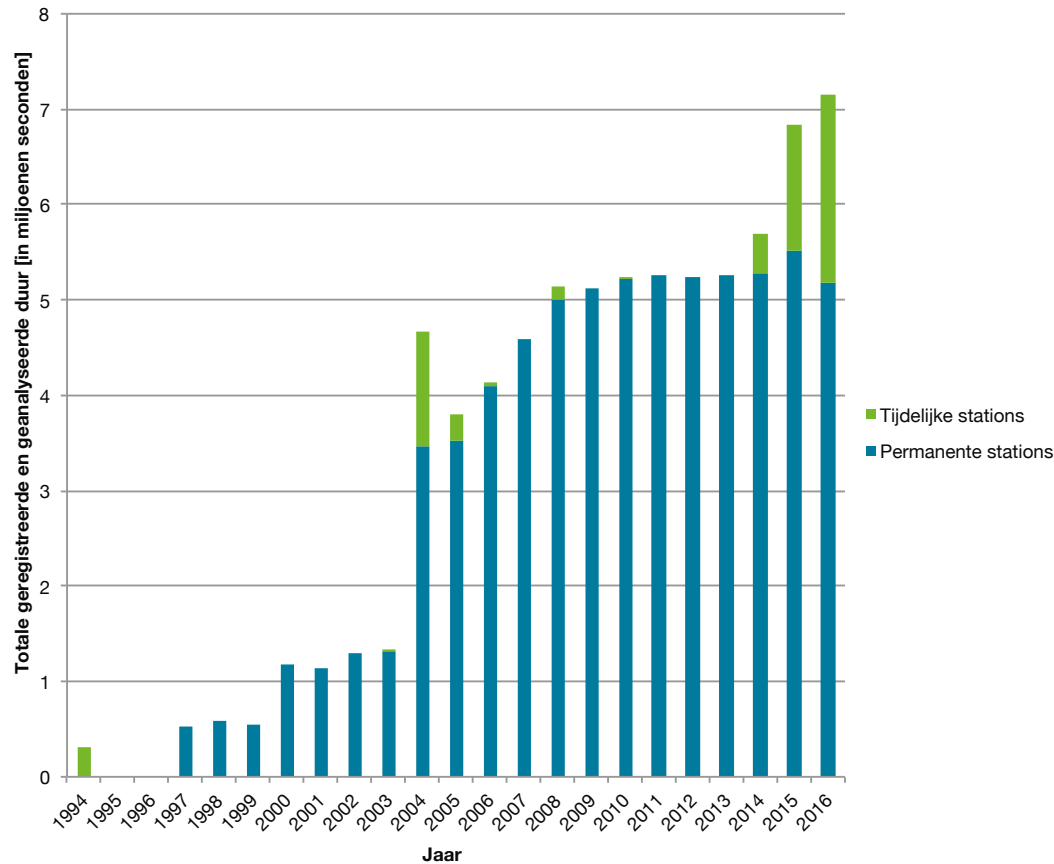
Verantwoordelijke afdeling: Vergunningen, water en strijd tegen overlast

Leefmilieu Brussel staat in voor de ontwikkeling van de toekomstvisie op het geïntegreerd en duurzaam beheer van water, en zorgt voor een gecoördineerd beheer van de acties op het Brusselse grondgebied. Zo is Leefmilieu Brussel dus niet enkel verantwoordelijk voor de uitvoering van het Waterbeheerplan dat de Regering in 2012 goedkeurde, maar ook voor het Regenplan en de kaderordonnantie Water. Deze verschillende documenten beogen het

behoud van een goede kwantiteit en kwaliteit van de 5 grondwaterlichamen in het Gewest, de monitoring van een honderdtal drinkwaterwinningen en winningen van water voor industrieel gebruik, de monitoring van de wa-

terlopen, vijvers en vochtige gebieden, de ontwikkeling van het Blauwe netwerk, maar ook andere doelstellingen zoals de verbetering van het rioleringsnet om het overstromingsrisico te beperken.

DE EVOLUTIE VAN HET AANTAL GELUIDSMETINGEN DOOR HET MEETNET VAN LEEFMILIEU BRUSSEL SINDS 1994

VERMINDERING VAN DE LUCHT-VERONTREINIGING AFKOMSTIG VAN VERVOER STIMULEREN

Verantwoordelijke afdeling: Vergunningen, water en strijd tegen overlast

Leefmilieu Brussel pleit voor een milieuvriendelijker wagenpark, alsook een vermindering van de impact van verplaatsingen die verband houden met ondernemingen en activiteitenterreinen. Hiertoe zorgt het, samen met de betrokken actoren, voor de coördinatie en de uitvoering van verschillende actieplannen, waaronder het Gewestelijk Vervoerplan (IRIS2-plan), het Lucht-Klimaatplan en wetgevende bepalingen zoals het BWLKE dat een beleid voor parkeren buiten de openbare weg voorziet, de verplichting voor ondernemingen om bedrijfsvervoerplannen (BVP) op te stellen, het besluit over de voorbeeldrol van de overheid inzake vervoer, enz.

Daarnaast is het belast met gerichte dringende maatregelen zoals het pollutiepiekplan en verschillende stimulerings- en begeleidingsmaatregelen zoals de Ecoscore-tool.

DE NATUUR EN DE GROENE EN BLAUWE INFRASTRUCTUUR IN DE STAD ONTWIKKELEN

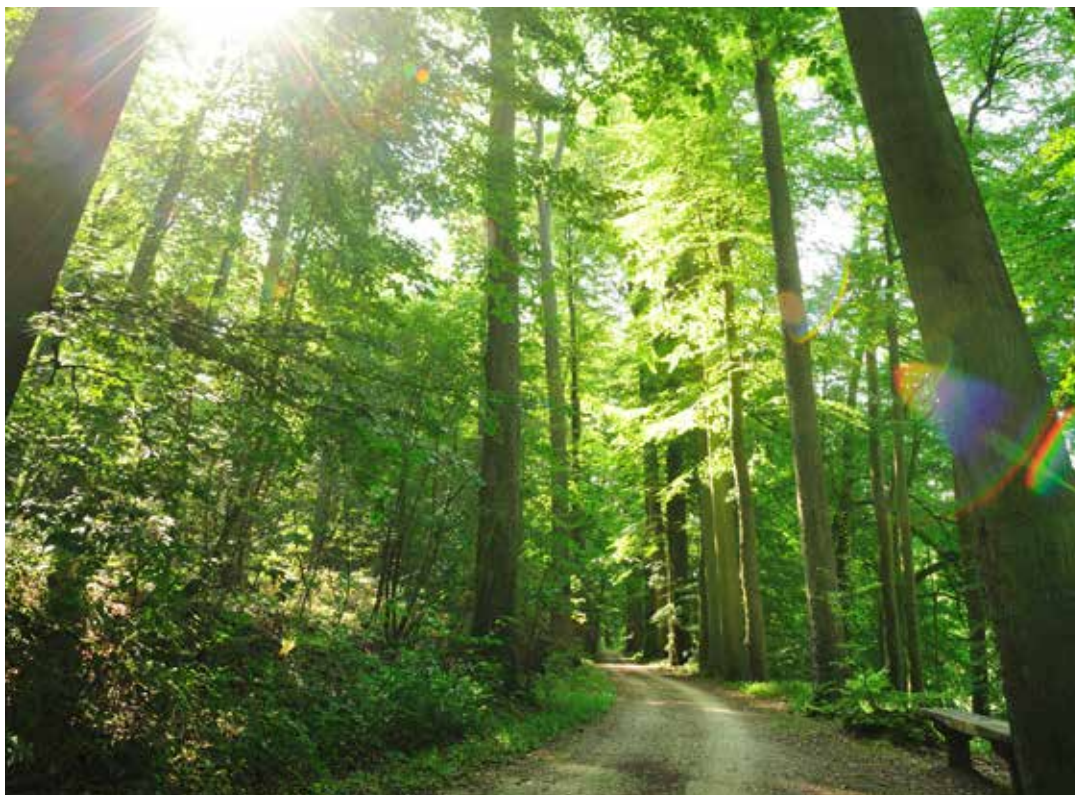
Verantwoordelijke afdeling:

Groene ruimten

Naar aanleiding van de ordonnantie Natuur uit 2012 werd er een ontwerpplan Natuur uitgewerkt. Dat ontwerp, opgemaakt in samenwerking met onder andere de gemeenten, de gewestelijke besturen en het verenigingsleven,

werd in de lente van 2016 goedgekeurd door de Regering.

Het plan bepaalt de plaats die de natuur en de groene en blauwe infrastructuur moeten krijgen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het wil de natuur toegankelijker maken voor de Brusselaars. Het focust op de verschillende acties die gemeenten en particulieren kunnen ondernemen om de ruimtes in te richten

en te onderhouden, niet enkel ten voordele van de natuur, maar ook ten gunste van de algemene levenskwaliteit in de stad. Het legt de nadruk op 'nature based solutions'.

HET GEBRUIK VAN GEWAS-BESCHERMINGSMIDDELEN BEPERKEN IN DE STAD

Verantwoordelijke afdeling:

Groene ruimten

Het Gewestelijk programma voor pesticidenreductie past in een gecoördineerd nationaal plan om de risico's van pesticidgebruik terug te dringen. Dat nationaal plan vloeit voort uit de implementering van de Europese richtlijn 2009/128/EG. Het Belgische plan is opgesplitst in een federaal plan en drie gewestelijke plannen. Het bevat maar liefst 184 maatregelen. Die hebben betrekking op: de certificering van de kennis van professionele gebruikers en verkopers (fytolicensie), de voorwaarden om de producten op de markt te brengen, informatie, bescherming van kwetsbare zones (oppervlakte- en grondwater, openbare ruimten, kwetsbare bevolkingsgroepen...), het stimuleren van alternatieve oplossingen. Binnen die context maakt Leefmilieu Brussel de ontwerpen van wetteksten op om een kader te scheppen voor het gebruik van pesticiden in het Brussels Gewest, en coördineert het hun implementering en de uitvoering van het Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie.

ONTWIKKELING, BEHOUD EN BEHEER VAN DE GROENE RUIMTEN EN DE BIODIVERSITEIT

ZORGEN VOOR EEN GEÏNTEGREERD EN DUURZAAM BEHEER VAN HET BOS- EN NATUURERFGOED

Verantwoordelijke afdeling: Bos- en natuurbeheer, Metingen van de milieukwaliteit

Leefmilieu Brussel staat in voor het technisch beheer en het regelmatig onderhoud van de natuurgebieden en -reservaten, de bossen en het Zoniënwoud, garandeert voor alle Brusselaars de toegang ertoe en een kwaliteitsvol onthaal, en gaat tegelijk het verlies van biodiversiteit tegen. De beheer- en inrichtingsstrategieën op langere termijn worden uitgevoerd met behulp van beheerplannen en de intergewestelijke Structuurvisie voor het Zoniënwoud. De nadruk ligt hierbij op de verbindingen van het ecologisch netwerk en een natuurbeheer dat de spontane ontwikkeling van vegetatie en de diversiteit van biotopen en landschappen bevordert. Dit beheer gebeurt in naleving van de reglementering die het gebruik van pesticiden op het hele grondgebied verbiedt.

Leefmilieu Brussel staat ook in voor het verzamelen van wetenschappelijke informatie over

Sites	Oppervlakte (ha)
Zoniënwoud	1.657
Laarbeekbos	35
Dielegembos	12
Poelbos	8
Verrewinkelbos	13
Buysdellebos	5
Hauwaertkapel	2,5
Latour de Freins	2
Perckebos	1
Totaal bossen	1.735,5

Bron: Leefmilieu Brussel

Legende: Leefmilieu Brussel beheert meer dan 1.735 ha bos, verdeeld over 9 sites op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

de bossen, wouden en natuurgebieden, en voor de communicatie erover met het publiek.

GROENE INFRASTRUCTUREN EN NATUUR ONTWIKKELEN EN AANLEGGEN IN DE STAD

Verantwoordelijke afdeling: Beheer van de groene ruimten

Leefmilieu Brussel is bevoegd voor de aanleg en de restauratie van parken, openbare tuinen en de functionele en recreatieve voorzieningen in de groene ruimten.

Gezien de bevolkingstoename moet het aanbod in het Gewest worden uitgebreid, en

moeten de ruimtelijke spreiding en de bereikbaarheid van de groene ruimten in de vijfhoek en in de eerste kroon verbeterd worden. Hiertoe worden alle mogelijkheden verkend: buurtparken, groendaken, binnenterreinen van huizenblokken, spoorwegbermen...

Deze acties passen in het concept van het 'Groene netwerk'. Dit concept maakt al sinds 2002 deel uit van het Gewestelijk Ontwikkelingsplan, en beoogt het stimuleren van de kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van de groene ruimten door de ontwikkeling of de aanleg van puntvormige en lineaire elementen

in het landschap, die geleidelijk met elkaar worden verbonden zodat een netwerk ontstaat. De aanleg van groene corridors die de groene ruimten en natuurgebieden met elkaar verbinden tot in het stadscentrum, moet de natuur dichterbij de Brusselaars brengen.

Het Groene netwerk omvat ook andere aanvullende strategieën, zoals het Blauwe netwerk, het sociaal-recreatieve netwerk, het speelpleinnetwerk, het moestuinnetwerk en het ecologisch netwerk.

DE GROENE INFRASTRUCTUUR EN DE NATUUR IN DE STAD KWALITEITSVOL BEHEREN

Verantwoordelijke afdeling: **Beheer van de groene ruimten**

Leefmilieu Brussel is belast met het tuinbouwkundig en technisch onderhoud van de groene ruimten en met de bewakingsopdracht in alle gewestelijke groene ruimten. Dit beheer van de groene infrastructuur en van de natuur moet toonaangevend zijn, zowel wat doeltreffendheid als wat de voorbeeldrol betreft. De kwaliteit van het onderhoud van de openbare ruimten leidt immers vanzelf tot respect, en dus tot minder beschadiging, minder rondslingerend afval, en een grotere aantrekkingskracht op en tevredenheid van de gebruikers. De onderhoudskwaliteit draagt bij tot het imago van het Gewest. Het beheer is gebaseerd op ecologische principes, denken we aan het mijden van gewasbeschermingsmiddelen en biociden, het terugdringen van het gebruik van chemische producten, de opwaardering van groenafval als compost, het behoud van dood hout in bossen, enz. Dit leidt tot aantrekkelijkere ruimtes voor de biodiversiteit en landschappen waar het aangenerender is voor de gebruikers.

Het dagelijks beheer van de groene ruimten omvat de volgende taken: openen en afsluiten

van de parken, onderhoud en schoonmaak, onthaal van het publiek, toezicht, bevorderen van verantwoord gedrag en animatie.

HET GEBRUIK VAN DE GROENE RUITEN BIJ DE BURGERS PROMOTEN EN DE TOEGANKELIJKHEID ERVAN GARANDEREN

Verantwoordelijke afdeling: Beheer van de groene ruimten

Naast het dagelijks beheer en de aanleg voert Leefmilieu Brussel ook een beleid van animatie en sociale participatie in de groene ruimten. Deze laatste zijn immers belangrijke ontmoetingsplekken in de stad, en de parkwachters-animatoren beheren en organiseren tal van activiteiten en wijkfeesten om het gebruik ervan te promoten. Zowel sport en recreatie als culturele activiteiten komen aan bod. Samenwerking met lokale verenigingen is dan ook belangrijk. In de parken worden elk jaar al bijna 500 evenementen gehouden. Deze moeten het handvest inzake geluidshinder, de afvalsorteerplicht en besparing op grondstoffen naleven. Tegelijk worden voor de bevolking bewustmakings- en informatieacties rond de groene ruimten en de natuur opgezet.

DUURZAAM BEHEER VAN ENERGIE EN GEBOUWEN

DE REGLEMENTERING INZAKE DUURZAME GEBOUWEN EN ENERGIE TOEPASSEN

Verantwoordelijke afdeling: Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen

Het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE) legt de normen en voorschriften vast voor gebouwen (die samen met het transport in het Gewest de sterkste invloed hebben op de klimaatverandering). De reglementering heeft zowel betrekking op de verschillende aspecten (werken, certificatie, verwarming en klimaatregeling) van de energieprestatie van gebouwen (EPB) als op het PLAGE-programma (Plan voor Lokale Actie voor het Gebruik van Energie). Leefmilieu Brussel zet zich in om methodes voor de berekening van de energieprestatie te ontwikkelen die correct en relevant zijn, in overleg met de twee andere Gewesten van het land, daar waar mogelijk. Het organiseert ook de opleiding van de certificateurs en waakt over de kwaliteit van hun prestaties. Dit voortdurende verbeteringsproces is bedoeld om de actoren op de markt een zo objectief en doeltreffend mogelijk werkkader te bieden. Het toepassingsgebied van de vereisten inzake energieprestaties voor nieuwe gebouwen zal vanaf

juli 2017 worden uitgebreid naar alle vormen van gebruik (bovenop huisvesting, kantoren en scholen die er reeds in opgenomen waren).

ORGANISATIE VAN DE ENERGIEMARKT

Verantwoordelijke afdeling: Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen

De ordonnanties van 19 juli 2001 en van 1 april 2004 met betrekking tot de organisatie van de elektriciteits- en gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseren de gas- en elektriciteitsmarkten in het Gewest en dit binnen het geliberaliseerde kader dat wordt opgelegd door de Europese wetgeving. Ze creëren eveneens een kader voor de bescherming van de consument (waaronder de meest kwetsbare consumenten) alsook een kader voor de milieubescherming. Dit milieukader omvat maatregelen in verband met de energie-efficiëntie en de organisatie van een markt voor groenestroomcertificaten.

Binnen dat kader zorgt Leefmilieu Brussel voor:

- de coördinatie en de uitvoering van het marktbeleid, in samenwerking met de bevoegde actoren;
- het coördineren en houden van een strategische denkoefening samen met de verschillende betrokken partijen over het beleid met betrekking tot de gas- en elektriciteitsmarkten;

- het volgen van het Belgische en Europese beleid met betrekking tot de energiemarkten alsook de evoluties van de wetgevingen op Europees niveau en zet deze om, wanneer dat nodig is, in Brussels recht.

DE CONSUMENTEN STIMULEREN INZAKE DUURZAME GEBOUWEN EN ENERGIE

Verantwoordelijke afdeling: Energie, lucht, klimaat en duurzame gebouwen

De begeleiding van de consumenten is bedoeld om een geheel van diensten aan te bieden die enerzijds een zekere 'vorming' ontwikkelen op het vlak van energie en duurzaam bouwen, en anderzijds zo goed mogelijk bepalen op welke manier Leefmilieu Brussel de

consument kan helpen tot actie over te gaan, rekening houdend met zijn vermogen tot handelen. Deze diensten omvatten een proactieve begeleiding van gezinnen, kwetsbare doelgroepen, ondernemingen en overheden, alsook mechanismen voor financiële ondersteuning door toekenning van energiepremies.

INFORMATIE, BEWUSTMAKING EN VERTEGENWOORDIGING

INFORMEREN EN SENSIBILISEREN ROND DE GROTE MILIEUTHEMA'S

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

De verbetering van de staat van het leefmilieu veronderstelt ook een gedragswijziging.

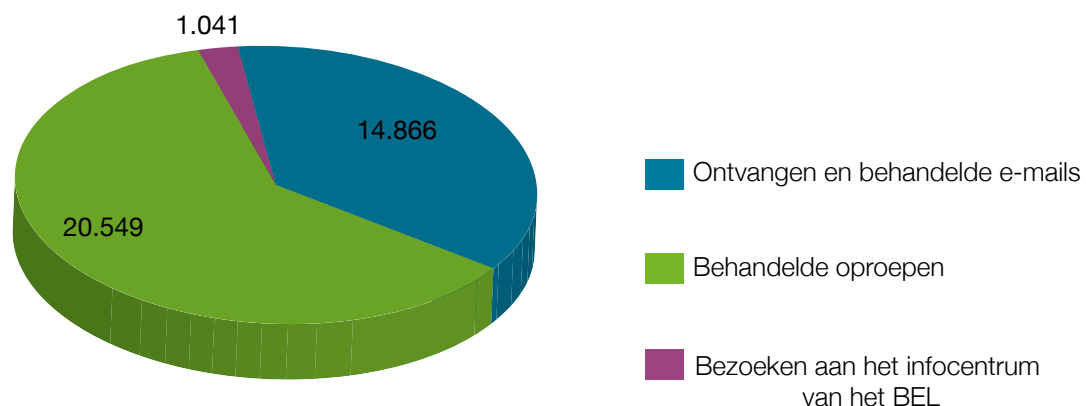
Om deze veranderingen aan te moedigen, wil Leefmilieu Brussel de burgers informeren en bewustmaken omtrent hun rechten en plichten inzake leefmilieu, maar ook omtrent alles wat bestaat en wat tot hun beschikking wordt gesteld om milieuvriendelijker te handelen. De bewustmakingsacties zijn ook bedoeld om burgerengagement te ondersteunen en te begeleiden, door milieuvriendelijke initiatieven in de kijker te zetten. Tot slot willen ze een positief beeld van Leefmilieu Brussel promoten door de rol, de opdrachten en het doel van zijn acties toe te lichten.

HET BELEID VOOR MILIEUEDUCATIE UITVOEREN

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

Het programma voor milieu- en energie-educatie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is opgebouwd rond twee prioriteiten: de kinderen bewustmaken van de grote milieu-uitdagingen en het milieubeheer van de school verbeteren. Om de uitwisseling van ervaringen en instrumenten te bevorderen, de scholen te doen samenwerken en hun inspanningen zichtbaar te maken, heeft Leefmilieu Brussel het [BUBBLE](#)-netwerk in het leven geroepen. Dat netwerk heeft als doel om de scholen te steunen in hun motivatie en hen een ruimte te bieden waar ze hun milieu-inspanningen

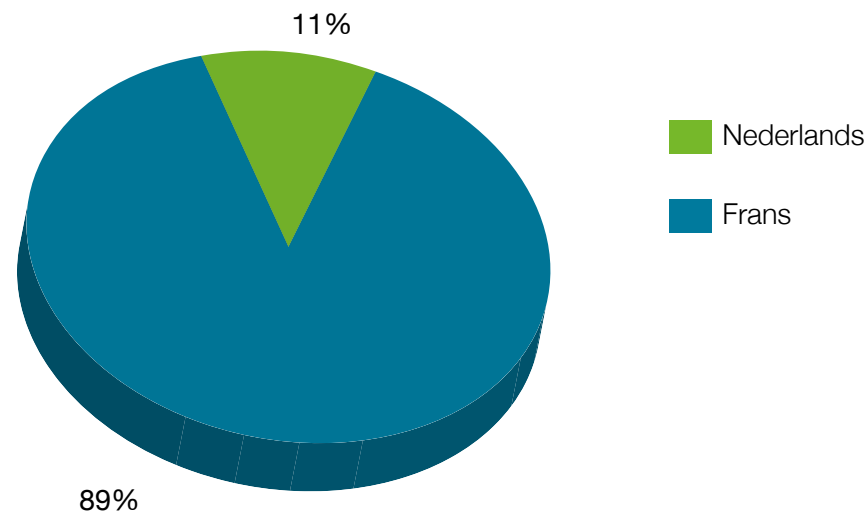
AANTAL INTERACTIES MET GEBRUIKERS VAN LEEFMILIEU BRUSSEL IN 2016

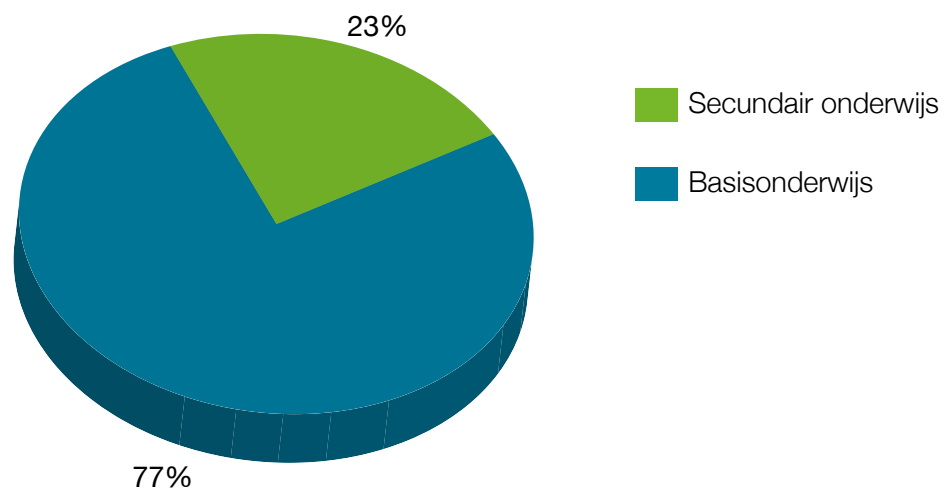
kunnen tonen. Ook het BEL zal bijdragen tot het bereiken van deze doelstelling, door zijn permanente tentoonstellingsruimte.

Tijdens het schooljaar 2015/2016 werden 24.641 kinderen bereikt, verdeeld als volgt:

VERDELING NAAR TAAL VAN DE LEERLINGEN BEREIKT MET PROJECTEN EN ONTMOETINGEN GEORGANISEERD DOOR LEEFMILIEU BRUSSEL

VERDELING LEERLINGEN BEREIKT MET PROJECTEN EN ONTMOETINGEN GEORGANISEERD DOOR LEEFMILIEU BRUSSEL

DE STEDELIJKE BEKOMMERNIS INZAKE MILIEU EN KLIMAAT OP BOVENGEWESTELIJK NIVEAU BRENGEN

**Verantwoordelijke afdeling: Informatie,
coördinatie, duurzame stad**

Leefmilieu Brussel neemt deel aan tal van coördinatiestructuren- en organisaties om het Belgisch standpunt te definiëren, zowel op Europees als op internationaal niveau, in dossiers die verband houden met milieu en

energie. Deze medewerking vloeit enerzijds voort uit wettelijke verplichtingen (vooral samenwerkingsakkoorden) en anderzijds uit de noodzaak samen te werken met de andere bevoegde Belgische beleidsniveaus.

Leefmilieu Brussel draagt ook actief bij aan het netwerk van steden en aan thematische netwerken, om de belangen van de steden te kunnen verdedigen en goede ervaringen uit te wisselen met andere steden en gewesten.

ONDERZOEK EN GEGEVENS- ANALYSE

HET ONDERZOEKS- EN EXPERTISE- CENTRUM WORDEN OP HET VLAK VAN LUCHTKWALITEIT EN HAAR EF- FECTEN OP DE VOLKSGEZONDHEID

**Verantwoordelijke afdeling: Bos- en
natuurbeheer, Metingen van de
milieukwaliteit**

Leefmilieu Brussel monitort de luchtkwaliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het Luchtlaboratorium controleert de kwaliteit van de omgevingslucht aan de hand van een netwerk van 10 meetstations die permanent de concentratie van verschillende verontreinigende stoffen registreren. Zo kan worden nagegaan of de luchtkwaliteitsnormen worden nageleefd die zijn vastgelegd in de Europese richtlijnen, en kan de dagelijkse luchtvervuilingsindex worden berekend.

Het Luchtlaboratorium zorgt ook voor de vertegenwoordiging in en de deelname aan de opdrachten van de Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu (IRCEL), zoals gedefinieerd in het samenwerkingsakkoord. In 2000 werd een nieuwe parallelle dienst opgericht, de Regionale Cel voor Interventie bij Binnenhuisvervuiling (RCIB). Deze houdt zich bezig met problemen van binnenhuisvervuiling ter ondersteuning van medische diagnoses.

Deze expertisepool 'lucht-gezondheid-milieu' speelt een zeer belangrijke rol in alle boven-gewestelijke onderhandelingen in het domein van luchtkwaliteit en van het thema lucht-gezondheid.

MONITORING EN ANALYSE VAN DE STAAT, DE EVOLUTIE EN HET BEHEER VAN HET LEEFMILIEU

Verantwoordelijke afdeling: Bos- en natuurbeheer, Metingen van de milieukwaliteit

Leefmilieu Brussel verzamelt informatie over de kwaliteit van het leefmilieu en geeft deze door aan zijn doelgroepen, het publiceert ook verschillende analysedocumenten: de Staat van het Leefmilieu om de vier jaar, en de beknopte versie ervan om de twee jaar; de milieueffectenrapporten van de door Leefmilieu Brussel gecoördineerde plannen en programma's; de Milieuatlas, enz. Aan de hand van deze verschillende documenten kan er een milieubalans worden opgemaakt en kan er aan milieubeheer worden gedaan.

Leefmilieu Brussel organiseert eveneens de implementering van de Inspire-richtlijn (die moet leiden tot een infrastructuur voor geografische informatie binnen de Europese Gemeenschap) en van de GEOBRU-ordonnantie (die de regels vastlegt met betrekking tot de werking van de

geografische informatie-infrastructuur binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

Leefmilieu Brussel is aanwezig bij (boven)gewestelijke onderhandelingen over de milieugegevens en geeft veel informatie door aan de Europese Commissie, en helpt het Gewest zo te voldoen aan zijn Europese rapporteringsplichten.

OPTREDEN ALS EXPERTISECENTRUM INZAKE GROENE RUIMTEN EN NATUUR VOOR OPENBARE EN PRIVÉACTOREN

Verantwoordelijke afdeling: Beheer van groene ruimten

Het beheer van de groene ruimten en van het biologisch erfgoed vereist een grondige wetenschappelijke en technische expertise die het mogelijk maakt plannen en strategieën te bepalen voor het beheer van de sites of habitats en van invasieve of zeldzame soorten. Deze onderzoeksexpertise maakt het niet alleen mogelijk beheerplannen op te stellen voor elke site, maar ook de gegevens te beheren inzake groene ruimten en natuur.

Onze wetenschappers en technici staan ook in voor het dagelijkse beheer van de groene en blauwe infrastructuur (groen netwerk), de moestuinen, de speel- en recreatie-infrastruc-

tuur... De Afdeling Groene ruimten zorgt ook voor de uitvoering van het Natuurplan en van het Programma voor de beperking van gewasbestrijdingsmiddelen.

INTERNE ADMINISTRATIE

DE JURIDISCHE ACTIVITEITEN EN DE TRANSVERSALE JURIDISCHE DOSSIERS COÖRDINEREN

Verantwoordelijke afdeling: Informatie, coördinatie, duurzame stad

Leefmilieu Brussel staat in voor de coördinatie en de coherentie van alle interne juridische raadplegingen en adviezen. Hiertoe worden verschillende interne instrumenten voor juridische coördinatie ingezet, voor de centralisatie, verspreiding en archivering van de juridische informatie, het beheer van de juridische aspecten van transversale dossiers en het toezicht op de omzetting/uitvoering van het internationaal recht en het recht van de Europese Unie, een juridisch toezicht en de follow-up van het proces 'Smart regulation / administratieve vereenvoudiging' op Europees, nationaal en Brussels niveau.

TOEZIEN OP DE BESCHIKBAARHEID VAN MATERIËLE MIDDELEN VOOR DE UITVOERING VAN DE OPDRACHTEN VAN DE ADMINISTRATIE

Verantwoordelijke afdeling: Logistiek

Leefmilieu Brussel moet alle afdelingen in staat stellen optimaal te werken. Gecentraliseerde diensten zorgen voor het aankoopbeheer en onderhoud van het materiaal, en ook voor de verzekeringen. Dit omvat ook de aankoop, levering, het onderhoud en de herstellingen van het wagenpark, de tuinbouwmachines en machines voor onderhoud van de groene ruimten, allerlei gereedschap (ongeveer 300 machines), het meubilair en de uitrustingen van de werkruimten, de wetenschappelijke meet- en controleapparatuur, de werkkleding en alle grondstoffen die worden verbruikt voor de interne werking.

TOEZIEN OP HET BEHEER VAN INFORMATIE EN ICT (INFORMATIE- EN COMMUNICATIETECHNOLOGIEËN)

Verantwoordelijke afdeling: Logistiek

De efficiënte behandeling en uitwisseling van informatie binnen Leefmilieu Brussel is essentieel voor een optimale interne werking die steunt op vlotte en doeltreffende uitwisselingen. Om dat te doen, verzekert Leefmilieu Brussel tegelijk de ontwikkeling en het onderhoud van het informaticasysteem en het beheer van de informatiestromen. Op het

vlak van papier beheert het de inkomende en uitgaande post en de fysieke en digitale archivering ervan.

TOEZIEN OP HET BEHEER VAN HET VASTGOEDPATRIMONIUM VAN DE ADMINISTRATIE

Verantwoordelijke afdeling: Logistiek

Leefmilieu Brussel beheert een vastgoedpark van ongeveer 200 gebouwen die samen meer dan 25.000 m² beslaan, zonder onze hoofdzetel op Thurn & Taxis mee te tellen. Dit zijn hoofdzakelijk buitensites, beschermde gebouwen, de hoofdzetel en kunstwerken (bruggen, omwallingsmuren...) die verband houden met ons beheer van groene ruimten en natuurgebieden (parken, natuurreservaten, Groene wandeling, enz.). Dit vastgoedbeheer omvat het gebruik, de verzekeringen, het onderhoud en het reglementair maken, alsook de ontwikkeling (bouw, renovatie) en betaling van de vastgoed- en fiscale kosten die verband houden met dit patrimonium. Naast het onroerend erfgoed beheren de diensten ook de openbare infrastructuur die bestaat uit speelpleinen, fontein, bewegwijzering, verlichting en ander stadsmeubilair in de parken en bossen van het Gewest.

CONTROLE VAN DE CONFORMITEIT EN HET GEBRUIK VAN DE MIDDELEN EN VERBETERING VAN HET RISICOBEBEER

Verantwoordelijke afdeling: Personeel, HRM & Financiën

Leefmilieu Brussel versterkt doorlopend zijn mechanismen voor risicobeheer en verbetering van de doeltreffendheid en de doelmatigheid van zijn realisaties. Hiertoe wil het bereiken dat alle regels en regelgevende bepalingen voor het beheer van een Autonome Bestuursinstelling van eerste categorie gekend zijn, worden toegepast door de betrokken personeelsleden en, desgevallend, worden vertaald in interne procedures

die alle administratieve cycli dekken. De dienst beheercontrole heeft een set indicatoren en draaitabellen uitgewerkt om de verwezenlijkingen van Leefmilieu Brussel te monitoren en de efficiëntie van zijn optreden te evalueren.

EEN DYNAMISCHE, AANTREKKELIJKE EN INNOVERENDE WERKGEVER ZIJN

Verantwoordelijke afdeling: Personeel, HRM & Financiën

Leefmilieu Brussel ziet toe op de ontwikkeling van het welzijn van zijn personeel door te streven naar een werking die voldoening schenkt, door een aangenaam, motiverend en res-

ponsabiliserend werkklimaat te handhaven en tegelijk informatie-uitwisseling, het gevoel erbij te horen en een bedrijfscultuur te bevorderen. Het ondersteunt ook de ontwikkeling van een managementstijl die gebaseerd is op het verantwoordelijkheidsgevoel en de tevredenheid van de betrokkenen.

De personeelsadministratie is belast met het betalen van de wedden, premies en toelagen aan het personeel, en met het beheer van de aanwezigheden/afwezigheden en de administratieve follow-up van de loopbaan van het personeel.

BEHEER VAN DE FINANCIËLE MIDDELEN

Verantwoordelijke afdeling: Personeel, HRM & Financiën

Leefmilieu Brussel zorgt dagelijks voor het budgettair en boekhoudkundig beheer van de uitgaven en de toegekende inkomsten. Als schatmeester van publieke middelen moet Leefmilieu Brussel dit foutloos beheren. Het doel is absolute nauwkeurigheid in de processen te verzekeren om geloofwaardig te zijn in ieders ogen. Hiertoe worden regelmatig budgetuitvoeringsverslagen gepubliceerd en wordt een gecentraliseerde controle van de overheidsopdrachten en subsidies ingevoerd. Dankzij de digitalisering van de processen voor de uitvoering en follow-up van het werkprogramma en de begroting kan de werkelijke uitvoering van de prognoses nu in realtime worden opgevolgd.

Redactie en coördinatie: Francis Radermaker, Isabelle Degraeve
Herleving: Frédéric Fontaine, Sylvie Clara, Isabelle Degraeve, Sandra Moreels
Lay-out: Jean-Christophe Piette

Copyright foto's: Adams Yves p. 101 · BelleAqua p. 89 · Biquet Delphine p. 1, 18 · Boccara Bernard p. 47
(TRIO Architecture), 91 (architecten Broekaert-Smits), 112 (architect Pierre Blondel) · Claes Xavier p. 1, 16, 17, 18, 19, 28, 31,
36, 65, 66, 67, 68, 70, 75, 83, 103, 113 · De Backer Patrick p. 26 · Demeuse Frédéric p. 12, 28, 30, 37, 38
Didion Florence p. 80 · Etterbeek p. 94 · Evere p. 22 · Franchioly Véronique p. 33, 35 · Ghys Arnaud p. 8, 13, 14, 74, 76,
77, 78, 110, 112 · Glavie Yvan p. 4, 6, 24, 46, 49, 53, 72, 78, 92 · Leefmilieu Brussel p. 93, 96 · Maindixaux Bénédicte p. 1
Mannaerts Pascal p. 36 · Molitor Mathieu p. 90, 112 · Ost Collective p. 40, 41, 43 · Prignon Jean-Christophe p. 36, 44, 45
Ricour Herman p. 39, 58, 59 · Strack Sarah p. 32 · Thinkstock p. 46, 55, 57, 61, 63, 64, 73, 107, 111 · Ukkel p. 23

Verantwoordelijke uitgevers: F. Fontaine & B. Dewulf – Havenlaan 86C/3000 – 1000 Brussel

02 775 75 75
WWW.LEEFMILIEU.BRUSSELS

